

Jäv i lantmäteriförrättning

Robin Zachrisson

© 2013 Robin Zachrisson

Fastighetsvetenskap
Institutionen för Teknik och samhälle
Lunds Tekniska Högskola
Lunds Universitet
Box 118
221 00 Lund

ISRN/LUTVDG/TVLM/13/5283 SE
Tryckort: Lund

Jäv i lantmäteriförrättning

Prejudicial error in cadastral procedure

Examensarbete utfört av/Master of Science Thesis by:

Robin Zachrisson, Civilingenjörsutbildning i Lantmäteri, LTH, Lunds Universitet

Handledare/Supervisor:

Svante Nilsson, universitetsadjunkt, Fastighetsvetenskap, LTH, Lunds Universitet

Kontaktperson/Contact person

Sofie Sveningsson, jurist, Sektionen för fastighetsrätt, Division
Fastighetsbildning, Lantmäteriet

Examinator/Examiner:

Malin Sjöstrand, lektor, Fastighetsvetenskap, LTH, Lunds Universitet

Opponent/Opponent:

Lars-Jonas Kaddik, Civilingenjörsutbildning i Lantmäteri, LTH, Lunds Universitet
Jona Rydberg, Civilingenjörsutbildning i Lantmäteri, LTH, Lunds Universitet

Nyckelord:

Jäv, lantmäteriförrättning, opartiskhet, rättssäkerhet, saklighet

Keywords:

Prejudicial error, cadastral procedure, impartiality, legal certainty, objectivity

Abstract

This thesis deals with prejudicial error in cadastral procedure. Being a government official requires objectivity and impartiality. The purpose of these policies is to prevent someone to improperly influence a decision and to prevent suspicion that decisions are not taken on correct grounds.

The purpose of the thesis was to investigate when and how often prejudicial error in cadastral procedure exists. The study in the thesis makes use of collected court cases regarding prejudicial error in cadastral procedure and interviews with cadastral surveyors.

For a cadastral surveyor it is the same prejudicial error rules that for judges. The most common prejudicial error reason is either first, second or 10th point in the Swedish RB. The first point deals with prejudicial error when a cadastral surveyor himself is a party or is involved in a cadastral procedure. These include when a cadastral surveyor owns land and applying for a cadastral procedure. Second point is when close relatives of the cadastral surveyor applying for a cadastral procedure or is involved in one. The 10th point is a general clause, this point is causing the most problems and is not easy to interpret.

The various court cases has revealed that prejudicial error exists for a cadastral surveyor who made decisions in a cadastral procedure and get the cadastral procedure re banished from court. In these situations, always a new cadastral surveyor has to take over the case. This is not something that all cadastral surveyors seem to know about.

Through the interviews, it emerged that the prejudicial error issue has seriously investigated by Lantmäteriet and cadastral surveyors is in general very good at these rules. Something that also emerged from the interviews is that property owners nowadays in increasingly begun to adduce prejudicial error to delay cadastral procedures. Would this increase to a bigger problem, an investigation of the law need to come to be able to approach the problem. Something that needs to be reviewed in the legislation is the opportunity to be able to complete a meeting despite a prejudicial error objection in the meeting.

Sammanfattning

Detta examensarbete handlar om jäv i lantmäteriförrättning. Arbetet har riktat in sig på jäv för förrättningslantmätare. Jäv är ett ständigt aktuellt ämne och ett ämne som den senaste tiden debatterats i svensk media. Att vara en myndighetsperson kräver saklighet och opartiskhet. Avsikten med jävsreglerna är att förhindra att någon ska kunna påverka ett beslut otillbörligt och att förhindra misstankar om att beslut inte tagits på sakliga grunder. Det har därför funnits intresse att utreda problematiken kring jävsfrågan för Lantmäteriet.

Syftet med examensarbetet är att klargöra i vilken omfattning jäv föreligger i lantmäteriförrättningar, utreda om frågan orsakar några problem för Lantmäteriet och om det finns några problem hitta möjliga lösningar.

För att utreda detta har litteraturstudier inom ämnet genomförts. Där har bland annat förarbeten, lagkommentarer, praxis och doktrin undersökts. Med hjälp utav denna information har en teoridel i arbetet byggts upp. Undersökningen i arbetet använder sig av insamlade rättsfall angående jäv i lantmäteriförrättning och intervjuer med förrättningslantmätare där de flesta har lång erfarenhet av förrättningshandläggning.

För en förrättningslantmätare gäller samma jävsregler som för domare enligt FBL 4:5. Denna paragraf hänvisar till RB 4:13. De vanligaste jävsanledningarna är antingen första, andra eller 10e punkten i RB 4:13. Första punkten behandlar jäv när förrättningslantmätaren själv är part eller har del i saken. Detta gäller bland annat när en förrättningslantmätare äger mark och ansöker om förrättning eller blir sakägare. Andra punkten gäller när nära släktingar till förrättningslantmätare ansöker om förrättning eller bli sakägare. Den 10e punkten är den så kallade generalklausulen, detta är en praxispunkt som fångar upp jävsituationer där förrättningslantmätarens förtroende är rubbat till hans eller hennes opartiskhet i målet. Denna punkt är den som orsakar mest svårigheter och är inte helt enkel att tolka.

Via de olika rättsfallen har det bland annat framkommit att jäv föreligger för en förrättningslantmätare som tagit beslut i ett ärende och får detta ärende återförvisat från domstolen för fortsatt handläggning. Vid dessa situationer ska alltid en ny förrättningslantmätare ta över ärendet. Det här är något som inte alla förrättningslantmätare verkar veta om.

Genom intervjuerna har det framkommit att jävsfrågan har behandlats seriöst av Lantmäteriet och att förrättningslantmätare överlag är kunniga om jävsreglerna. Angående hur ofta jäv anförs av sakägare skiljer det sig en hel del mellan de olika kontoren. En del kontor har en handfull jävsinvändningar per år, medan andra kontor inte haft en enda jävsinvändning på flera år. Något som också framkommit under intervjuerna är att sakägare nu för tiden i något större utsträckning börjat anföra jäv för att förhåla ärenden. Detta anser vissa förrättningslantmätare vara ett problem. Om det i framtiden skulle ske en fortsatt ökning av osakliga jävsinvändningar skulle en

Jäv i lantmäteriförrättning

utredning av lagstiftningen behöva komma till för att kunna komma tillrätta med problemet.

Något som det däremot redan nu behöver ses över i lagstiftningen är möjligheterna till att kunna slutföra ett sammanträde trots en befogad jävsinvändning under sammanträdet vid en förrättning. Nu för tiden måste ett sammanträde avbrytas direkt när någon sakägare på sammanträdet anför jäv. Möjligheten att slutföra sammanträdet bör finnas. Detta för att det inte är något som gör intrång på rättssäkerheten att slutföra ett sammanträde där inga beslut tas. Först efter sammanträdet kan ärendet pausas i väntan på ett jävsbeslut.

Förord

Detta examensarbete har genomförts vid avdelningen för fastighetsvetenskap på Lunds Tekniska Högskola i samarbete med Lantmäteriet i Gävle. Med detta arbete avslutar jag min utbildning till civilingenjör i lantmåteri.

Jag vill rikta ett extra stort tack till min handledare Svante Nilsson och min kontaktperson Sofie Sveningsson som ställt upp med råd och synpunkter för att göra detta examensarbete så bra som möjligt. Ett stort tack riktas även till alla som ställt upp med material, deltagit i intervjuer eller i övrigt svarat på frågor.

Lund juni 2013

Robin Zachrisson

Författningar och förkortningar

FB	Föräldrabalken (1949:381)
FBL	Fastighetsbildningslagen (1970:988)
FD	Fastighetsdomstolen
FL	Förvaltningslagen (1986:223)
FLM	Förrättningslantmätare
HD	Högsta domstolen
JO	Justitieombudsmannen
LM	Lantmäterimyndigheten
LMV	Lantmäteriverket
MMD	Mark- och miljödomstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NE	Nationalencyklopedin
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
RF	Regeringsformen (1974:152)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

Innehållsförteckning

1 INLEDNING.....	17
1.1 Bakgrund.....	17
1.2 Syfte	17
1.3 Frågeställningar.....	17
1.4 Metod	18
1.4.1 Litteraturstudie	18
1.4.2 Datainsamling	18
1.4.3 Intervjuer.....	18
1.5 Avgränsningar.....	18
1.6 Disposition	18
1.7 Felkällor	19
2 JÄV I TEORIN	21
2.1 Jäv	21
2.2 Rättssäkerhet och opartiskhet.....	22
2.3 FBL 4:4	22
2.4 FBL 4:5	22
2.4.1 Sakägar- och intressejäv enligt RB 4:13 1 st 1 p	23
2.4.2 Skyldskapsjäv enligt RB 4:13 1 st 2 p	24
2.4.3 Släktskapsjäv enligt RB 4:13 1 st 3 p.....	25
2.4.4 Ställföreträdarjäv enligt RB 4:13 1 st 4 p.....	25
2.4.5 Ställföreträdarjäv enligt RB 4:13 1 st 5 p.....	28
2.4.6 Vederdelojäv enligt RB 4:13 1 st 6 p.....	28
2.4.7 Tvåinstansjäv enligt RB 4:13 1 st 7 p	29
2.4.8 Ombudsjäv enligt RB 4:13 1 st 8 p.....	30
2.4.9 Ombudsjäv enligt RB 4:13 1 st 9 p.....	31
2.4.10 Generalklausulen enligt RB 4:13 1 st 10 p.....	31
2.5 FBL 4:6	35
2.6 Handläggning av jävsfrågor enligt FL 12§	37
3 JÄV I PRAXIS	39
3.1 Fall 1 Värnamo - Målnummer F 1966-11	39
3.1.1 Bakgrund.....	39
3.1.2 Lantmäteriet	39
3.1.3 Mark- och miljödomstolen.....	39
3.2 Fall 2 Åre - Målnummer F 2234-12.....	40
3.2.1 Bakgrund.....	40
3.2.2 Lantmäteriet	40
3.2.3 Mark- och miljödomstolen.....	40
3.3 Fall 3 Östersund - målnummer F 423-09	41
3.3.1 Bakgrund.....	41

Jäv i lantmäteriförrättning

3.3.2 Lantmäteriet	41
3.3.3 Fastighetsdomstolen (nuvarande Mark- och miljödomstolen).....	41
3.4 Fall 4 Göteborg - målnummer F 1786-12	41
3.4.1 Bakgrund.....	41
3.4.2 Lantmäteriet	42
3.4.3 Mark- och miljödomstolen.....	43
3.5 Fall 5 Göteborg - målnummer F 1642-12	43
3.5.1 Bakgrund.....	43
3.5.2 Lantmäteriet	43
3.5.3 Mark- och miljödomstolen.....	44
4 INTERVJUER	47
4.1 Intervjuade personer.....	47
4.2 Hur hanterar ni jävsfrågan på ert kontor? Har frågan varit uppe till diskussion? Om ja, vad diskuterades?	48
4.3 Har du själv funderat kring om du är jävig vid något tillfälle? Vad var detta för tillfälle?	49
4.4 Har du lämnat över något ärende? Om ja, varför tyckte du att du var jävig? ...	50
4.5 Har någon av dina kollegor ansett sig vara i en situation som varit svår att bedöma utifrån jävsreglerna? Vad var detta för situation? Om de ansåg sig jäviga, vet du varför?	51
4.6 Vid vilket skede av en förrättning uppfattar du att sakägare oftast anför jäv?..	53
4.7 Är förrättningslantmätare duktiga på att i ett inledande skede av en förrättning uppmärksamma på om han/hon skulle vara jävig i ärendet?	54
4.8 Missbrukas anförandet av jäv för att förhala ärenden? På vilket sätt missbrukas det?.....	55
4.9 Vilka problem leder det till när sakägare anför jäv vid förrättning? Varför är detta ett problem?.....	56
4.10 Hur ser du på problematiken kring lantmätare på mindre orter som har handlagt ett flertal anläggningsärenden och skapat band till många olika människor. Skulle det för en sakägare vara enkelt att jäva ut förrättningslantmätaren vid sådana här situationer? Om inte, varför? Om ja, hur gå till väga för att sådana situationer inte ska uppstå?	57
4.11 Fungerar lagstiftningen på ett tillfredsställande sätt? Finns det något som behöver ändras?	59
5 ANALYS OCH DISKUSSION	61
5.1 Jäv i praxis	61
5.1.1 Rättsfall 1	61
5.1.2 Rättsfall 2	61
5.1.3 Rättsfall 3	62
5.1.4 Rättsfall 4	62
5.1.5 Rättsfall 5	62
5.2 Jävssdiskussion på Lantmäterikontoren	63
5.3 Förrättningslantmätarnas egna tankar kring jävssituationer.....	63
5.4 Är förrättningslantmätare uppmärksamma på jäv?	64

Jäv i lantmäteriförrättning

5.5 Överlämnande av ärenden på grund av jäv	65
5.6 Åberopande av jäv från sakägare	67
5.6.1 Missbrukas åberopandet av jäv?	68
5.6.2 Vilka problem kan åberopandet av jäv leda till?.....	68
5.7 Jävsproblematiken för lantmätare på mindre orter.....	69
5.8 Behövs det en ändrad lagstiftning?	70
6 SLUTSATS.....	73
KÄLL- & LITTERATURFÖRTECKNING.....	75
BILAGA 1 - INTERVJUER.....	79

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Frågor om jäv är ständigt aktuella och av principiellt intresse. Med tanke på att det under den senaste tiden har anförts jäv mot nämndemän och domare i stora, uppmärksammade rättegångar som bland annat Pirate Bay-målet och Peter Mangs-målet är jävsfrågorna mer aktuella än någonsin. Eftersom reglerna om jäv för domare även gäller förrättningslantmätare enligt FBL 4:5 har det därför funnits intresse i att utreda jävsfrågan i lantmäteriförrättningar.

Beträffande lantmäteriförrättningar finns det ett intresse att utreda i vilka situationer och i vilken utsträckning jävsfrågor uppkommer, på vilka grunder invändningar om jäv bifalls respektive ogillas samt om lagstiftningen fungerar på ett tillfredsställande sätt för förrättningsverksamheten.

Jag har därför fått i uppdrag av Lantmäteriet i Gävle att utreda jävsfrågan för förrättningslantmätare.

1.2 Syfte

Syftet med examensarbetet är att klargöra i vilken omfattning jäv föreligger i lantmäteriförrättningar, utreda om frågan orsakar några problem för Lantmäteriet och om det finns några problem hitta möjliga lösningar.

1.3 Frågeställningar

- Vid vilka tillfällen är en förrättningslantmätare oftast jävig?
- I vilken utsträckning uppkommer jävsfrågor i lantmäteriförrättningar?
- I vilka situationer respektive i vilket skede av en förrättning görs oftast invändning om jäv?
- På vilka grunder bifalls respektive ogillas invändning om jäv?
- Anför sakägare jäv enbart för att förhala ärenden och är detta ett problem?
- Fungerar lagstiftningen på ett tillfredsställande sätt?

1.4 Metod

1.4.1 Litteraturstudie

Arbetets teoretiska del är uppbyggt kring litteraturstudier inom ämnet. Denna del består av förarbeten, lagkommentarer, praxis och doktrin. Dessa källor har sedan studerats närmare för att få en bättre och djupare förståelse.

1.4.2 Datainsamling

För att hitta lantmäteriförrättningar i vilka jäv har anförts har kontakt tagits med Mark- och miljödomstolarna. Eftersom domstolarna inte kan söka på rättsfall angående jäv i lantmäteriförrättningar har kontakt tagits med de tekniska råden där de för hand har fått leta upp olika rättsfall. Efter jag samlat in rättsfallen har jag analyserat de fall som har påträffats.

1.4.3 Intervjuer

För att ta reda på hur förrättningslantmäterna resonerar i frågan kring jäv har olika intervjuer genomförts. Dessa intervjuer har skett med förrättningslantmätare där de flesta har lång erfarenhet av lantmäteriförrättningar.

1.5 Avgränsningar

Arbetet behandlar endast jäv i förrättningar hos det statliga Lantmäteriet. Vidare är det jävsreglerna för förrättningslantmätare som kommer att utredas.

1.6 Disposition

Här nedan följer hur arbetet är uppdelat i de olika kapitlen.

Kapitel 1 - Inledning

Första kapitlet tar upp bakgrund, syfte, frågeställningar, metod, avgränsningar och felkällor med arbetet.

Kapitel 2 - Jäv i teorin

Andra kapitlet behandlar den teoretiska delen av arbetet. Relevant litteratur inom jävsområdet studeras och sammanställs. Detta kapitel går igenom de olika paragrafer som behandlar jäv för en förrättningslantmätare.

Kapitel 3 - Jäv i praxis

Tredje kapitlet sammanställer fem stycken lantmäteriförrättningar som överklagats särskilt till Mark- och miljödomstolen på grund av att jävsinvändningen mot förrättningslantmätaren ogillats.

Kapitel 4 - Intervjuer

Fjärde kapitlet utgörs av intervjuer med förrättningslantmätare med i första hand lång erfarenhet av att handlägga förrättningar.

Kapitel 5 - Analys och diskussion

Femte kapitlet utgörs av en analys av de överklagade lantmäteriförrättningarna och intervjuvaren. Det sker också en diskussion kring de mest intressanta resultaten.

Kapitel 6 - Slutsats

I sjätte kapitlet finns slutsatserna av detta arbete. Utifrån mitt syfte och mina frågeställningar har slutsatser dragits.

1.7 Felkällor

Det kan finnas en rad olika felkällor. Angående intervjudelen kan det finnas svar som har feltolkats av mig. Det är möjligt att någon annan person hade tolkat intervjuvaren på ett annat sätt. Eftersom domstolarna inte kan söka på rättsfall angående jäv i lantmäteriförrättning kan jag möjligtvis ha missat några rättsfall som skulle kunna gjort att jag tolkat resultatet på ett annat sätt.

De personer som valt att bli intervjuade via telefon har fått ta del av sammanställningen av intervjun och därefter gett deras godkännande.

2 Jäv i teorin

Detta kapitel tar upp teoridelen för hela arbetet. I det här kapitlet har jag sammanställt det mest relevanta ur aktuell litteratur inom jävsområdet.

2.1 Jäv

Kortfattat går det att säga att jäv föreligger när en omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för en beslutsfattare uppstår. Definitionen av jäv är när ett partiskt förhållande föreligger.¹

Reglerna om jäv är en av de viktigaste delarna av den objektiva och opartiska rättskipningen. Om det finns den minsta omständighet som gör att förtroendet för domarens opartiskhet är rubbat, kan domaren därmed anses vara jävig och ska följaktligen inte delta i handläggningen av målet/ärendet.²

Det finns fastställt i RB att vissa situationer som betraktas vara ägnade att rubba förtroendet hänför sig dels till domarens förhållande till parterna i rättegången och dels till hans eller hennes förhållande till själva saken. Det ska även tilläggas att domaren kan vara jävig om han eller hon har ett nära förhållande till part eller sak.³

Att vara en myndighetsperson kräver att man är saklig och opartisk för att maktutövningen ska följa statskicketts grunder. Syftet med jävsreglerna är att förhindra att någon ska kunna påverka ett beslut otillbörligen och dels för att förhindra misstankar om att beslut inte tagits på sakliga grunder. Regler om jäv går att finna i olika lagrum. Detta arbete kommer att fokusera på jäv i lantmäteriförrättningar. En förrättningsman berörs av jävsreglerna i FBL som hänvisar till andra lagrum. Bestämmelserna i FBL 4:4-6 behandlar jäv. FBL 4:5 är den huvudsakliga jävsparagrafen för förrättningslantmätare. Denna paragraf hänvisar till rättegångsbalkens jävsregler i 4 kapitlet 13§. Reglerna om handläggning av jävsfrågor finns i FBL 4:6. Eftersom Lantmäteriet är en förvaltningsmyndighet är även 12 § FL relevant för handläggning av jävsfrågor.

Jävsreglerna har funnits i Sverige sedan tillkomsten av rättegångsbalken år 1734. Dessa jävsregler har under denna tid knappt undgått några större förändringar. Reglerna ser i princip likadana ut sedan rättegångsbalken kom till. Det som dock har hänt den senaste tiden är att frågan om jäv föreligger inte längre kan besvaras på samma sätt som tidigare. Detta för att under de senaste 20 åren har det skett en utveckling mot att jäv föreligger i fler fall än tidigare.⁴

¹ <http://www.juridikfokus.se/ordlista/jav/>, Juridik i fokus, hämtad 2013-01-28

² <http://www.ne.se/kort/jav>, Nationalencyklopedin, hämtad 2013-01-28.

³ Ibid.

⁴ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (oktober 2012, Zeteo) kommentaren till 4 kap. 13 §.

2.2 Rättssäkerhet och opartiskhet

I Sverige har vi något som kallas för rättssäkerhet. Denna säkerhet är till för att medborgarna ska kunna acceptera maktutövning och i utbyte mot detta få garantier för en opartisk och riktig behandling av individen. Någon helt klar definition av rättssäkerhet finns inte. Eva Tiby anser att det som är gemensamt för definitionsförsöken är förutsebarhet och skydd för individen mot myndighetens egenmäktighet.⁵

Även NE är inne på att det inte finns någon entydig definition av rättssäkerhet. NE menar på att det brukar betyda att ett land har en lagstiftning och ett system som innebär att den enskilde medborgaren har ett skydd mot godtyckliga ingrepp från samhället. Exempel på det här är att en person inte kan åtalas eller dömas om det inte finns bevisning som kan styrka det. Ett annat exempel är att alla medborgare ska dömas på jämförligt sätt oavsett samhällsställning eller ursprung. Det är också på det sättet att den enskilde samhällsmedborgaren har en juridisk trygghet för sin person och egendom, samt att dessa rättsregler ska appliceras på ett förutsebart och effektivt sätt.⁶ I RF 1:9 föreskrivs det som nämnts att alla människor ska beaktas lika inför lagen och att domstolarna ska ta hänsyn till saklighet och opartiskhet.

2.3 FBL 4:4

4 § Vad som föreskrivits i 4 kap. 12 § rättegångsbalken om hinder för dem som är varandra närstående att tjänstgöra samtidigt som domare äger motsvarande tillämpning beträffande förrättningsmän.

FBL 4:4 tar upp jäv på grund av släktskap när två släktingar sitter i samma rätt, paragrafen hänvisar till reglerna i RB 4:12. För att koppla detta till förrättningslantmätare kan han/hon inte tjänstgöra i samma förrättning som gode män han/hon har en närstående relation till. Även sammanboende anses vara varandra närstående på det sätt som avses med bestämmelsen. Det utgör dock inget hinder för personer som har ett nära förhållande med varandra att väljas till gode män inom samma verksamhetsområde. Det som är viktigt är att de inte får tjänstgöra vid samma förrättning som den närstående förrättningsmannen.⁷

2.4 FBL 4:5

5 § Mot förrättningsman gäller samma jäv som mot domare.

Enligt FBL 4:5 gäller samma regler för en förrättningsman som för en domare. Jävsreglerna för domare går att hitta i RB 4:13. Denna paragraf innehåller 10 punkter. I de nio första punkterna anges vilka fall en domare avlägsnas från handläggningen i ett mål till följd av sin ställning i förhållande till någon av parterna eller till saken. I den avslutande tionde punkten återfinns generalklausulen enligt vilken domaren är

⁵ Tiby, Eva: *Domarjäv*, Stockholm 1993, s. 3.

⁶ <http://www.ne.se/lang/rattssaekerhet>, Nationalencyklopedin, hämtad 2013-02-07.

⁷ Handbok FBL - fastighetsbildningslagen, 2010, s. 254.

jävig om det föreligger en särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till hans eller hennes opartiskhet i målet.⁸ Nedan går jag igenom jävsreglerna i RB 4:13.

2.4.1 Sakägar- och intressejäv enligt RB 4:13 1 st 1 p

13 § Domare är jävig att handlägga mål:

1. Om han själv är part eller eljest har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada;

Enligt lagtexten finns det tre olika fall där jäv kan bedömas föreligga. Det är dels när domaren är part, dels att domaren har del i saken (sakägarjäv) och dels att domaren kan vänta synnerlig nytta eller skada av utgången i målet (intressejäv).⁹

Det är en svårdragen gräns mellan sakägarjäv och intressejäv. I huvuddrag är de fall där domaren eller dennes närmaste släktingar är i ett visst rättsläge och de kommer att påverkas av processens utgång att räknas till del i saken. Alla andra fall av intresse hänförs till jävet synnerlig nytta eller skada. Det ska nämnas att när jäv föreligger väljer ofta rätten att bara förklara att jäv föreligger utan att bestämma om det har grund i rekvisitet synnerlig nytta eller skada (intressejäv) eller rekvisitet del i saken (sakägarjäv).¹⁰

En domare är jävig om han/hon kan väntas synnerlig nytta eller skada av utgången (intressejäv). För bedömningen om intressejäv föreligger är det av betydelse hur stark domarens intresse av sakens utgång är. Även om domaren har viss faktisk nytta eller skada av sakens utgång behöver det inte innebära att han/hon är jävig. Det krävs således att den väntade nyttan eller skadan är synnerlig. Om rätten kommer fram till att den är synnerlig är domaren partisk och en jävssituation föreligger.¹¹

Det är domstolen som avgör var gränsen för synnerlig och vanlig skada/nytta går någonstans. Generellt sett avses ekonomisk vinning eller förlust. Till faktisk skada eller nytta räknas endast sådana vinster eller förluster som går att mäta. För att visa på ett exempel angående synnerlig nytta eller skada så kan inte en domare bli jävig enbart av den anledningen att han/hon har en liten aktiepost eller en liten skuld till ett bolag som är part. Äger domaren däremot en mer betydande del av aktiestocken och tvisten angår ett så stort värde att utgången kommer påverka bolagets ekonomi föreligger jäv.¹²

Om en domare skulle vara part i målet är han/hon jävig att handlägga detsamma. Att fastställa vem som är part i målet anses inte vara något problem. Därför har regeln ansetts som oproblematiserad eftersom det sällan föreligger någon oklarhet beträffande

⁸ Fitger m.fl. a.a.

⁹ Ibid.

¹⁰ Tiby a.a. s. 60.

¹¹ Ibid, s. 59.

¹² Fitger, Peter och Mellqvist, Mikael: *Domstolsprocessen*, Stockholm 2002, s. 28.

vem som kan uppfattas som part. Det som däremot har ansetts svårare att fastställa är om domaren har del i saken (sakägarjäv).¹³

Om domaren har ett rättsligt intresse av målet men inte är part går det ändå att säga att han/hon har del i saken och att jäv därmed föreligger. Om exempelvis en domares nära släkting är i ett rättsläge som påverkas av den utgång processen får kan domaren sägas vara i ett sådant läge att han/hon har rättsligt intresse i saken och därmed jävig att handlägga målet.¹⁴

2.4.2 Skyldskapsjäv enligt RB 4:13 1 st 2 p

13 § Domare är jävig att handlägga mål:

2. om han med part är eller varit gift eller är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag eller är syskon eller är i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, eller om han på liknande sätt är part närstående;

Denna punkt går under benämningen skyldskapsjäv. Enligt denna andra punkt kan en domare inte ta sig an och döma i mål där han/hon är släkt på visst sätt med någon av parterna. Detta för att ett släktsskapsförhållande anses medföra en risk för att domaren ska döma till släktingens fördel. Det ska även tilläggas att det finns en risk att domaren i sin strävan att vara helt opartisk förfördelar släktingen istället. Vanligtvis används uttrycket blodsband för att kategorisera släktingar. Desto tunnare blodsbandet är desto osäkrare är svaret på frågan om personen är släkt. HD har bland annat klarlagt i en dom från 1914 återgiven i NJA 1914 s 193 att även halvsyskon kan utgöra en jävssituation. HD svarade enhälligt ja utan motivering. Därför framgår det inte om skillnad görs mellan halvsyskon som har kontakt och de som inte har det.¹⁵ Enligt Kallenberg ska det i likhet med ordningen för det hela syskonparet antas att inte göra någon skillnad.¹⁶

Enligt praxis finns det få släktfall. Detta kan bero på att jävsgrunden nära släktskap oftast är så obestridlig att den aldrig ens når prövningsstadiet. Den praxis som finns om släktskapsjäv berör oftast punkterna 4 och 5 i RB 4:13.¹⁷

Värt att nämna är ett annat fall från 1953 som JO behandlade, JO 1953 s 236. Där framkommer att en nämndeman var farbror till den tilltalade utan att nämndemannen anmälde jäv. Häradshövdingen påpekade för nämndemannen att han borde anmält jäv direkt i början av dagen. Häradshövdingen kallade dock inte in en ersättare för nämndemannen som var jävig. Den stora skillnaden idag mot 1953 är att detta släktskap då var absolut jävsgrund. Idag skulle en enskild bedömning behöva göras eftersom jävet inte längre är absolut. Frågan som skulle behövt diskuteras är om samröret mellan personerna är av betydelse för utgången av jävsfrågans bedömning.¹⁸

¹³ Tiby a.a. s. 42

¹⁴ Kallenberg, Ernst A.: *Svensk civilprocessrätt I*, Lund 1923, s. 250ff.

¹⁵ NJA 1914 s 193

¹⁶ Kallenberg a.a. s. 244.

¹⁷ Tiby a.a. s. 68.

¹⁸ Ibid, s. 73.

Begreppet närstående har debatterats i förarbetena till RB 4:13 1 st 2 p och där anmärktes att graden av närstående ska avgöras av den familjemässiga relationen och den faktiska kontakten, samröret. Anledningen till lagstiftarens lagändring i RB 4:13:2 år 1973 var för att synkronisera vissa av RB:s regler med bestämmelserna av de förvaltningsrättsliga förfarandelagarna. En annan orsak var att lagstiftaren ville modernisera reglerna.¹⁹

Efter tillägget i lagändringen år 1973 av det nya närstående begreppet hoppades departementschefen på färre fall av hinder för domarens tjänsteutövning. Begreppet närstående kom istället att utvidgas jämfört med gällande lagstiftning. Detta eftersom det under 60- och 70-talen blivit allt vanligare med att män och kvinnor bor tillsammans utan att vara gifta. För att begreppet ”på liknande sätt närstående” inte skulle bli alltför omfattande uttalade lagrådet att detta begrepp skulle tolkas snävt. Lagrådet uttalade också att om en parts släkting står utanför denna närståendekrets, men att parten ändå är nära, kan jäv enligt RB 4:13:10 föreligga.²⁰

Något annat som försvann i samband med lagändringen år 1973 var att den domare som var kusin till eller trolovad med part inte längre automatisk var jävig att handlägga målet.²¹

2.4.3 Släktskapsjäv enligt RB 4:13 1 st 3 p

13 § Domare är jävig att handlägga mål:

3. om han till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 2;

Denna punkt är en kombination av de jävsgrunder som tas upp under punkt 1 och 2. Står domaren i någon form av familjerelation som anges i punkt 2 och denna person har del i saken eller kan vänta synnerlig nytta eller skada av sakens utgång blir det en jävsgrundande situation.²²

2.4.4 Ställföreträdarjäv enligt RB 4:13 1 st 4 p

13 § Domare är jävig att handlägga mål:

4. om han eller någon honom närstående, som avses i 2, är förmyndare, god man eller förvaltare för part eller eljest parts ställföreträdare eller är ledamot av styrelsen för bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning, som är part, eller, då kommun eller annan sådan menighet är part, är ledamot av nämnd eller styrelse, som handhar förvaltningen av den angelägenhet målet rör;

Från allra första början var uppfattningen att varje person själv skulle utföra de rättshandlingar som var av intresse för honom eller henne. I och med samhällsutvecklingen har det medfört ett behov av rättsligt handlande i annans ställe.

¹⁹ Prop 1973:30, s. 115.

²⁰ Ibid, s. 68 och 115.

²¹ Tiby a.a. s. 76.

²² Fitger m.fl. a.a.

Med ställföreträderskap menas att någon tar sig an uppdrag att företräda en annan persons rättshandlingar.²³

En person som företräder en fysisk eller juridisk person utan rättslig handlingsförmåga vid till exempel förandet av en process kallas med andra ord för parts ställföreträdare. Viktigt att poängtera att med ställföreträdare avses inte ombud eller biträde åt någon av parterna. En person som är ställföreträdare för part riskerar att kunna identifiera sig med parten och dennes intressen. Därför är en domare med dubbla positioner i riskzonen för att bli jävig. För att en domare ska kunna hamna i en sådan här situation måste han/hon utöver domaryrket även ha en annan tjänst eller uppdrag. Detta skulle exempelvis kunna vara ett uppdrag som styrelseledamot i ett bolag eller att domaren har biträtt någon i en juridisk fråga. Det uppstår då en jävssituation om bolaget eller den person som domaren hjälpt skulle hamna inför rätta.²⁴

Även i RB 4:13 1 st 1 p och 4:13 1 st 10 p berörs jäv uppkommet på grund av annan tjänst än domartjänsten. Denna fjärde punkt tar upp när domaren har eller har haft en annan tjänst eller annat uppdrag och därefter hamnar med anledning av den ordinarie tjänsten i en situation att han/hon riskerar att identifiera sig med det intresse han/hon har eller tidigare haft. Kortfattat går det att säga att jäv föreligger när tjänst eller uppdrag inte går att kombinera med domartjänsten på grund av intressekonflikt.²⁵

Det är som nämnt inte bara om domaren själv är ställföreträdare som jäv kan uppstå utan också om någon till domaren närstående enligt RB 4:13 1 st 2 p är ställföreträdare. Det kan uppkomma tolkningsproblem vem som egentligen är ställföreträdare. Gällande fysiska personer kan man hämta anvisning från FB:s regler om civilrättslig handlingsförmåga. Gällande juridiska personer kan man hämta ledning från associationsrättslig lagstiftning, till exempel aktiebolagslagen och lagen om ekonomiska föreningar.²⁶

Domaren är därmed jävig om han/hon själv eller någon nära anhörig som anges i punkt 2, är förmyndare, god man eller förvaltare för en part eller i någon annan form ställföreträdande för en part. Om parten skulle vara en juridisk person föreligger jäv om domaren eller den anhörige är ledamot av dess styrelse. Om det istället är en kommun eller annan sådan menighet som är part gäller detsamma för domaren eller den anhörige om den är ledamot av nämnd eller styrelse som handhar förvaltningen av den angelägenhet som målet rör. Av praxis framgår att även suppleant för ledamot träffas av bestämmelsen.²⁷

Även Tiby nämner att suppleanter borde inbegripas under andra punkten men nämner att om inte detta är fallet kan i vart fall generalklausulen i tionde punkten bli lämplig.

²³ Tiby a.a. s. 93.

²⁴ Ibid, s. 94.

²⁵ Ibid, s. 92f.

²⁶ Ibid, s. 93.

²⁷ Fitger m.fl. a.a.

Dessa förhållanden är oftast obestridliga och någon tveksamhet råder i allmänt inte. Orsaken till att detta förhållande är jävsgrundande är att domaren kan riskera att identifiera sig med sakägaren. De problem som kan uppstå är fall med ställföreträdare eller styrelseledamöter som inte längre är det eller inom kort ska tillträda. Tiby anser att dessa antagligen hamnar utanför fjärde punkten, men skulle under en del omständigheter hamna under generalklausulen. Viktigt att påpeka är att enbart ett medlemskap i en förening inte leder till jäv. Det ska dock påpekas att medlemskap i en viss form av förening kan ligga till grund för jäv beroende på föreningens särart. Framförallt gäller detta föreningens ledare av den orsaken att de kan identifiera sig med föreningen.²⁸ Ett exempel på när jäv inte behöver föreligga är ifall domaren är medlem i Röda korset och domaren sätts att döma i ett mål med Röda korset som part. Skulle en organisation eller förening inte vara part utan endast ha intresse av eller kan vänta nytta av sakens utgång innebär inte medlemskap nog sällan risk för jäv.²⁹

Ett intressant fall är det immaterialrättsliga brottmålet om Pirate Bay, NJA 2010 s 274. I detta var några av domarna medlemmar och i ett fall till och med styrelseledamot i en immaterialrättslig förening som i första hand såg till rättighetsinnehavarnas intressen och rättigheter. Domstolen ansåg i detta fall att varken medlemskap eller styrelseuppdrag i nämnd förening kunde stödja jäv. Detta grundades på att det i målet inte framkommit några konkreta omständigheter som förklarade att föreningen hade ett särskilt intresse av utgången i målet eller hade engagerat sig i frågor som skulle prövas i målet.³⁰

Det är viktigt att påpeka att domaren inte är jävig enbart av den anledningen att någon nära anhörig till henne är ombud eller biträde åt en av parterna. I en sådan här situation blir istället ombudet eller biträdet jävigt.³¹ Orsaken till detta är att det går att begära att parten skaffar sig ett nytt ombud, medan detta inte gäller parts ställföreträdare. I första hand ska ett sådant här ärende fördelas till en annan domare istället för att avvisa ombudet.³²

Avslutningsvis går det att säga att det är tillräckligt med en ledamotsplats i styrelsen i ett processande bolag/förening för att jäv ska föreligga. Även godmanskap och förvaltarskap leder till jäv. Det som inte leder till jäv är om en person är medlem i en viss grupp i samhället. En person som sitter i ett organ och är speciellt utsedd representant för ett visst intresse bör inte heller anses jävig. Detta gäller ifall det enbart beror på personens ställning som intresserepresentant och personen handlägger ett mål som rör detta intresse.³³

²⁸ Tiby a.a. s. 97.

²⁹ Fitger m.fl. a.a.

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

³² Ekelöf, Per Olof och Edelstam, Henrik: *Rättegång - första häftet*, Stockholm 2002, s. 145f.

³³ Tiby a.a. 102.

2.4.5 Ställföreträdarjäv enligt RB 4:13 1 st 5 p

13 § Domare är jävig att handlägga mål:

5. om han eller någon honom närstående, som sägs i 2, till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 4;

Denna regel är en kombination av punkterna 1, 2 och 4. Ett jävsförhållande kan uppstå för domare eller denne närstående om det är fråga om ställföreträdarskap för någon som har del i saken eller kan vänta synnerlig nytta eller skada av sakens utgång. Ställföreträdaren antas identifiera sig med sakägaren och därför blir det en jävsgrundande situation.³⁴

Tiby tar upp olika exempel gällande ställföreträdarjäv enligt femte punkten. Ett av dem gäller när en domare är förvaltare, styrelseledamot eller liknande enligt punkt 4 för ett rättssubjekt som inte är part i målet. Denna part har dock del i saken eller kan vänta synnerlig nytta eller skada av dess utgång och därför blir domaren jävig. Ponera i detta exempel att domaren är styrelseledamot i bolaget B, men detta bolag inte är part i processen som domaren handlägger. Bolaget B skulle dock kunna föra talan på exakt samma grunder som bolaget A, vilket är part i processen. Bolaget B har därmed ett rättsligt intresse av processens utgång och därför har bolaget del i saken. Med en domare som är styrelseledamot i bolaget B blir han/hon därmed jävig att handlägga målet.³⁵

Det går att sammanfatta genom att säga att jäv föreligger enligt femte punkten om domaren på det sätt som anges i RB 4:13 1 st 4 p företräder ett rättssubjekt som inte är part i målet men har del i saken eller kan vänta synnerlig nytta eller skada av utgången. Det här gäller även om någon nära anhörig till domaren är sådan företrädare för bolaget.³⁶

2.4.6 Vederdelojäv enligt RB 4:13 1 st 6 p

13 § Domare är jävig att handlägga mål:

6. om han är parts vederdeloman, dock ej om parten sökt sak med honom för att göra honom jävig;

Denna punkt tar upp om det skulle föreligga ett motpartsförhållande mellan domaren och parten i en annan rättegång går det att prata om att domaren är parts vederdeloman och domaren är därmed jävig att döma denna part. Detta gäller inte bara vid mål eller ärende vid en domstol utan också vid pågående skiljeförfarande mellan domaren och parten. Detta gäller även ärenden inför förvaltningsmyndighet.³⁷

En viss form av försiktighet ska iakttas vid tillämpningen av denna punkt. Avsikten med denna punkt är knappast att varje pågående ärende mellan domaren och staten som part ska påverka domarens behörighet. Det faller på sin egen orimlighet att en

³⁴ Handbok FBL a.a. s. 256.

³⁵ Tiby a.a. s. 103.

³⁶ Ibid, s. 104.

³⁷ Fitger m.fl. a.a.

domare som står under allmänt åtal för exempelvis ett mindre trafikbrott ska vara jävig i alla mål där allmän åklagare för talan eller ett att en domare som tvistar med staten om ett års taxering ska vara jävig att handlägga alla mål med staten som part. Det avgörande ska istället vara om den aktuella relationen mellan domaren och parten kan antas vara så påverkad av det pågående ärendet att domaren bör avhålla sig från att handlägga ärenden där motparten har ställning som part.³⁸

För att vederdelojäv ska föreligga krävs det att det är minst två processer pågående. Den ena processen är mellan privatpersonen domaren och personen A. Den andra är en process där yrkespersonen domaren är domare och person A är part. Tiby tar upp ett hypotetiskt exempel där privatpersonen domaren ligger i tvist med snickaren X i ett skadeståndsmål. Om yrkespersonen domaren sedan blir lottad att döma i ett mål där snickaren är åtalad för stöld blir domaren jävig och får inte döma i målet.³⁹

Den tidsgräns som gäller för vederdeloskap är att det ska vara fråga om en annan process som är pågående samtidigt och följaktligen inte avgjord genom avgörande som vunnit laga kraft.⁴⁰ Det finns ett antal rättsfall som styrker att vederdelomannatiden är den tid som är mellan det att fallet är pågående och till dess det inte längre går att överklaga domen.⁴¹

I slutet av punkten finns ett undantag från vederdelojävet.⁴² Denna del av punkten ska endast tillämpas vid uppenbara fall av okynnesjävande. Detta blir aktuellt när en parts enda syfte är att få till vederdelojäv genom att söka sak med domaren och detta är uppenbart.⁴³

Kortfattat går det att säga att det krävs en rättslig motsättning av personlig art med fast starttid och sluttid. De fall som en domare tar sig an i tjänsten kan inte grunda till vederdelojäv. Det är med andra ord inte en emotionell grund utan en formell som avgör när två personer är vederdelomän.⁴⁴

2.4.7 Tvåinstansjäv enligt RB 4:13 1 st 7 p

13 § Domare är jävig att handlägga mål:

7. om han i annan rätt såsom domare eller befattningshavare fattat beslut, som rör saken, eller hos annan myndighet än domstol eller såsom skiljeman tagit befattning därmed;

Denna punkt avser fall som avgjorts av en första instans och detta avgörande prövas på nytt i en överordnad instans.⁴⁵ Enlig lagtexten föreligger jäv dels när domaren i annan rätt såsom tidigare domare eller befattningshavare fattat beslut som rör saken,

³⁸ Fitger m.fl. a.a.

³⁹ Tiby a.a. s. 117.

⁴⁰ Kallenberg a.a. s. 248.

⁴¹ Tiby a.a. s. 121.

⁴² Kallenberg a.a. s. 249.

⁴³ Tiby a.a. s. 126.

⁴⁴ Ibid, s. 125.

⁴⁵ Ekelöf, Per Olof och Boman, Robert: *Rättegång - första häftet*, Lund 1990, s. 123.

dels när personen i fråga tagit befattning med saken hos någon annan myndighet än domstol eller som skiljeman. Vid tillämpning av denna sjunde punkt finns det en speciellt viktig fråga och den handlar om att varje beslut rörande saken som domaren har fattat hos någon annan domstol eller varje form av befattning som domaren haft med saken hos någon annan myndighet ska utgöra jävsanledning. En annan viktig fråga att utreda är om domarens befattning med saken i det enskilda fallet är av sådan karaktär att det finns risk för att domaren skapat sig en förutfattad mening om utgången.⁴⁶

Skillnaden mot de övriga jävspunkterna är att denna punkt inte tar fasta på domarens relation till part eller sak. Denna punkt förhåller sig något annorlunda. I det här fallet är det domarens eget ställningstagande i tjänsten som ligger till grund för jävsregeln. Här är det inte risk att domaren skulle vara influerad av någon annan person eller sak. Den stora risken är att han/hon påverkats av sin tidigare inblandning i saken. De problem som funnits i samband med denna punkt gäller i huvudsak tolkningen av vad som avses med tidigare befattning och vad som avses med saken.⁴⁷

Denna punkt tar fasta på att en domare inte ska gå till handläggning och avgörande med förutfattad mening.⁴⁸ Det går också att se det som att en domare som dömt på ett visst sätt inte kan ändra sig och erkänna att han/hon dömt fel. Tidigare erfarenheter visar att människor är villiga att hålla kvar vid och försvara de ståndpunkter de tidigare tagit.⁴⁹ Det krävs att en och samma person sitter i både en över- och en underordnad position för att tvåinstansjävs ska kunna hävdas. Det krävs också att det ska vara samma sak som överprövas.⁵⁰

Avsikten med denna regel är att endast avskärma domaren från handläggningen om dennes befattning med saken vid annan domstol eller myndighet varit av sådan beskaffenhet att den objektivt sett är ägnad att inverka på domarens oberoende i det aktuella målet. Därför talar mycket för att lagstiftaren velat ge rekvisitet ”tidigare befattning med saken” en ganska begränsad innebörd.⁵¹

2.4.8 Ombudsjäv enligt RB 4:13 1 st 8 p

13 § Domare är jävlig att handlägga mål:

8. vid huvudförhandling i brottmål om han före denna huvudförhandling har prövat frågan om den tilltalade har begått gärningen;

Med anledning av att denna jävsgrund inte kan bli aktuell inom Lantmäteriet väljer jag att inte förklara den mer ingående.

⁴⁶ Fitger m.fl. a.a.

⁴⁷ Tiby a.a. s. 130.

⁴⁸ Kallenberg a.a. s. 275.

⁴⁹ Tiby a.a., s. 131.

⁵⁰ Ibid, s. 132.

⁵¹ Fitger m.fl. a.a.

2.4.9 Ombudsjäv enligt RB 4:13 1 st 9 p

13 § Domare är jävig att handlägga mål:

9. om han i saken såsom rättegångsombud fört parts talan eller biträtt part eller vittnat eller varit sakkunnig; eller

En domare kan inte döma i målet och samtidigt vara en parts rättegångsombud eller biträde. Det här gäller även om domaren lämnat ifrån sig uppdraget. Det räcker med att en domare eller en befattningshavare varit i arbete med saken vid domstol för att inte kunna vara rättegångsombud eller biträde enligt RB 12:4 och 12:22. Den som har varit sakkunnig bör inte heller ta befattning med målet.⁵² Ett intressant fall från Europadomstolen, SvJT 2005 s 108, handlar om att en domare inte ansågs vara jävig trots att han uppträtt som ombud för kärandens motpart i ett annat mål. I ett annat fall från Europadomstolen, SvJT 2001 s 82, där kom domstolen fram till att ett konventionsbrott på grund av jäv förekommit i ett mål för att en av domarna, medan målet handlades, i en annan rättegång hade företrätt en av parterna i målet.⁵³

Det som är grunden för jäv enligt ovan nämnda är att det finns risk att domaren har svårt att hålla sig objektiv i fråga om saken när domaren tidigare drivit den ena partens ståndpunkt eller uttalat sig som vittne eller sakkunnig i en viss riktning.⁵⁴

2.4.10 Generalklausulen enligt RB 4:13 1 st 10 p

13 § Domare är jävig att handlägga mål:

10. om eljest särskild omständighet föreligger, som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i målet.

Denna punkt är den så kallade generalklausulen. En domare ska anses jävig även om inte någon av de nio första punkterna är uppfyllda men det föreligger en särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till domarens opartiskhet i målet.

Det som är speciellt med en sådan här punkt är att den överlämnar åt praxis att allteftersom utforma regelns betydelse. Därefter är det först i domstol som regeln får sitt slutliga innehåll. Anledningen till att ta med en generalklausul är ofta för att frågan kan vara för krånglig för att kunna lösas genom preciserad lagstiftning. En annan anledning är för att alla problemföreställningar inte på förhand går att inse. I denna punkt har domaren fått ett stort eget utrymme att tolka när han eller hon ska fastställa vad som är särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för opartiskheten.⁵⁵

Den utveckling som har skett med jävsreglerna under de senaste 20 åren går till allra största del att föras in under den här tionde punkten. Det gäller framförallt ärenden som inte faller in under, men som har ett starkt samband med situationer som behandlas i någon av de nio första punkterna. Enligt Fitger m.fl. ger idag de nio första

⁵² Handbok FBL a.a. s. 257.

⁵³ Fitger m.fl. a.a.

⁵⁴ Kallenberg a.a. s. 261.

⁵⁵ Tiby a.a. s. 180.

punkterna undantagsvis svar på sådana frågor som kan tänkas uppkomma när det gäller frågor om jäv föreligger. Innebörden av ordet jäv har ändrats med tiden. Detta för att numera anses en domare kunna *vara jävig* och tidigare sades det att man kunde *göra jäv mot* henne eller honom. I rättsfallet från HD i NJA 2010 s 274 appliceras en delvis ny terminologi runt frågorna om jäv. Enligt HD ska den tionde punkten trots att den handlar om partiskhet även tolkas på det sätt att punkten även omfattar annan särskild omständighet som inverkar på domarens oberoende i målet. HD tar upp att med partiskhet menas att domaren låter partsställning inverka på utgången av målet. Ifall domaren skulle döma på samma sätt trots att det var ombytta partsställningar är domaren inte partisk enligt HD. Enligt HD menas oberoende med att domaren inte får ha sådana bindningar, eller sådan nytta eller sådant obehag av en viss utgång i målet att den berör domarens ställningsstagande. Det får enligt HD inte heller föreligga någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för hans eller hennes opartiskhet och oberoende. Det ska dock tilläggas att det inte är tillräckligt att en part saknar förtroende för domaren. Det ska finnas en skäligen grund för partens åsikt.⁵⁶

Viktigt att påpeka är att det förhållandet att domaren ensidigt känner sig jävig eller ojävig och det förhållandet att en part ensidigt anser att en viss domare är jävig eller ojävig saknar i sig betydelse för jävsfrågan. Vid tveksamma situationer kan en domare ändå välja att förklara sig jävig för att vara på den säkra sidan.⁵⁷

Den stora frågan är hur tionde punkten ska tolkas. Enligt processlagsberedningen finns det ett antal exempel som kan vara jävsgrundande.⁵⁸ Första exemplet är om domare får lön av ena parten, får underhåll eller lyder under endera partens förmanskap. Andra exemplet tar upp när det råder en uppenbar ovänskap mellan domare och part. Det tredje exemplet tar upp när domaren i annan rätt har lika sak som part. Det fjärde exemplet tar upp när domaren genom skuldsättning eller av annan anledning kan anses vara ekonomiskt beroende av någon av parterna.⁵⁹

Det finns en del praxis från den här tionde punkten. Det som jag anser är mest relevant gäller ovänskap och vänskapsjäv. Ett motsatsförhållande mellan parter kan anses grunda jäv. Detta förhållande kan exempelvis vara en ovänskap. I gamla rättegångsbalken 13:1 sades uttryckligt att en domare som är uppenbar ovän med part är jävig. Den här bestämmelsen kan även grunda jäv enligt motiven till RB 4:13 1 st 10 p. I ett fall från 1987 angående två bröder som var åtalade för stöld anförde advokaten jäv mot en av nämndemännen. Detta för att den ena brodern för några år sedan hade gjort inbrott i bostaden hos en av nämndemännen som nu skulle döma i målet. Rätten kom fram till att jäv förelåg i målet. Detta fall handlar om ett speciellt motsatsförhållande, närmare bestämt ett före detta motsatsförhållande. I tidigare del av arbetet nämndes att vederdelojäv endast föreligger under tiden från det att målet är pågående till lagkraftvunnen dom. I detta fall är det fråga om ett förhållande utanför

⁵⁶ Fitger m.fl. a.a.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ SOU 1938:44, s. 106f.

⁵⁹ Fitger m.fl. a.a.

denna tidsram och därför föreligger inte vederdelojäv. Detta förhållande kan likväl anses jävsgrundande enligt tionde punkten.⁶⁰

Det finns även motsaten när vänskapsförhållande leder till jäv. För att vänskap ska vara jävsgrundande ställs dock höga krav. Detta framgår av fallet JO 1981/82 s 254 som berör fråga om jäv mot sakkunnig. Ett barn hade fötts med en hjärnskada som uppkommit till följd av en felbehandling vid förlossning. Mamman anmälde att hon hade felbehandlats av förlossningsläkaren A och docenten B. I ansvarsnämnden kom två av tre personer fram till att viss del av försummelse förekommit, medan den tredje personen X inte ansåg att läkarna gjort något fel. Ansvarsnämnden kom fram till ett beslut där det framfördes en del kritik men den prickade inte läkarna för fel eller försummelse. Mamman överklagade beslutet eftersom den tredje personen X var god vän med docent B. De hade exempelvis författat en bok tillsammans. JO kom fram till att detta förhållande ändå inte var tillräckligt jävsgrundande och att X vänskap med B inte hade påverkat hans uttalande.⁶¹

En utveckling som är viktig att påpeka är den att jäv nu för tiden föreligger med anledning av domarens tidigare befattning med saken där domaren redan i samma instans tagit ställning i ärendet. I ett fall från Europadomstolen, SvJT 1997 s 762, hade i viss instans saken först prövats i endomsförfarande och därefter på partens begäran blivit föremål för prövning med tre ledamöter. På grund av att den domaren som agerat först i målet även deltog i det senare avgörandet medförde det ett konventionsbrott på grund av jäv.⁶²

I de fall ett mål återförvisas från en högre domstol ansågs det förr inte vara några problem att samma domare som tidigare deltagit i den lägre rättens handläggning dömer i målet på nytt. Detta har gällt mål angående återförvisning på grund av formfel och även mål då ny bevisning åberopats i den högre rätten och denna bevisning borde tagits upp i den lägre rätten. Vid 1993 års lagstiftningsärende reglerades frågan om jäv vid återförvisning. Vad gäller tvistemålen angav departementschefen att det sällan uppkommer någon jävsfråga om återförvisningen skett för att den lägre domstolen ska få anledning att pröva en alternativ grund som domstolen inte hade anledning att pröva i sitt första avgörande. Skulle det däremot vara en likadan fråga att ta ställning till vid bägge prövningarna kan det enligt departementschefen ifrågasättas om domstolen på objektiva grunder kan anses som opartisk. Enligt departementschefen ska frågan granskas från fall till fall.⁶³

I ett rättsfall undanröjde hovrätten domen från lägre instans och återförvisade målet med anledning av att den lägre instansen begått rättegångsfel genom att avgöra målet på handlingarna trots att oklarheter fanns kvar om vissa förhållanden. Vid senare överklagande ansåg hovrätten att tingsrättsdomare som deltagit i det första avgörandet var jäviga när det gällde att pröva målet på nytt. I ett annat fall ansågs jäv dock inte

⁶⁰ Tiby a.a. s. 210f.

⁶¹ Ibid, s. 215.

⁶² Fitger m.fl. a.a.

⁶³ Ibid.

föreligga när återförvisning skett till lägre instans. Detta för att den lägre rätten skulle pröva saken på nytt och i samband med detta även pröva en annan sak som den tidigare felaktigt åsidosatt att pröva. I ett fall, SvJT 1991 s 301, menade domstolen på att det generellt inte går att ange att en domstol som undanröjer ett avgörande av ett lägre organ och beslutar om återförvisning måste lämna över ärendet till ett annat organ än det som tidigare prövat saken.⁶⁴

Denna tionde punkt har fått ett flertal olika namn; den allmänna bestämmelsen, generalklausulen, supplerande jävsgrunden, indirekt jäv, yttersta jävsgrunden, grannlagenhetsjäv och den allmänna jävsgrundsatsen. Även benämningen delikatessjäv används ibland för att beskriva jäv enligt den tionde punkten. Det går dock att diskutera lämpligheten av det här.⁶⁵

Enligt Fitger m.fl. förekommer det ibland att domaren och parten bara är närmare bekanta med varandra och att de träffas ibland. Det torde korrekt sett inte vara en jävsanledning, men det händer att domare ändå avsäger sig ärendet på grund av så kallat delikatessjäv. Den grund som domaren har för att avsäga sig sådana här ärenden är ifall domaren på grund av intryck av partens personliga egenskaper som domaren fått via det privata umgänget med den här personen skulle få inflytande över utgången i ärendet.⁶⁶

Uttrycket delikatessjäv används både till situationer som hamnar inom tionde punkten och utanför den. Enligt Ekelöf innebär delikatessjäv exempelvis att domaren och parten bara är närmare välbekanta och träffas. Han menar att ”även om detta inte utgör jäv i lagens mening, förekommer det att domaren i sådana fall vidtalar att det föreligger ett delikatessjäv”.⁶⁷ Termen delikatessjäv borde därför inte rymmas inom sådana förhållanden som ligger inom jävsbestämmelserna.⁶⁸

Om Ekelöfs definition är den som gäller är det i så fall jävsliknande omständigheter utanför själva jävsregleringen som avses med delikatessjäv. Då blir det domarna själva som kommer att bestämma gränserna mellan jäv enligt tionde punkten och delikatessjäv. Det finns en hel del skäl som talar för denna ordning, men också en del som talar emot. Det stora problemet är att det inte sker någon protokollföring då domare frånträder mål på grund av att de själva anser sig jäviga utan att någon part gjort invändning om det. Detta leder till att det inte finns tillräckligt med information om när domare anser sig jäviga och det blir svårt att veta om praxis är likartad. På grund av det geografiska läget kan förhållandet variera mycket. Det här beror på att en domare på en mindre ort kan vara bekant med flera av de människor vars mål han/hon ska avgöra. I en större stad kan dessa sammanträffanden vara mer sällsynta.⁶⁹

⁶⁴ Fitger m.fl. a.a.

⁶⁵ Tiby a.a. s. 181.

⁶⁶ Fitger m.fl. a.a.

⁶⁷ Ekelöf och Boman a.a. s. 134.

⁶⁸ Tiby a.a. s. 245.

⁶⁹ Ibid.

I de fall där tjänstgörande domare vid den aktuella domstolen är part i ett mål uppstår frågan om de andra domarna vid domstolen är jäviga att handlägga målet. Här torde inte något formellt jäv föreligga. I praxis däremot brukar domarna vid domstolen anse att delikatessjäv föreligger i dessa situationer och därför undvika arbete med målet.⁷⁰

Andra problem som uppstår när domarna själva ska avgöra gränsen mellan jäv och delikatessjäv är att jävsfrågorna ska bedömmas utifrån en objektiv måttstock. Det är nämligen utifrån domarnas bedömningsgrund och med dennes uppfattningar som delikatessjävet mäts. Därmed går det att säga att om domarens måttstock och ”den objektiva måttstocken” vore helt lika skulle inte förhållandet orsaka några bekymmer. Det finns dock tecken på att allmänhetens och domarens tro på objektivitet inte stämmer överrens. Detta enligt en rättssociologisk undersökning där domare intervjuades om domstolens objektivitet. Resultatet visade att domarens åsikter om domstolen och objektivitet skilde sig påfallande från vad allmänheten tyckte. Av resultatet ansåg 54 % av allmänheten att bemötandet från domstolen var olika beroende på ”vem man är”. Inte en enda av domarna ansåg att det förekommer olika bemötande på domstolarna.⁷¹

Det finns gränsdragningssvårigheter och JO har i ett flertal fall ansett att gränsdragningen mellan jäv enligt tionde punkten och delikatessjäv är svårbedömd. I ett fall från JO understryker denne att jävsreglerna är av väsentlig betydelse för allmänhetens förtroende för de beslutande organen. Mot denna bakgrund finns det anledning för den som överväger att han/hon är jävig att tolka jävsreglerna tämligen brett.⁷²

I ett förvaltningsfall från JO 1987/88 s 255 valde en ledamot att kliva åt sidan från ett beslut i lantbruksnämnden på grund av han/hon var kusin med en av de personer som var parter i ett jordförvärvsärende. JO kommenterade att det är tveksamt om släktskapet är jävsgrundande. I sådana här tveksamma situationer kan det dock vara helt riktigt att avträda för att det är en omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för en befattningshavares opartiskhet.⁷³

2.5 FBL 4:6

6 § Vill sakägare anföra jäv mot förrättningsman, skall han framställa invändning därom första gången han för talan i ärendet sedan han fick kännedom om att förrättningsmannen tjänstgör och att jävsanledning föreligger. Underlåter han det, är hans rätt att anföra jäv förfallen.

Sedan fråga om jäv mot förrättningsman uppkommit, får han endast vidtaga åtgärd som icke utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och som ej innefattar avgörande av en för förrättningen betydelsefull fråga. Sådan åtgärd får vidtagas av förrättningslantmätaren, även om han förklarats jävig.

Den omständigheten att förrättningsman finnes vara jävig påverkar ej giltigheten av beslut eller åtgärd som tillkommit innan frågan om jäv uppkom.

⁷⁰ Fitger m.fl. a.a.

⁷¹ Tiby a.a. s. 246.

⁷² Ibid, s. 247.

⁷³ Ibid.

En sakägare som tycker att jäv föreligger ska enligt FBL 4:6 första stycket omgående efter det att han eller hon fått kännedom om jäv mot den förrättningsman som tjänstgör framföra att jäv föreligger. Denna anmärkning behöver dock inte göras förrän sakägaren första gången för talan vid förrättningen.⁷⁴ Viktigt att tänka på är att om en sakägare underlåter att framställa jävsinvändningen i enlighet med FBL 4:6 första stycket andra meningen är hans eller hennes rätt förfallen.⁷⁵

Vad är definitionen av att föra talan? Enligt departementschefen omfattar uttrycket sakägare som är aktivt verksamma genom att framställa eget yrkande. Att föra talan gäller också sakägare som i förrättningssammanhang deltar i förrättningen genom att enbart inställa sig vid förrättningssammanträdet men där struntar i att uttryckligen ge sin mening till känna.⁷⁶ Även en skrivelse till lantmäterimyndigheten kan gå under uttrycket föra talan. En sakägare som enligt FBL 4:15 fått tillfälle att uttala sig över saken och gör detta skriftligen måste därvid anföra jäv om han eller hon anser att jäv föreligger. Om sakägaren inte gör detta förlorar han eller hon rätten till att göra sådan invändning.⁷⁷

Enligt andra stycket första meningen säger den att när en jävssituation uppstått och till dess att ett lagakraftgående beslut i frågan tagits kan inte förrättningslantmätaren arbeta med förrättningen. Han/hon kan utföra sådan åtgärd som inte utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och som inte innefattar någon avgörande betydelsefull fråga för förrättningen. Vid ett beslut om att förrättningsmannen är jävig ska han/hon omedelbart upphöra att befatta sig med ärendet.⁷⁸

Om LM skulle besluta att förrättningsmannen inte är jävig kan detta beslut överklagas särskilt av sakägare enligt FBL 15:2 första stycket andra punkten. Detta ska ske genom att en skrivelse med överklagandet skickas in till LM inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades enligt FBL 15:2 andra stycket första meningen. Det går dock inte att föra talan mot LM:s beslut att gilla invändningen om jäv enligt FBL 15:5. Det är dock viktigt att notera att åtgärder som förrättningsmannen vidtagit samt beslut som har tagits innan fråga om jäv uppkom gäller enligt FBL 4:6 trots att förrättningsmannen är jävig.⁷⁹ Denna bestämmelse torde i praktiken utgöra en spärr mot att en jävsinvändning mot förrättningslantmätaren väcks först i Mark- och miljödomstolen. Enda gången en sådan här situation skulle kunna uppkomma är om talan fullföljts mot en avslutad förrättning. En jävsinvändning måste ske hos lantmäterimyndigheten så länge förrättningen är anhängig där. Detta eftersom jävsförhållandet inte påverkar giltigheten av beslut som lantmäterimyndigheten meddelat i en avslutad förrättning. Därmed skulle Mark- och miljödomstolens

⁷⁴ Handbok FBL a.a. s. 260.

⁷⁵ Prop. 1969:128, s. B 211.

⁷⁶ Ibid, s. B 212.

⁷⁷ Bonde m.fl., Fastighetsbildningslagen (1 oktober 2012, Zeteo) kommentaren till 4 kap 6 §.

⁷⁸ Handbok FBL a.a. s. 261.

⁷⁹ Ibid, s 261f.

prövning av jävsfrågan vara meningslös. Bara för att en förrättningsman varit jävig går det inte att undanröja och återförvisa en förrättning.⁸⁰

2.6 Handläggning av jävsfrågor enligt FL 12§

12 § Den som är jävig får inte handlägga ärendet. Han får dock vidta åtgärder som inte någon annan kan vidta utan olägligt uppskov.

Den som känner till en omständighet som kan antas utgöra jäv mot honom, skall självant ge det till känna.

Har det uppkommit en fråga om jäv mot någon och har någon annan inte trätt i hans ställe, skall myndigheten snarast besluta i jävsfrågan. Den som jävet gäller får delta i prövningen av jävsfrågan endast om myndigheten inte är beslutför utan honom och någon annan inte kan tillkallas utan olägligt uppskov.

Ett beslut i en jävsfråga får överklagas endast i samband med överklagande av det beslut varigenom myndigheten avgör ärendet.

I FL 12 § går det att finna om hur handläggning av jävsfrågor ska hanteras. Det går även att utläsa att den som på något sätt är jävig inte får delta i ärendehandläggningen vid förvaltningsmyndigheter. Denna paragraf hör samman med reglerna i FBL 4 kapitlet 5-6 §§. Det som är viktigt att påpeka är att det generellt är så att FBL har företräde framför FL på grund av principen om lex specialis. Lex specialis innebär att speciallagstiftning har företräde framför generell lagstiftning (lex generalis). Därför gäller i första hand FBL före FL.

I första stycket i 12 § går det att finna att den som är jävig helt enkelt inte blir behörig att företa några åtgärder i ärendet. Generellt sett kan han/hon varken utföra någon förberedande åtgärd eller deltaga i ärendets avgörande.⁸¹ Angående andra meningarna i första stycket gäller detta i första hand avgöranden inom ordnings- och säkerhetsområdet. Därför får detta endast tillämpas i undantagssituationer.⁸²

Andra stycket tar upp att en myndighetsperson självant måste ge till känna om det finns minsta omständighet som skulle kunna utgöra jäv mot honom eller henne. En handläggare ska själv vara observant på om det föreligger någon situation som skulle kunna grunda jäv mot honom eller henne. Detta beror på att tillvägagångssättet vid förvaltningsmyndigheter i stor omfattning består av skriftligt arbete. Ofta är det inte känt för part vem som handlägger ärendet. Därför ska myndigheter alltid uppmärksamma jäv ex officio. Den som är jävig får inte längre arbeta med ärendet när det fastlagt att personen är jävig. Om detta uppdagas vid ett sammanträde där flera personer deltar ska berörd person avgå från ärendet. Viktigt att veta är att det normalt inte behövs meddelas något formellt beslut från myndighetens sida. Den jävige handläggaren måste så fort som möjligt bytas ut mot en som inte är det.⁸³

Tredje stycket tar upp att en myndighet ibland måste ta ställning till jävsfrågan och ta ett formellt beslut om det föreligger jäv eller ej. Detta fall uppstår om någon

⁸⁰ Bonde m.fl. a.a.

⁸¹ Handbok FBL a.a. s. 259.

⁸² Clevesköld, Lars: *Förvaltningslagen - en lagkommentar*, Stockholm 2011, s. 99.

⁸³ Handbok FBL a.a. s. 259f.

utomstående part anmäler handläggaren och denne inte delar partens åsikt om förekomsten av jäv. Detta gäller också om någon annan tjänsteman på myndigheten gör en jävsanmälan mot sin kollega. Beslut ska även tas om en anmäld jävsgrund av en handläggare inte godtas av myndigheten.⁸⁴

Om ett formellt beslut måste tas fastslår första meningen i tredje stycket att myndigheten snarast ska besluta i frågan om någon yrkat på jäv mot handläggaren och ingen annan inträtt i hans/hennes ställe. Andra meningen i tredje stycket fastslår att den som jävet gäller endast får delta i prövningen av jävsfrågan ifall myndigheten inte är beslutför utan honom/henne och det inte finns någon annan som kan ersätta honom/henne utan olägligt uppskov. Denna bestämmelse är en vidareutveckling av det som anges om jävsdiskvalificerande verkan i 12 § första stycket FL.⁸⁵

⁸⁴ Handbok FBL a.a. s 260.

⁸⁵ Prop. 1971:30, s. 337 och 344.

3 Jäv i praxis

I det här kapitlet har jag sammanställt fall gällande jäv i lantmäteriförrättningar. Jag har kontaktat de fem olika Mark- och miljödomstolarna. Eftersom domstolarna inte kan söka specifikt på rättsfall gällande jäv i lantmäteriförrättningar i sina ärendesystem, har bland annat de tekniska råden fått dra sig till minnes om de haft några fall angående jäv i lantmäteriförrättningar. Alla domstolar jag kontaktat nämner att det är ytterst få mål som handlar om jäv i lantmäteriförrättningar.

De fall som kommer in till Mark- och miljödomstolen är överklagade jävsbeslut från Lantmäteriet. Ett beslut angående jäv från lantmäterimyndigheten ska överklagas särskilt, om myndigheteten ogillat jäv mot förrättningsman enligt FBL 15:2 1 st 2 p. Enligt FBL 17:2 andra stycket gäller att Mark- och miljödomstolens beslut i en fråga som överklagats dit enligt bland annat FBL 15:2 1 st 2 p inte får överklagas till högre instans. Mark- och miljödomstolen är därmed högsta instans när det gäller jävsbeslut.

3.1 Fall 1 Värnamo - Målnummer F 1966-11

3.1.1 Bakgrund

Till fastigheten Värnamo Kolvarp 2:3 finns det tre lagfarna ägare. En av de lagfarna ägarna ansöker hos Lantmäteriet om klyvning av fastigheten. De andra två lagfarna ägarna bestrider ansökan. De yrkar att ”ansökan skall handläggas av en lantmäterimyndighet som inte är verksam i Värnamo.” Det sakägarna anför som grund för jäv är det faktum att värderingsmannen som har anlitats i ärendet även tidigare har anlitats av lantmäterimyndigheten i Värnamo.

3.1.2 Lantmäteriet

Lantmäteriet tolkar att det anförda jävet i detta ärende riktas mot förrättningslantmätare J. Det finns ingen personlig vänskaps- eller affärsrelation mellan förrättningslantmätare J och värderingsmannen. Enligt Lantmäteriet finns det inte heller någon annan omständighet som gör att det kan antas att förrättningslantmätare J inte är opartisk i det aktuella ärendet. Lantmäteriet anser att bara för att värderingsmannen anlitats som sakkunnig i värderingsfrågor av aktuella förrättningslantmätare J och även andra förrättningslantmätare i såväl Värnamo som på andra orter finns det ingen anledning att göra någon annan bedömning. Lantmäteriet anser därför att den aktuella förrättningslantmätare J inte är jävig i detta ärende.

3.1.3 Mark- och miljödomstolen

Beslutet överklagas till Mark- och miljödomstolen. I denna instans anför de jäv mot Lantmäterimyndigheten i Värnamo och inte specifikt mot förrättningslantmätare J. De anför också att ansökan ska handläggas vid ett lantmäterikontor som inte anlitat den här värderingsmannen. Anledningen till att de anser att jäv föreligger är att Lantmäteriet i Värnamo anlitat denna värderingsman vid många andra tillfällen

tidigare. Det kan därför befaras att den etablerade yrkesmässiga relationen mellan Lantmäteriet i Värnamo och värdringsmannen kommer att påverka Lantmäteriets bedömning och beslut.

Mark- och miljödomstolen anser att Lantmäteriet har fog för att begränsa sin prövning till att avse eventuellt jäv för den handläggande förrättningslantmätaren. Mark- och miljödomstolen finner inte att någon omständighet föreligger som innefattar skäl att göra annan bedömning än den Lantmäteriet gjort.

3.2 Fall 2 Åre - Målnummer F 2234-12

3.2.1 Bakgrund

Detta fall gäller en ledningsförrättning. Ansvarig förrättningslantmätare och därmed även beslutsfattare i ärendet var A. På ett sammanträde dagen innan beslut i ärendet deltog även förrättningslantmätare B. Beslutet överklagas till dåvarande fastighetsdomstolen och domstolen undanröjer ersättningsbeslutet för fastigheterna Åre Hårbörsta 1:4 samt Åre Vallan 2:2 och 16:1.

Ägarna av Åre Hårbörsta 1.4 och ägaren av Åre Vallan 2:2 och 16:1 anmäler därefter jäv mot förrättningslantmätare A och B efter att Lantmäteriet återupptar förrättningen. Detta för att de tidigare handlade förrättningen.

3.2.2 Lantmäteriet

Lantmäteriet börjar med att redogöra att för förrättningsman gäller samma jävsgrunder som för domare enligt FBL 4:5, även i FBL 4:6 finns jävsregler om jäv riktat mot förrättningsman. Lantmäteriet tar bland annat upp att ett ärende som återförvisas från domstol utgör i princip inte något hinder mot att samma handläggare beslutar i ärendet på nytt. De hänvisar till Gullnäs m.fl., Rättegångsbalken I, 4:23ff. Lantmäteriet anser att varken förrättningslantmätare A eller B är jävlig.

3.2.3 Mark- och miljödomstolen

Ägarna av Åre Hårbörsta 1.4 och ägaren av Åre Vallan 2:2 och 16:1 överklagar Lantmäteriets beslut till Mark- och miljödomstolen.

Mark- och miljödomstolen börjar med att gå igenom att mot förrättningsman gäller samma jäv som för mot domare. Reglerna om domarjäv hittar man i RB 4:13 punkterna 1-10. Det fastighetsägarna har invändningar mot tar sikte på tionde punkten i RB. Detta är en generalklausul som stadgar att en domare är jävlig att handlägga mål om en särskild omständighet föreligger som är ägnad att rubba förtroendet till personens opartiskhet i målet. Domstolen tar sedan upp att typexempel på jäv är bland annat när samma domare/förrättningsman prövar samma sak två gånger. Här hänvisar de också till Fitger, Rättegångsbalken, kommentaren till RB 4:13 under avsnittet ”Domarens tidigare befattning med saken”. Domstolen tar även upp att i anslutning till kommentaren under RB 4:13 redogörs även ett rättsfall från Europadomstolen från år 1997. Detta fall gäller att en sak först har prövats i endomsförfarande och därefter

på båda parter begäran blivit föremål för prövning med tre ledamöter. I och med att den ene av de tre domarna har deltagit i det senare avgörandet orsakar det enligt Europadomstolen ett konventionsbrott på grund av jäv. Eftersom förrättningslantmätare A tidigare prövat det aktuella ärendet i sak är han således jävig att handlägga den nyssnämnda förrättningen enligt Mark- och miljödomstolen.

Angående förrättningslantmätare B har det framgått av Lantmäteriets protokoll att hon enbart varit närvarande vid sammanträdet men inte deltagit i själva beslutet. Domstolen anser därför att hon inte prövat saken vid beslutet och att hon därmed inte heller anses vara jävig på grund av anförda skäl.

3.3 Fall 3 Östersund - målnummer F 423-09

3.3.1 Bakgrund

Det här fallet handlar om en fastighetsreglering beträffande ett upphävande av vägservitut i Jämtlands län. Distriktslantmätare R fattade ett beslut år 2008. Detta beslut överklagas och fastighetsdomstolen undanröjer den överklagade förrättningen. Förrättningen återförvisas till Lantmäteriet för förnyad handläggning.

3.3.2 Lantmäteriet

Sakägare H anmäler jäv mot distriktslantmätare R med anledning av att R tidigare i handläggningen av ärendet tagit ställning i sak. Lantmäteriet ogillar invändningen och beslutar att jäv inte föreligger.

3.3.3 Fastighetsdomstolen (nuvarande Mark- och miljödomstolen)

Sakägare H överklagar beslutet. Fastighetsdomstolen anser att de omständigheter som H har gjort gällande bör prövas mot bestämmelsen i tionde punkten i RB 4:13. Detta är en generalklausul som fastställer att en domare är jävig att handlägga mål om särskild omständighet föreligger som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i målet. Domstolen tar upp att exempel på det här är när domare/förrättningsman prövar samma sak två gånger. Eftersom distriktslantmätare R redan prövat det aktuella ärendet i sak är han därför jävig att handlägga den nyssnämnda förrättningen. Domstolen upphäver därför det överklagade beslutet och förklarar distriktslantmätare R jävig att handlägga förrättningen.

3.4 Fall 4 Göteborg - målnummer F 1786-12

3.4.1 Bakgrund

Denna förrättning gäller ett upphävande av Lindås GA:25. Göteborgs kommun ansökte om förrättning i januari 2008. Ett sammanträde hölls av Lantmäteriet i december 2008. Ansvarig för det här sammanträdet var förrättningslantmätare K. Förrättningen vilandeförklarades efter yrkanden om detta för att entreprenören skulle bli färdig med arbetet först.

Till ny förrättningslantmätare utses A hösten 2011. Hon sätter sig in i ärendet och kontaktar därefter sökande och sakägare. I februari 2012 hålls ett möte där hon kallar Göteborgs kommun, fastighetskontoret och styrelsen för Lindås Vägsamfällighet. En dag innan mötet ringer styrelsen för vägsamfälligheten och meddelar att de inte ska komma till mötet. På mötet behandlar de ärendets fortsättning med planerande för sammanträde för samtliga inom Lindås vägsamfällighet. Efter mötet läggs protokollet upp på Lantmäteriets hemsida så att samtliga sakägare ska kunna ta del av det. En ny kallelse skickas ut till alla sakägare angående ett nytt sammanträde i april 2012.

Den 19e april 2012 inkommer en skrivelse av G från Lindås Vägsamfällighet med yrkande om jäv mot förrättningslantmätare A. De anser att A inte agerat opartisk. Detta för att A inte har varit objektiv i sin handläggning genom att hon haft kontakt med företrädare för Göteborgs kommun.

3.4.2 Lantmäteriet

Lantmäteriet börjar med att nämna att för förrättningsman tillämpas jävsreglerna enligt FBL 4 kapitlet 4-6§§ och dessa hänvisar bland annat till jävsreglerna i RB. Lantmäteriet tolkar det som att de framfört jäv enligt RB 4:13 1 st 10 p. Några andra invändningar kan inte framgå. Därmed är det frågan om förrättningslantmätarens handlande innebär att en omständighet föreligger som varit ägnad att rubba förtroendet till förrättningshandläggarens opartisk i målet.

Förrättningslantmätare A har i förrättningen haft kontakt med kommunens företrädare. Hon har bland annat ringt upp personen som skrivit under ansökan. Eftersom en annan person på kommunen tagit över ärendet kontaktar A denna person. Alla A:s kontakter antecknas i dagboksbladet och i enlighet med vad som framgår i protokollet från mötet. Något beslut i ärendet har inte heller tagits och en ny kallelse har skickats ut till samtliga sakägare för att de ska få möjlighet att yttra sig innan beslut tas.

Därefter förklarar Lantmäteriet att förrättningsinstitutet är ett forum där fastighetsägare och olika myndigheter med hjälp av förrättningslantmätaren ska komma fram till en lösning för det problem som finns. I en förrättningshandläggares arbetsuppgifter ingår att arbeta mot ett resultat. Detta ska ske i samförstånd med sakägare så långt det i denna utsträckning går. Det kan dock leda till att det går en eller flera sakägare emot. Lantmäteriet tar upp exempel på att det här kan gälla hur ärendet disponeras, till exempel uppdelning eller sammanslagning av ärenden, behov av sammanträde, utredningar, kommunikation av handlingar och insamlande av information etc.

Lantmäteriet kommer fram till att vad gäller myndighetens prövning har den handlagts enligt gällande regler och rutiner. Därmed anser Lantmäteriet att förrättningslantmätare A inte har agerat på ett sådant sätt att jäv föreligger.

3.4.3 Mark- och miljödomstolen

Lindås Vägsamfällighet överklagar beslutet till Mark- och miljödomstolen.

I enighet med Lantmäteriet anser Mark- och miljödomstolen att jäv inte föreligger och att de därför avslår överklagandet.

3.5 Fall 5 Göteborg - målnummer F 1642-12

3.5.1 Bakgrund

Den här förrättningen gäller en anläggningsåtgärd för att bilda utfartsrättigheter över Stenkyrka-Bräcke 1:9 för två från Stenkyrka-Bräcke 1:24 avstyckade obebyggda bostadsfastigheter. Ett beslut fattas av förrättningslantmätare H. Detta beslut överklagas till Mark- och miljödomstolen.

Domen från Mark- och miljödomstolen innebär att de undanröjer besluten i den överklagade förrättningen och återförvisar den till Lantmäteriet för fortsatt handläggning. Den som utses till ny förrättningshandläggare är J.

En jävsinvändning inkommer mot förrättningslantmätare J. Det är sakägare U via sitt ombud S som i en skrivelse anför jäv mot J som förrättningslantmätare i den aktuella förrättningen. I skrivelsen anser S att ”J är jävig på grund av att han i ett tidigare skede medverkat som sakkunnig åt den dåvarande förrättningslantmätaren H”. Sakägare U anser att förrättningslantmätare J i detta ärende haft en betydande inverkan på handläggningen.

3.5.2 Lantmäteriet

Lantmäteriet går till att börja med igenom att prövning av jäv mot förrättningsman ska göras enligt reglerna i 4 kapitlet FBL. Jävsinvändning mot förrättningsman bedöms efter samma regler som gäller för domare i allmän domstol. Därefter tar Lantmäteriet upp de aktuella jävspunkterna som berör det aktuella ärendet. De tar upp att det här skulle kunna vara fråga om jäv enligt RB 4:13 1 st 9 p som tar upp att jäv föreligger om han i saken varit rättegångsombud, fört parts talan, biträtt part, vittnat eller varit sakkunnig. Den andra punkten som är aktuell är RB 4:13 1 st 10 p. Denna punkt tar upp att det föreligger jäv om särskild omständighet föreligger som är ägnad att rubba förtroendet till förrättningshandläggarens opartiskhet i målet. Lantmäteriet förklarar sedan att frågan är om förrättningslantmätarens uppträdande och det sätt han delgivit information skulle innebära att han är partisk eller på något sätt gynnat en part före den andre, samt om förrättningslantmätaren genom sin tidigare roll som sakkunnig kan anses vara jävig.

Lantmäteriet går sedan igenom de olika invändningarna som riktas mot förrättningslantmätare J. De tar upp att begreppet sakkunnig inom Lantmäteriet används när den ansvarige förrättningslantmätaren behöver hjälp i en särskild fråga. Detta för att det ligger utanför den ansvariges kunskapsområde. Lantmäteriet tar upp exempel på att det i vanliga fall rör sig om en ovanlig värdering eller att bedöma

vilken väg som är mest lämplig att anlägga. Ett beslut tas då att anlita en sakkunnig. Därefter betalas det ut ett arvode till den sakkunnige.

Lantmäteriet fortsätter att förklara att de tillämpar något de kallar för lärande organisation. Det här innebär att de ibland tar in en annan förrättningslantmätare när ärendets karaktär är av sådan betydelse. Denna person blir då något de kallar för ”bollplank”. Det här görs för att uppnå kompetensutveckling inom organisationen och därför kan det till ”synes” vara med en sakkunnig i ärendets beslutandefas. Lantmäteriet menar på att det här dock inte får blandas ihop med den sakkunnige i RB. I skrivelsen som inkommit hänvisas även till ett tidigare rättsfall som tagit upp att det var uppenbart olämpligt att samma lantmätare handlade såväl den ursprungliga förrättningen som det undanröjande och återförförvisade fortsatta förrättningen.

Gällande det aktuella påståendet om jäv har inte J varit sakkunnig i den bemärkelsen. Han har som nämnts ovan varit ett ”bollplank” till den ansvarige förrättningslantmätaren H. Det är sedan H som fattat alla beslut i förrättningen. Det har med andra ord inte varit samma förrättningslantmätare före som efter Mark- och miljödomstolens avgörande i frågan.

Gällande de andra invändningarna att J inte ingivit något förtroende eftersom han valt att gå motpartens ärende spelar inte detta någon roll eftersom J i det tidigare skedet varken fattat några beslut eller varit ansvarig förrättningslantmätare. Lantmäteriet finner därmed att jäv inte föreligger för förrättningslantmätare J.

3.5.3 Mark- och miljödomstolen

I Mark- och miljödomstolen förtydligar sakägare U via sitt ombud sina grunder till varför han anser att J är jävig. I en skrivelse nämner sakägaren att visserligen är inte J formellt förrättningslantmätare i anläggningsförrättningen men att han ändå varit närvarande vid båda sammanträdena för att biträda ansvarige förrättningslantmätare H.

Förrättningslantmätare H lugnade sakägare U med att han hade med sig den mer erfarne kollegan J. Vid första sammanträdet var det mest J som pratade. Det andra sammanträdet höll J nästan helt på egen hand. Sakägare U anser därför att J varit mer än ett så kallat ”bollplank” och i praktiken fungerat som ansvarig förrättningslantmätare. Sakägare U anser att förrättningslantmätare J i hög grad har påverkat lantmäterimyndighetens beslut.

Mark- och miljödomstolen redogör för samma sak som Lantmäteriet nämligen att enligt FBL 4:5 gäller samma regler för förrättningsman som för domare. I och med det ska i enlighet med reglerna i RB 4:13 prövas om förrättningslantmätare J är jävig. Mark- och miljödomstolen håller med Lantmäteriet i deras beslut om att J inte i rättslig mening varit sakkunnig i den återförförvisade förrättningen. Sakägare U har som grund anfört att J är jävig enligt RB 4:13 1 st 10 p.

Mark- och miljödomstolen berör även att det i handlingarna framgår att J varit närvarande vid båda sammanträdena och varit ”bollplank” åt den mindre erfarne

Jäv i lantmäteriförrättning

förrättningshandläggaren. Med beaktande av detta anser domstolen att eftersom J som varit den mest rutinerade av de två, varit med på båda sammanträdena, varit ”bollplank” åt den mindre erfarne förrättningslantmätaren, därmed inte osannolikt haft ett visst inflytande på de beslut H fattade i förrättningen. Därför finner Mark- och miljödomstolen att det utgör sådana omständigheter som är ägnade att rubba förtroendet för förrättningslantmätare J:s opartiskhet vid handläggning av den nu återförvisade förrättningen. J ska därför inte vara förrättningslantmätare vid denna förrättning utan Lantmäteriet ska utse en ny förrättningslantmätare.

4 Intervjuer

I det här kapitlet har jag valt att intervjua olika förrättningslantmätare. Jag har försökt få en spridning av de intervjuade personerna över hela landet. Det har varit personer från Malmö i söder till Haparanda i norr. I första hand har jag försökt få tag i personer med många års erfarenhet av förrättningshandläggning. Syftet med intervjuerna är att ta reda på hur de olika förrättningslantmäterna ser på jävsfrågan, hur de hanterar olika jävssituationer och om det finns några jävsproblem.

Jag har valt att intervjua 12 personer med lite olika bakgrund inom Lantmäteriet. Nedan följer en beskrivning av de intervjuade personerna (läsa intervjuerna i sin helhet, se bilaga 1).

4.1 Intervjuade personer

Adam Bove, 25 år, civilingenjör i lantmäteri från LTH, förrättningshandläggare på kontoret i Jönköping, två års erfarenhet av förrättningshandläggning.

Magnus Bäckström, 38 år, lantmäteriingenjör från högskolan i Härnösand, funktionschef på kontoret i Göteborg, 14 års erfarenhet av förrättningshandläggning.

Gerd Johansson, 52 år, mätningingenjör med juristutbildning, förrättningshandläggare på kontoret i Lycksele, fem års erfarenhet av förrättningshandläggning.

Sören Kågedal, 66 år, civilingenjör i lantmäteri från KTH, förrättningshandläggare på kontoret i Stockholm, nästan 40 års erfarenhet av förrättningshandläggning.

Magnus Landgren, 31 år, civilingenjör i lantmäteri från LTH, förrättningshandläggare på kontoret i Malmö, sju års erfarenhet av förrättningshandläggning.

Lennart Lenman, 63 år, civilingenjör i lantmäteri från KTH, förrättningshandläggare på kontoret i Strömstad, 30 års erfarenhet av förrättningshandläggning.

Eva Regin, 60 år, civilingenjör i lantmäteri från KTH, förrättningshandläggare på kontoret i Strömsund, 27 års erfarenhet av förrättningshandläggning.

Lars Ringbom, 67 år, civilingenjör i lantmäteri från KTH, förrättningshandläggare på kontoret i Västerås, över 40 års erfarenhet av förrättningshandläggning.

Linda Sundström, 39 år, civilingenjör i lantmäteri från KTH, funktionschef på kontoret i Karlstad, 10 års erfarenhet av förrättningshandläggning.

Lars Suo, 67 år, civilingenjör i lantmäteri från KTH, förrättningshandläggare på kontoret i Haparanda, över 40 års erfarenhet av förrättningshandläggning.

Karin Svensson, 55 år, civilingenjör i lantmäteri från KTH, förrättningshandläggare på kontoret i Visby, 27 års erfarenhet av förrättningshandläggning.

Torsten Vilhelmsson, 67 år, civilingenjör i lantmäteri från KTH, förrättningshandläggare på kontoret i Årjäng, över 40 års erfarenhet av förrättningshandläggning.

4.2 Hur hanterar ni jävsfrågan på ert kontor? Har frågan varit uppe till diskussion? Om ja, vad diskuterades?

Alla intervjuade personer nämner att någon form av diskussion angående jäv förekommer på kontoren. Anledning till att en diskussion uppkommer är dock olika. På en del kontor diskuteras det här kontinuerligt och på andra kontor mer sällan. På de kontor där jävsfrågan inte diskuteras alltför ofta beror det på att frågan inte uppkommit eller varit aktuell.

Rent generellt går det att säga att diskussion oftast uppkommer när någon uppmärksammar en eventuell jävssituation eller någon undrar över om den är jävig. Diskussion tas då med kollegor och därefter närmaste chef. I vissa fall leder det till en diskussion i storgrupp om det är något som även övriga kollegor kan ta del av. De jävssituationer som oftast diskuteras är släktskap, närmare bekantskap och fall där någon form av viss relation finns. Vid tvistiga ärenden nämner en del att vid minsta bekantskap leder det till att förrättningshandläggaren anser sig jävig.

Även i de fall där en förrättningslantmätare blivit jävsanmäld kan en diskussion i storgrupp uppkomma. Diskussionen har då skett kring rena formalia frågor som när en jävsinvändning är giltig och i vilka situationer en förrättningslantmätare kan vara jävig.

Något som också nämns i intervjuerna är att denna fråga brukar diskuteras på arbetsplatsträffar och utbildningsdagar. Det som diskuteras är bland annat om jäv, mutor och bestickning. På dessa arbetsplatsträffar diskuteras det även kring rena principfrågor och en del "cases" som tagits fram av etikgruppen inom Lantmäteriet.

En del nämner att de tar upp jävsfrågan till diskussion för nyanställda. Detta för att visa exempel på hur man som representant för Lantmäteriet ska vara opartisk. En person tar bland annat upp exempel på att en förrättningslantmätare inte ska åka i samma fordon som någon part till ett tvistigt ärende, att vänligt men bestämt tacka nej till att bli inbjudna på fika om inte alla parter är inbjudna, att vid sammanträden se till att sakägare sitter neutralt i förhållande till förrättningslantmätaren. Detta kan gälla exempelvis om en representant för Trafikverket eller kommun är med som sakägare. Vid ett sådant här tillfälle bör representanten inte sitta vid podiet bredvid lantmätaren utan med liknande placering som övriga parter.

Alla diskussioner leder inte till att förrättningslantmätarna kommer överrens om vad som är en jävsgrundande situation. På ett kontor har de exempelvis olika uppfattning

kring om jäv föreligger vid handläggande av förrättning där ens grannar är sakägare. En del har inga problem med detta alls eftersom de anser sig oförvitliga och att de inte gynnar någon mer eller mindre. En på kontoret är dock av motsatt uppfattning och anser att förrättningslantmätare ska vara försiktiga vid sådana här situationer. Hon tycker att dessa situationer kan ligga till grund för jäv.

4.3 Har du själv funderat kring om du är jävig vid något tillfälle? Vad var detta för tillfälle?

Här svarar alla i princip enhälligt att de någon gång funderar kring om de är jäviga. En person nämner att detta görs indirekt i varje ärende och en annan säger att ”funderar gör jag väl alltid”. En del av de intervjuade personerna har fått ta sig en ordentlig funderare på om de kan vara jäviga medan andra aldrig ställts inför en situation som kan grunda jäv.

De vanligaste funderingarna kring jäv sker när det finns vänner, bekanta eller släktingar bland sakägarna. En förrättningslantmätare nämner att han aldrig tar på sig ärenden i sin hembygd eller där han anser sig ha bindningar som skulle kunna påverka hans opartiskhet. En annan nämner att vid minsta fundering på om hon är jävig väljer hon att lämna över ärendet. En tredje påpekar att förutom det som tidigare nämnts funderar han kring jäv om det är någon sakägare han misstänker kan känna agg mot honom efter tidigare beslut.

En förrättningslantmätare nämner att han i ett ärende var bekant med företrädaren som sökte förrättningen. I samråd med chefen kom de fram till att det inte var fråga om en jävssituation eftersom han inte var närmare bekant med sökanden och det inte var fråga om några motstridigheter i förrättningen.

En förrättningslantmätare tar upp att det finns speciella tillfällen där han funderar över jävsfrågan. Han har bland annat funderat kring jäv när han skulle handlägga ett ärende där en ingift faster som gift om sig var berörd. Det var ingen tvistig förrättning med motstående intressen utan gällde en avstyckning av en tomt till ett befintligt hus. I detta fall kom han fram till att han inte var jävig.

Frågan om jäv har också uppstått när medarbetare sökt förrättningar och velat att de ska genomföras på ett speciellt sätt. Enligt en förrättningslantmätare måste dessa ärenden hanteras med integritet. Han återger bland annat två förrättningar som berörde avstyckningar av fritidstomter till mätningingenjörer. I de här två ärenden ställde mätningingenjörerna krav på att få mäta sina egna förrättningar eftersom avstyckningarna skulle bli billigare. Förrättningslantmätaren som var chef kom fram till att detta var okej. Han ansåg att den risk som finns är att de kan utforma tomterna på ett sätt som normalt inte tillåts. I slutändan blev det ett ändå bra resultat. Förrättningslantmätaren nämnde även att det inte fanns möjlighet att delegera till någon annan och mätningingenjörerna ville att han skulle handlägga förrättningarna. En annan förrättningslantmätare kommer ihåg ett tillfälle angående en förrättning med många sakägare och där en kollega företrädde sin sambo.

Förrättningslantmätaren hade även övertagit ärendet från den här kollegan och han ställde därför frågan till mötet om de hade någon jävsinvändning vilket de inte hade.

En av de intervjuade tar upp att hennes man tidigare arbetade på byggnadsnämnden med handläggning av bland annat förhandsbesked och samrådsfrågor. Förrättningslantmätaren och hennes man tycker personligen inte att de var jäviga eftersom att de inte har någon koppling till den enskilde fastighetsägaren och de handlägger frågorna som anställda i var sin opartiska myndighet. Efter att denna situation påtalats ordnade de frivilligt att de aldrig deltog i handläggningen av samma ärende.

4.4 Har du lämnat över något ärende? Om ja, varför tyckte du att du var jävig?

På den här frågan har jag fått varierande svar. En del av de intervjuade personerna har aldrig behövt lämna över något ärende, medan andra har behövt göra det och ibland ett flertal gånger. Bove nämner att han fått ta över en annan kollegas ärende i förebyggande syfte. Detta för att kollegan skulle kunna anklagats för att vara jävig därför att han var nära vän till en sakägare i förrättningen.

Två förrättningslantmätare tar upp att de lämnat ifrån sig ärenden där de annars hade blivit sakägare. Den ene nämner att hon då lämnat över ärendet till ett annat kontor och att detta ärende varken var tvistigt eller svårbedömt vad gäller lämpligheten. Om ärendet varit tvistigt hade hon lämnat över det till ett kontor som var ännu längre bort. Anledning till att den andre lämnade över sitt ärende var för att hon har en sommarstuga i området i det aktuella ärendet. Hon nämner att hon också lämnat ifrån sig ärenden där hennes släktingar ansökt om förrättning. Hon försöker också undvika alla ansökningar från hennes egen hembygd.

En av de intervjuade nämner ett exempel på ett ärende han skulle handlägga som berörde en kompis till honom och frågan var tvistig. Han bestämde sig för att lämna över ärendet för att undvika att jävsfrågan skulle uppkomma. I ett annat fall uppe i Skellefteå anfördes jäv mot honom för att de ansåg att han tagit ställning för ena parten eftersom att han under ett sammanträde kommit med förslag på hur frågan skulle kunna lösas. Domstolen tyckte i det här fallet inte att han var jävig, men han valde ändå att lämna över ärendet till en kollega eftersom han anser att det är mest lämpligt. I ett tredje fall där han var inblandad kom han fram till att det inte är lämpligt att lämna över ärendet till någon annan. Detta för att ärendet var så stort och komplicerat att förseningen och kostnaden skulle bli för stor. Det här gällde ett ledningsrättsärende på en flygplats. Parterna var oense i frågan och det var en mängd frågor att lösa i ärendet. Här ansåg han att ett byte av förrättningslantmätare i det här skedet innebär både dubbelarbete och fördyringar. Förutom detta hade det även varit svårt att hitta någon annan att ta över ärendet. Anledningen till att Luftfartsverket ansåg att han var jävig är för att han tidigare handlagt ärenden med samma sakägarkrets. Luftfartsverket anser då att han kan fatta ett liknande beslut i det aktuella ärendet. Domstolen kom fram till att han inte var jävig och att han kunde

fortsätta med handläggningen. I detta ärende hade också en förordnad sakkunnig blivit anmäld för jäv. Förrättningslantmätaren beslutade att upphäva den sakkunniges förordnande och fortsatte förrättningen utan sakkunnig.

En annan förrättningslantmätare tar upp att han personligen inte behövt lämna ifrån sig något ärende. Han berättar om förrättningsärenden som varit i domstol. Ifall domstolen undanröjer förrättningslantmätarens beslut och återförvisar för ny prövning brukar de på deras kontor byta handläggare av olika skäl. Ett av skälen är att den som tagit ett första beslut kan ha en förutfattad mening om ärendet, även om den inte kan fatta samma beslut igen.

En tredje förrättningslantmätare berättar att han vid något tillfälle då sakägare anfört jäv mot honom lämnat över ärendet trots att jävsinvändningen var helt obefogad. Anledningen till att sakägaren anförde jäv var för att han var missnöjd med det beslut han anade att förrättningslantmätaren skulle komma att fatta. Förrättningslantmätaren påpekar även att vid ett annat tillfälle då domstolen återförvisat ett ärende för ny handläggning har han känt sig alltför bunden av sina tidigare ställningstaganden.

En fjärde förrättningslantmätare är också inne på att det inte alltid är fråga om jäv enligt lagens mening och pekar på de återförvisade ärenden från domstol och där domstolen kommit fram till en annan ståndpunkt. Därmed skall handläggningen fortsättas med åtgärder som inte är i överrensstämmelse med handläggarens uppfattning. Här anser förrättningslantmätaren att det är bättre för alla parter att en ny handläggare tar vid vilket har skett vid några tillfällen på handläggarens initiativ.

Av de intervjuade personerna är det en person som lämnat ifrån sig många ärenden på grund av att hon ansett sig jävig. Hon har i snitt lämnat ifrån sig två stycken ärenden per år. Detta för att det varit nära bekanta, släktingar eller någon hon fått en relation till. Hon tar upp att hon känt tveksamheter kring om hon är jävig när det är sakägare som återkommer i nya ärenden. Detta beror på att sakägarna fått en så pass nära relation till henne att de börjat ringa till henne på hennes direktnummer. I dessa situationer har hon valt att kliva åt sidan och lämna över ärendet för att kunna upprätthålla ett högt förtroende.

4.5 Har någon av dina kollegor ansett sig vara i en situation som varit svår att bedöma utifrån jävsreglerna? Vad var detta för situation? Om de ansåg sig jäviga, vet du varför?

Svaren på den här frågan är liknande svaren i de två föregående frågorna. På något kontor har frågan knappt varit upp till diskussion, detta för att ingen jävssituation uppstått. På andra kontor har det varit flera diskussioner vid olika situationer. En förrättningslantmätare nämner att frågan varit uppe till diskussion någon gång men att hon tycker att den borde varit upp till diskussion fler gånger.

En annan förrättningslantmätare är inne på att detta händer då och då. Han berättar om en kollega som ägde mark inom deras förrättningsområde och ville ansöka om en

förrättning. Han skulle då blivit både förrättningslantmätare och sakägare. Detta är enligt förrättningslantmätaren inget svårbedömt fall utan man lämnar helt enkelt över ärendet till en annan lantmäteri-grupp. Han tar också upp att i andra fall har förrättningslantmätaren känt någon sakägare privat, detta genom sin respektive eller liknande och dessa fall har varit mer svårbedömda. Bäckström påpekar också att ett ärende ytterst sällan lämnas bort på grund av jävsorsaker.

En tredje förrättningslantmätare är också inne på att det förekommit då och då men inte så ofta. Han berättar om en kollega som hade haft omfattande rådgivning till ena parten innan ett klyvningsärende inkommit. Denna person bedömde därefter att han inte skulle handlägga ärendet. Förrättningslantmätaren anser att om en jävsfråga uppkommit bör man ta det säkra före det osäkra om det är praktiskt möjligt.

En fjärde förrättningslantmätare nämner att de vid fördelning av förrättningarna ofta vet med sig om de har en misstanke om jäv. Därför fördelas dessa ärenden helt enkelt till annan handläggare redan från början och därför uppstår sällan jävssituationer. En annan förrättningslantmätare är inne på att redan vid misstanke om jäv gör att man avstår att handlägga ärendet och då aldrig behöver analysera huruvida jäv föreligger enligt lagens mening eller inte.

En sjätte förrättningslantmätare tar upp att hon hört talas om förrättningslantmätare som varit på orten i över 30 år, handlagt olika ärenden och blivit nära bekant med många människor. I dessa situationer har förrättningslantmätaren valt att ta hand om ärendet om det inte varit något tvistigt. Ett annat fall hon kommer ihåg var när en medarbetare på kontoret ansökte om förrättning och detta handlades av en annan kollega på kontoret. I detta fall tycker hon att en jävssituation uppstår och att ärendet bör lämnas över till ett annat kontor.

En sjunde förrättningslantmätare tror att en av de svåraste situationerna är när en annan förrättningslantmätare är sakägare i ett tvistigt ärende. Detta för att det då kan vara svårt att hitta någon annan handläggare som inte har någon koppling alls till den personen, synnerligen eftersom det är en väldigt liten bransch.

En åttonde förrättningslantmätare tar upp att han fått ta över ärende från kontor i annat län därför att förrättningslantmätaren där haft en kollega på kontoret som sakägare och därför hamnat i en besvärlig situation. Ärendet gällde att kollegans yrkande skulle prövas gentemot grannars intressen i en gemensamhetsanläggning.

En nionde förrättningslantmätare berättar att han nyligen blivit ombedd att ta en förrättning där vederbörande förrättningslantmätare tyckte det var bäst för undanröjandet av varje jävsfundering att överlåta ärendet. Anledningen var att en förrättningslantmätare vid hennes kontor skulle företräda sin far som ombud. Enligt riktlinjerna till FBL gör inte detta förrättningslantmätare jävig men väl ombudet. Förrättningslantmätaren anser att även delikatessjäv ska undvikas.

4.6 Vid vilket skede av en förrättning uppfattar du att sakägare oftast anför jäv?

Till att börja med, som många av de intervjuade personerna påpekade, syftade inte frågan på själva överklagandet i sig utan i vilket skede av en förrättning som sakägare åberopar jäv. Det är som sagt först när ett beslut tagits att förrättningslantmätaren inte är jävrig som sakägaren kan överklaga beslutet till Mark- och miljödomstolen.

Gällande åberopande av jäv har det på en del kontor i princip aldrig inkommit en jävsinvändning medan det på andra har skett mer ofta. En förrättningslantmätare tar upp att det är väldigt sällan som jäv åberopas. Enligt honom sker åberopandet av jäv oftast när sakägare har ett ombud inkallat. En annan anser att anförandet av jäv används då sakägare inte kan hitta något annat sätt att stoppa processen. Det används som en effektiv bromsmedicin enligt honom.

På ett kontor där en av de intervjuade förrättningslantmätarna varit de senaste 10 åren har de fått in två stycken jävsinvändningar. Det senaste fallet gällde två sakägare där den ene sakägaren trodde att den andre sakägaren fått mycket mer information av förrättningshandläggaren än vad han själv fått. Detta grundade han på att den andre sakägaren uttryckte sig på exakt samma sätt som förrättningshandläggaren tyckte.

En förrättningslantmätare tror att jävsinvändningar främst sker under sammanträden eftersom det är då konflikter oftast ska lösas. Han är även inne på att om sakägaren misstänker att Lantmäteriet kommer att besluta mot sakägarens vilja väntar sakägaren till att beslut har fattats och överklagar då förrättningsbeslutet med jäv som grund. Även en annan förrättningslantmätare är inne på att sakägarna anför jäv när de märker att besluten i ärendet kommer att gå emot dem. En tredje förrättningslantmätare har aldrig stött på situationen men hans känsla är som föregående personer är inne på att detta sker antingen direkt i början eller när sakägaren märker att beslut inte kommer gå ens väg.

En annan förrättningslantmätare är också inne på det tidigare talare nämnt och framhåller att sakägare anför jäv när de märker att beslutet kommer gå honom eller henne emot. Det handlar då oftast om osakliga jävsanmärkingar. Förrättningslantmätaren vill dock påpeka att en jävsinvändning ibland även sker i ett tidigt skede av en förrättning och nämner ett exempel som nyligen inträffat som gällde en sakägare som efter det första sammanträdet anförde jäv mot honom. Detta trots att det knappast varit något som framkommit under sammanträdet vid detta tillfälle som pekade mot att de beslut som skulle komma att fattas skulle gå emot hans yrkanden. Här tror förrättningslantmätaren att det beror på att han under lång tid handlagt många förrättningar med honom som sakägare och där besluten inte alltid gått hans väg. Efter jävsinvändningen överläts handläggningen av ärendet till en annan förrättningslantmätare.

En förrättningslantmätare tror att det är vanligast med att sakägare påstår att det föreligger jäv först när de överklagar förrättningsbeslutet. Hon nämner att när hon

överlämnat en klagoskrivelse till Mark- och miljödomstolen brukar hon ibland kommentera sin syn på varför hon inte anser sig vara jävig.

En annan förrättningslantmätare är inne på att det är relativt ovanligt med åberopande av jäv. För hans egen del har det endast skett i samband med återförvisning och överklagan av det nya beslutet. Förrättningslantmätaren nämner att det även förekommit något tillfälle under handläggningens inledning men att det då inte varit fråga om jäv enligt lagens mening. Alla har dock varit eniga om att byte av förrättningshandläggare varit det mest lämpliga.

På ett kontor där en förrättningslantmätare jobbat i fem år har de aldrig haft någon sakägare som anfört jäv. Detsamma gäller för en annan förrättningslantmätare och den här personen har arbetat där som förrättningshandläggare i snart 30 år utan att någon anfört jäv.

4.7 Är förrättningslantmätare duktiga på att i ett inledande skede av en förrättning uppmärksamma på om han/hon skulle vara jävig i ärendet?

I princip alla intervjuade personer är mycket noga med att påpeka att förrättningslantmätare är medvetna om det här och är duktiga på att hantera jävsfrågor. Något som många också tar upp är att Lantmäteriet inte längre har någon rutin på att alltid ta upp frågan om jäv vid exempel sammanträden. En förrättningslantmätare nämner att den särskilda rutin som funnits i den äldre fastighetsbildningslagstiftningen inte längre finns. Hans generella bedömning är ändå att förrättningslantmätare är bra på detta när frågan uppkommer. Nu för tiden arbetar Lantmäteriet proaktivt genom att inte utse förrättningslantmätare att handlägga ärenden där det finns risk för jäv.

En annan förrättningslantmätare är inne på en liknande linje att det inte längre redovisas på samma tydliga sätt som förr i tiden då protokollsmallen gjorde att jävsprövningen i princip alltid redovisades även om det inte ens var nära att anföras jäv. En tredje förrättningslantmätare nämner att hon tror alla är medvetna om frågan och att de redan från början ser till att de inte får ett ärende där de skulle kunna anses vara jäviga. Detta görs formlöst enligt henne. Även hon nämner att i äldre tiders förrättningar framgick det i protokollet att förrättningslantmätaren som regel tagit upp frågan med sakägarna och skrivit in det i protokollet, men hon tror inte att detta sker längre.

En förrättningslantmätare nämner att Lantmäteriet inte är bättre än någon annan. Han tror dock att chefer och handläggare har blivit mera uppmärksamma på fenomenet under de senaste åren och att de numera i ett tidigt skede väljer bort ärenden så att en jävssituation inte uppkommer.

En förrättningslantmätare tar också upp att de inte har någon rutin på att alltid ta upp frågan om jäv vid exempel sammanträden som det tidigare gjordes. Han nämner dock

att en förrättningslantmätare lätt kan känna av om det finns anledning till att ta upp frågan. Om det skulle finnas minsta misstanke om att jäv föreligger eller förrättningslantmätaren vill försäkra sig om att ingen kan förhala bör givetvis frågan tas upp.

Fyra förrättningslantmätare är inne på precis samma sak och nämner att förrättningslantmätare överlag är medvetna om frågan och inte tar på sig ärenden där minsta misstanke om jäv föreligger. Skulle någon form av tveksamhet uppstå diskuteras detta med chefen eller kollegorna.

En av de intervjuade är också inne på att förrättningslantmätare är ganska duktiga på att hantera jävsfrågor. Vad han förstått läggs det stor vikt vid dessa frågor i de utbildningar som nyanställda förrättningslantmätare får. Han nämner att det även tidigare lades stor vikt vid jävsfrågor. Detta skedde framförallt vid interna kurser, mentorsverksamhet och på fikarasterna på arbetsplatserna.

4.8 Missbrukas anförandet av jäv för att förhala ärenden? På vilket sätt missbrukas det?

Överlag är de flesta överens om att det finns tillfällen då anförandet av jäv missbrukas. Det är dock inte ofta det inträffar. Enligt en av de intervjuade händer det i vissa fall att en förrättningslantmätare helt utan någon grund anklagas för jäv bara för att försena ärendet. En annan förrättningslantmätare har själv inga erfarenheter från detta men han är ganska så säker på att det sker, om än sällan. Han tar upp att det alltid finns sakägare som letar efter sätt att försvåra antingen för lantmätaren, eller den andra parten i en förrättning.

Fyra förrättningslantmätare nämner att de inte upplever att anförandet av jäv missbrukas. Två utav dessa förrättningslantmätare har aldrig varit med om att någon sakägare anført jäv. En tror att det är vanligare med anförande av jäv på ställen där sakägare har anlitat ombud. Där hon arbetar har nästan inga sakägare ombud. En annan förrättningslantmätare har inte heller upplevt det men tror ändå att det förekommer.

De fall en av förrättningslantmätare har stött på i sina ärenden angående jävsinvändningar kan han inte påstå att det varit något missbruk av det. Trots att han inte har bedömts som jävig kan han inte säga att det varit solklart att jävsinvändningen använts enbart för att förhala ärendet.

En förrättningslantmätare tar upp att hon hört talas om att sådant har skett men har aldrig varit utsatt för det. Hon tror inte heller att det är speciellt vanligt. Hon tror att anledningen till att sakägare missbrukar anförandet av jäv är för att de ville skjuta upp beslutet i ett ärende där sakägare tror att beslutet ska komma att gå emot dem. Hon menar på att dessa sakägare som gör sådant här är ”rättshaverister”. En annan förrättningslantmätare anser att både åberopandet av jäv och JO-anmälan används i brist på andra sätt för att kunna haverera processen.

Två utav de mest rutinerade förrättningslantmätare är inne på att detta är något som blivit allt vanligare med att sakägare anför jäv enbart för att förhala ärenden. En av dem upplever att jurister idag tar till jäv för att få möjlighet till rådrom eller bara för att vara besvärlig. Enligt den andre förrättningslantmätaren bygger det svenska rättssystemet på att jävsmöjligheterna skall användas med omdöme och ansvar, men om någon vill missbruka systemet så leder det till stora problem.

4.9 Vilka problem leder det till när sakägare anför jäv vid förrättning? Varför är detta ett problem?

I denna fråga är nästan alla intervjuade personer överens om vilka problem som uppstår. Dessa problem är att ärenden fördröjs och fördyras. Något som många också tar upp är att ifall någon anför jäv under ett sammanträde måste sammanträdet omedelbart avbrytas.

En av de intervjuade nämner att en jävsinvändning ska tas om hand av berörd chef och därefter ska samma förrättningslantmätare kalla till samma sammanträde igen om förrättningslantmätaren inte beslutas jävig. Ifall förrättningslantmätaren beslutas jävig ska en ny förrättningslantmätare läsa in sig på ärendet och därefter kalla till sammanträde igen.

En förrättningslantmätare vill påpeka att han inte ser detta som ett problem utan en nödvändig följd av medborgarnas rätt till saklig myndighetsutövning. Han påpekar dock att det är upp till medborgarna att ta ett eget ansvar och inte missbruka det. Även en annan förrättningslantmätare är inne på att det fördröjs och fördyras, om än inte vare sig varken tidsmässigt eller kostnadsmässigt i någon större omfattning och nämner också att det är en rättsäkerhetsfråga. Dessa frågor klaras ut i förrättingarna och ska därför inte ses som något problem.

Två av de intervjuade personerna tar upp ett problem som blir extra aktuellt i Norrland angående om någon anför jäv vid ett sammanträde. Detta eftersom sammanträdet då måste avbrytas. En av dem tar upp att det inte är speciellt ovanligt med 25 mil enkel resa till ett sammanträde. Om någon sakägare exempelvis 10 min in i sammanträdet anför jäv måste sammanträdet avbrytas direkt. Detta drabbar även andra sakägare som ibland åkt långväga för att komma till ett sammanträde. Lyckligtvis har det kontoret hon varit på varit förskonade från anförande av jäv enbart för att förhala ärenden. Den andre av dem är inne på samma sak och nämner att förutom att det stoppar upp och ökar kostnaderna även leder till irritation etc. En del sakägare har ibland åkt långväga och kommer det en helt ogrundad jävsanklagelse får detta stora konsekvenser och nämner bland annat ökade resekostnader, kostnader från frånvaro av arbeten och så vidare.

En förrättningslantmätare nämner att det medför extra kostnader i alla instanser. Han tar upp ett exempel på ”rättshaverister” som lyckats jäva alla förrättningslantmätare på enheten, enhetschefen samt överlantmätaren. Detta har därför medfört svårigheter att kunna avgöra jävsfrågan.

4.10 Hur ser du på problematiken kring lantmätare på mindre orter som har handlagt ett flertal anläggningsärenden och skapat band till många olika människor. Skulle det för en sakägare vara enkelt att jäva ut förrättningslantmätaren vid sådana här situationer? Om inte, varför? Om ja, hur gå till väga för att sådana situationer inte ska uppstå?

I den här frågan är alla överens om att det inte föreligger grund för jäv bara för att förrättningslantmätare har handlagt ett flertal olika ärenden med samma sakägare. De flesta nämner dock att förrättningslantmätare bör tänka sig för hur de agerar för att inte uppfattas som partisk.

En förrättningslantmätare är inne på att bara för att man handlägger ett flertal ärenden med samma eller liknande sakägarkrets är inte detta jävsgrundande. Detta i enlighet med ett fall som han själv varit berörd av och som fastighetsdomstolen tagit ställning i. Förrättningslantmätaren vill dock påpeka att det ändå är lämpligt att försöka undvika att hamna i sådana situationer. Även en annan förrättningslantmätare är inne på samma sak och tar upp att ingen i hans område fått igenom ett jäv på grund av denna anledning. Däremot har Lantmäteriet ibland tagit hänsyn till att någon sakägare vill ha en annan förrättningslantmätare på grund av de varit missnöjda med handläggningen i tidigare ärenden.

En förrättningslantmätare nämner att hon skulle förstå sakägarens syn på det hela och allt beror på hur man agerar. Hon tar upp ett exempel angående att i Vilhelmina sitter Lantmäteriet i samma hus som kommunen och att det skulle kunna bli komplicerat. Hon tillägger också att hon anser att det krävs mer än att förrättningslantmätaren hanterat många förrättningar för en och samma sakägare för att han eller hon ska vara jävig.

En förrättningslantmätare är inne på att man bör vara vaksam på om det funnits motstridigheter i de tidigare förrättningarna. Han nämner att för en förrättningslantmätare som handlagt ett flertal ärenden med samma eller liknande sakägare kanske det finns en anledning att rutinmässigt ta upp frågan om jäv med sakägarna.

En av de intervjuade personerna är själv en sådan förrättningslantmätare som jobbat på en mindre ort i över 20 år. Hon anser att risken då är större att någon hon har en nära relation till skulle kunna bli sakägare och att hon då skulle anses vara jävig. Förrättningslantmätaren säger att när en sådan situation uppkommer överlämnar hon ärendet till någon annan på kontoret. Om det är ett mycket känsligt ärende lämnas ärendet över till ett kontor längre bort.

En förrättningslantmätare som också jobbat på en mindre ort under många år anser att det inte är några större problem och han tillägger att det är mycket vanligt att man känner en eller flera sakägare. Detta är inte något problem och i allmänhet är det inte något jävsskäl. Ifall det skulle vara en nära vän/ovän och ärendet är tvistigt finns det anledning att göra en annan bedömning och be någon annan handlägga ärendet. Även

han nämner att det kan innebära att det då inte finns någon annan på kontoret att tillgå och därför vända sig till något annat kontor som kan ta över ärendet.

En annan förrättningslantmätare är inne på att det krävs starka band innan han som chef skulle besluta någon förrättningslantmätare som jävig. Han nämner att om man jämför återkommande sakägare som kommun eller konsult så träffar de dem mycket oftare än andra sakägare. I de här fallen är det därför extra viktigt att tänka på hur förrättningslantmätare agerar gentemot de olika parterna. Enligt honom måste Lantmäteriet ha den proffsigheten att kunna hantera dylika situationer.

En tredje förrättningslantmätare håller med om vad övriga sagt nämligen att stöta på samma människor flera gånger i stora förrättningar inte ensamt ökar risken för jäv och nämner att det möjligen i anläggningsärenden kan finnas en förhöjd risk om det varje gång är samma sökande, till exempel Trafikverket. Detta för att Trafikverket ofta har ett tydligt behov av de förrättningar de söker och att de sällan blir inställda. I sådana här fall resonerar förrättningslantmätaren att drabbade markägare nog lätt kan få uppfattningen att Lantmäteriet och Trafikverket kommer och tar deras mark alternativt stänger ner deras väg. Enligt honom gäller det att vara pedagogisk som förrättningslantmätare och förklara att Lantmäteriet är frikopplat från Trafikverket. Trots att båda är myndigheter har även övriga sakägare samma ställning vad gäller rätt att få sina yrkanden prövade.

En fjärde förrättningslantmätare tar upp att det skulle bli ogörligt om detta var en jävssituation. Detta eftersom de på Visby endast är en kommun och det är oundvikligt att inte stöta på kommundienstämman och andra stora sakägare som återkommer i nya ärenden och hon nämner att på hennes kontor försöker de variera handläggare för att vara så opartiska som möjligt. Sakägarna upplever det däremot som rationellt om det är en och samma förrättningshandläggare.

En femte förrättningslantmätare är inne på att bara för att de haft en person som sakägare många gånger gör de inte dem jäviga. Skulle de dock ha mycket nära anknytningar med beroende av olika skäl blir situationen problematisk. Förrättningslantmätare är noga med att det ska skiljas på sak och person och han anser att det framförallt är viktigt att frågan behandlas snabbt och med beslutsamhet av Lantmäteriet. Han menar på att det kan vara frestande att vid påstått jäv snabbt byta handläggare för att slippa bråket. Enligt förrättningslantmätare får det bara inte gå till på det här sättet. Han har varit med om att jäv anförts enbart för att sakägarna ett flertal gånger har kontaktat förrättningslantmätaren utan att övriga sakägare vetat om det. Det går inte att kommunicera med varje kontakt som tagits utan det räcker med att föra upp det i dagboken.

En av de intervjuade personerna anser att det här är något som de måste tas tag i. Han vet dock inte om det här gäller speciellt anläggningsförrättningar. Detta för att i en anläggningsförrättning är det oftast många inblandade med olika intressen och en eventuell jävssituation är då inte lika påtaglig som i ett tvåpartsärende. Det blir det en helt annan situation om det istället gäller ledningsrätter och kommunen är sökande enligt den här personen. Här kan handläggarens närmare bekantskap med kommunens

tjänstemän göra att hans objektivitet ifrågasattes. Något annat han anser behöver uppmärksammas mer är de så kallade stämpelskatteförrättningarna där det kan finnas mycket pengar att spara för sökande. Enligt den här personen är det ibland ett riktigt hårt tryck på förrättningshandläggaren i dessa situationer. Om det skulle skett en strikt tillämpning av FBL skulle den sökta fastighetsbildningsåtgärden kanske inte tillåts. Men eftersom det är det allmänna som går miste om skatteintäkter är det ingen som ifrågasätter tillåtligheten. Den närmare bekantskap som bildas på en mindre ort mellan tjänstemän och olika aktörer kan därför vara ett problem.

4.11 Fungerar lagstiftningen på ett tillfredsställande sätt? Finns det något som behöver ändras?

Överlag är de intervjuade personerna överens om att lagstiftningen fungerar på ett tillfredsställande sätt. Det några anmärker på är att det idag är vissa som börjat utnyttja anförandet av jäv för att förhala och sabotera ärenden.

En förrättningslantmätare är inne på att hon skulle vilja få bort de onödiga jävsinvändningarna som kommer enbart för att förhala ärenden. Hon är och andra sidan inne på att det är en rättssäkerhetsfråga och hon har ingen lösning på hur det skulle kunna ordnas. Personligen tycker hon det är viktigt med förtroendet för myndigheten. Ifall hon själv skulle ställas inför en situation där det var en jurist som ofta anförde jäv skulle hon i samband med kallelsen till sammanträdet skicka ut och meddela att om det fanns någon jävsinvändning skulle den inkomma innan ett visst datum. Hon vill dock påpeka att det inte finns några skyldigheter att göra det men hon skulle i vilket fall som helst försöka.

En annan förrättningslantmätare tycker att lagstiftningen fungerar på ett tillfredsställande sätt. Han anser att det är viktigt att förrättningslantmäterna påminns om reglerna inklusive Lantmäteriets interna anvisningar om hur jävsfrågorna ska hanteras. förrättningslantmätarens uppfattning är att reglerna både är omfattande och klara och han anser att Lantmäteriet behandlat frågan seriöst.

En förrättningslantmätare tycker att lagstiftningen fungerar men att det nu för tiden uppstått situationer som gör att hanteringen tagit alltför stort utrymme och medfört extra stora kostnader för verksamheten. En annan är inne på att det finns anledning att se över lagstiftningen. Detta grundar han på att det nu är alltför lätt att sabotera processen för den som vill göra det för saboterandets skull. Förrättningslantmätaren påpekar dock att detta förekommer relativt sparsamt och att stränga jävsregler är viktiga. Det borde även finnas möjlighet för en förrättningslantmätare att fortsätta ett sammanträde som påbörjats och planmässigt genomföra sammanträdet trots en eventuell jävsanmärkning, men inte ta formella beslut i sakfrågor. Därefter kan handläggningen pausas för en prövning av jävsfrågan.

5 Analys och diskussion

5.1 Jäv i praxis

De överklagade jävsbeslut som inkommer till Mark- och miljödomstolarna är förhållandevis få. Detta är dock inte statistisk säkerställt och det beror på att domstolen inte kan söka specifikt på fall angående jäv. Efter att ha varit i kontakt med de tekniska råden anser jag ändå att det går att dra slutsatsen att det är ytterst få mål som handlar om jäv i lantmäteriförrättningar.

De rättsfall som detta arbete behandlar har i första hand handlat om fall där Mark- och miljödomstolen undanröjt Lantmäteriets beslut och återförvisat ärendet för fortsatt handläggning. Där har förrättningslantmätaren som tagit de första besluten i ärendet fortsatt med den återförvisade förrättningen. Sakägarna har därefter valt att anföra jäv mot förrättningslantmätaren på grund av att förrättningslantmätaren redan tagit ställning i sak.

5.1.1 Rättsfall 1

Det första fallet från Värnamo är ett fall där sakägarna bland annat åberopar fel lagrum. Det lagrum som skulle kunna vara aktuellt i det här fallet är RB 4:13 1 st 10 p. Nu skulle det inte spelat någon roll vilket lagrum de åberopat. Detta för att det inte finns någon form av relation mellan förrättningslantmätaren och värderingsmannen. Därmed finns det inget som kan göra förrättningslantmätaren partisk i ärendet. Lantmäteriet tar upp att enbart för att värderingsmannen anlitas innan som sakkunnig i värderingsfrågor av aktuella förrättningslantmätaren och andra förrättningslantmätare finns det ingen anledning att göra någon annan bedömning. Detta instämmer domstolen i och finner ingen anledning att fatta annat beslut än det Lantmäteriet taget. Från det här fallet går det att dra slutsatsen att för att jäv ska föreligga krävs det mer än att enbart ha anlitat en sakkunnig vid ett tidigare tillfälle. Det måste finnas någon form av relation mellan förrättningslantmätaren och den sakkunnige som gör att förtroendet kan rubbas. Något som också är intressant att ta upp är att i Mark- och miljödomstolen anför sakägarna jäv mot hela lantmäterimyndigheten i Värnamo och inte enbart jäv mot förrättningslantmätare J. Domstolen kommer fram till att det inte går att anföra jäv mot hela lantmäterimyndigheten vid ett sådant här ärende. Det som ska prövas är förhållandet mellan förrättningslantmätaren och den sakkunnige.

5.1.2 Rättsfall 2

Det andra rättsfallet från Åre kommun gällde en återförvisning av ett ersättningsbeslut. Efter att samma förrättningslantmätare återupptagit förrättningen åberopar ägarna av de berörda fastigheterna jäv mot förrättningslantmätarna. Lantmäteriet hänvisar i sitt beslut till Gullnäs m.fl, Rättegångsbalken I, 4:23 ff. Denna litteratur tar upp att ett ärende som återförvisas från domstol utgör i princip inte något hinder mot att samma handläggare beslutar i ärendet på nytt. Det här gäller dock inte längre. Detta är även något som kommer upp i Mark- och miljödomstolen. De

hänvisar istället till Fitger m.fl, Rättegångsbalken, kommentaren till RB 4:13 under avsnittet ”Domarens tidigare befattning med saken”. Denna tar bland annat upp att ett typexempel på jäv är bland annat när en domare/förrättningsman prövar samma sak två gånger. I anslutning till denna kommentar i RB 4:13 redogörs även ett rättsfall från Europadomstolen från år 1997. Detta fall handlar om att en domare först prövat ett ärende och sedan varit med och prövat ärendet igen med två andra ledamöter.

Detta har enligt Europadomstolen lett till ett konventionsbrott på grund av jäv. Det här är därför något som har blivit praxis angående återförvisning av fall. Slutsatsen av det hela blir att har du en gång tagit ett beslut i ett ärende är du jävig att ta ett nytt beslut efter återförvisning av ärendet från domstol även om du inte kommer ta samma beslut.

Domstolen tar även upp att en biträdande förrättningslantmätare som deltar vid ett sammanträde inte blir jävig enbart genom att delta vid sammanträdet. För att en förrättningslantmätare ska anses jävig krävs det att förrättningslantmätaren prövat saken vid beslutet. I detta fall anfördes även jäv mot en förrättningslantmätare som deltagit vid sammanträdet. Slutsatsen från det ovan nämnda blir att eftersom förrättningslantmätaren inte prövat saken vid beslutet utan enbart varit närvarande vid sammanträdet är förrättningslantmätaren inte jävig.

5.1.3 Rättsfall 3

Det tredje rättsfallet är nästintill identiskt med det ovan nämnda rättsfallet. Förrättningen återförvisas och sakägare anför jäv mot aktuell förrättningslantmätare eftersom han redan tagit beslut i ärendet. Lantmäteriet ogillar jävsinvändningen men Mark- och miljödomstolen kommer fram till att jäv föreligger. Slutsatsen av det hela blir att det här fallet ger stöd för att en förrättningslantmätare är jävig enligt RB 4:13 1 st 10 p när en förrättningslantmätare prövar samma sak två gånger.

5.1.4 Rättsfall 4

Den enda slutsatsen som går att komma fram till från det här rättsfallet är att så länge en förrättningslantmätare handlar efter myndighetens gällande regler och rutiner kan inte jäv föreligga enbart för kontakt med annan sakägare.

5.1.5 Rättsfall 5

Det femte rättsfallet är av lite större intresse. Likt rättsfall två och tre handlar det här fallet om att Mark- och miljödomstolen valt att återförvisa ett ärende till Lantmäteriet för fortsatt handläggning. Likt rättsfall 2 hade den beslutande förrättningslantmätaren en biträdande lantmätare med sig på de två sammanträdena som hölls i ärendet. Denna biträdande förrättningslantmätare valdes sedan till ny förrättningslantmätare i den fortsatta handläggningen av ärendet. En sakägare väljer att anför jäv mot den nye förrättningslantmätaren eftersom sakägaren anser att den biträdande förrättningslantmätaren påverkat den föregående förrättningslantmätaren i hans beslut. Lantmäteriet ogillar den här invändningen och kommer fram till att jäv inte föreligger.

Mark- och miljödomstolen kommer i sitt beslut fram till att även den biträdande förrättningslantmätaren är jävig i detta ärende. Slutsatsen av det hela är att eftersom den biträdande förrättningslantmätare har haft sådant inflytande över de beslut som den aktuella förrättningslantmätaren fattat är även den biträdande jävig att ta hand om ärendet i den fortsatta handläggningen. Detta eftersom domstolen ansåg att han var den mest rutinerade av de två, deltog på båda sammanträdena och att han som biträdande förrättningslantmätare uttalat varit ett så kallat "bollplank" åt den mindre erfarne förrättningslantmätaren. Därmed är det inte osannolikt att han haft ett visst inflytande på besluten i förrättningen och är därför jävig att fortsätta med handläggningen av ärendet.

En intressant och viktig iakttagelse går att göra mellan rättsfall 2 och 5. Vid rättsfall 2 var inte biträdande förrättningslantmätare jävig trots att hon deltagit vid sammanträdet, medan i ovan nämnda rättsfall förelåg jäv för biträdande förrättningslantmätare. Skillnaderna de två rättsfallen emellan är att i rättsfall 5 var det otvivelaktigt att den biträdande förrättningslantmätare påverkat den beslutande förrättningslantmätaren i sina beslut. I rättsfall 2 närvarade enbart den biträdande förrättningslantmätaren vid sammanträdet och hade inget inflytande eller påverkan på besluten i ärendet och därmed förelåg ingen jävssituation.

5.2 Jävssituationer på Lantmäterikontoren

Från intervjuerna har det kommit många intressanta svar. Den första frågan utreder huruvida de olika kontoren har haft uppe jävsfrågan till diskussion. Den samlade bedömningen är att denna fråga relativt ofta diskuteras. En skillnad som går att se är att på kontor där jävsinvändningar oftare görs i förrättningar sker det naturligt fler diskussioner om jäv. Medan på kontor som nästan aldrig har några jävsinvändningar diskuteras det mer sällan. Min bedömning är ändå att Lantmäteriet överlag har haft uppe frågan till diskussion relativt ofta. Det har exempelvis skett vid både arbetsplatsträffar och utbildningsdagar. Någon nämner dock att ämnet borde vara uppe till diskussion oftare.

Enligt mitt sätt att se på det hela ska Lantmäteriet fortsätta att diskutera frågan. Detta för att jävsfrågan ständigt är aktuell. Det är en viktig fråga för Lantmäteriet eftersom den ska vara en helt opartisk myndighet. För att kunna vara detta gäller att alla medarbetare har ordning på vilka lagar och regler som gäller och hur de ska anpassa sig efter dessa. Lantmäteriet ska fortsätta att aktivt jobba med att utbilda nyanställda och fortsätta att följa upp detta på olika utbildningsdagar.

5.3 Förrättningslantmätarnas egna tankar kring jävssituationer

Från svaren går det att se ett klart och tydligt resultat av att de intervjuade förrättningslantmätarna funderar kring jäv vid alla typer av ärenden. Det här tycker jag visar att förrättningslantmätarna har jävsaspekten i åtanke. De vanligaste funderingarna kring jäv sker när det är vänner, bekanta eller släktingar bland

sakägarna. Det är då oftast fråga om jäv i RB 4:13 1 st 10 p eller om det är nära familjemedlemmar vilket är jäv enligt RB 4:13 1 st 2 p.

En del av de intervjuade personerna nämner att de ibland får ta sig en ordentlig funderare och ibland diskutera igenom det med kollegorna och chefen. Detta visar på svårigheterna kring jäv. Den punkt som är mest svårtolkad när det gäller jäv är den 10e punkten, den så kallade generalklausulen.

En del nämner att även delikatessjäv ska undvikas trots att det inte är jäv enligt lagens mening. Här är jag villig att hålla med. För att vara en myndighet som ska kunna upprätthålla ett högt förtroende hos allmänheten bör även delikatessjäv undvikas i möjligaste mån. Det finns så klart undantag och dessa gäller ifall det är ett ärende som är så stort och komplicerat att det inte är ekonomiskt försvarsbart att lämna ifrån sig ärendet.

Några andra vanliga svar jag fått är att förrättningslantmätare jobbar förebyggande för att inte ens minsta misstanke ska kunna uppstå. Detta tycker jag är mycket bra och något som Lantmäteriet ska fortsätta att göra. Finns det inte någon misstanke blir det troligtvis mindre jävsinvändningar vilket leder till att ärenden går snabbare och inte kostar några extra pengar. Det här gäller då framförallt tvistiga ärenden.

En intressant situation som en förrättningslantmätare tog upp gällde att två mättningsingenjörer fick mäta sina egna förrättningar gällande avstyckade fritidsfastigheter. Detta eftersom det skulle bli billigare. Förrättningslantmätaren som var chef kom fram till att detta var okej och nämnde att i slutändan blev resultatet bra. Jag skulle ändå vilja ifrågasätta och kritisera det här upplägget. Här skulle exempelvis mättningsingenjörerna utan problem kunna slå ner rören 1-2 meter åt det andra hållet för att på så sätt skaffa sig en större fastighet. Därefter mäta ut de rätta koordinaterna och ta med sig till kontoret och låtsas som ingenting. Här tycker jag att en absolut jävsgrund föreligger enligt RB 4:13 1 st 10 p. Jag tycker att det skulle varit någon annan mättningsingenjör som utförde mätningen.

Ett annat exempel gäller en förrättningslantmätare som företrädde sin sambo. Den beslutande förrättningslantmätaren var här kollega med honom som företrädde sin sambo. Detta togs upp på mötet och det var ingen sakägare som hade någon jävsinvändning. Eftersom det här i min mening inte rymmer inom någon jävspunkt föreligger inte absolut jäv utan är snarare fråga om delikatessjäv. Vid en sådan här situation skulle man möjligtvis kunna lämna bort ärendet till ett annat kontor men jag tycker att som situationen utspelar sig är det ändå okej att göra på detta sätt.

5.4 Är förrättningslantmätare uppmärksamma på jäv?

Alla är samstämmiga om att förrättningslantmätare överlag är medvetna och duktiga på att hantera jävsfrågor. Det här visar på att Lantmäteriets förebyggande arbete fungerar och medarbetarna jobbar aktivt för att undvika jäv. Jag har inte mycket att

tillägga i frågan utan tycker att Lantmäteriet ska fortsätta på den inslagna vägen och fortsätta uppmärksamma och utbilda medarbetarna i denna fråga.

En annan intressant sak som många nämner är att Lantmäteriet inte längre har någon rutin på att ta upp frågan om jäv vid exempel sammanträden. Denna särskilda rutin fanns i äldre lagstiftning men finns inte längre. Den generella uppfattningen är att förrättningslantmätare i idag jobbar proaktivt och inte tar ärenden där minsta risk för jäv finns. Min uppfattning är att det här fungerar på ett bra sätt. Att ta tillbaka den gamla lagstiftningen där jävsfrågan alltid tas upp av förrättningslantmätaren vid exempel sammanträden tycker jag inte behövs.

5.5 Överlämnande av ärenden på grund av jäv

De flesta av de intervjuade personerna har fått lämna över ärenden på grund av att de ansett sig jäviga. Detta är bra och enligt min uppfattning visar de på att förrättningslantmätare är försiktiga och tar det säkra före det osäkra. Det finns ingen säkerställd statistik på hur ofta ett ärende överlämnas på grund av jäv. Vid överlämnande av ett ärende blir det ofta enbart en notis i dagboksbladet om byte av handläggare.

Två av de intervjuade personerna var inne på att redan vid fördelning av ärenden känner en förrättningslantmätare på sig om jäv skulle kunna föreligga och väljer därför inte att handlägga det ärendet. Därmed uppstår det knappt några jävssituationer och det behöver inte analyseras om huruvida jäv föreligger enligt lagens mening eller inte. Detta är ett bra exempel på förebyggande arbete som inte gör att det skapas någon onödig tid på att utreda om jäv föreligger.

En del nämner att de lämnar ifrån sig vid minsta misstanke om jäv. Detta ser jag som något positivt att ärenden där de möjligtvis skulle kunna föreligga minsta lilla jävssituation lämnas över till annan förrättningslantmätare. Det här görs bland annat i förebyggande syfte vilket jag anser är mycket bra. Här går det att nämna exempel på förrättningslantmätare som undviker att ta ärenden från bland annat sin hemkommun. Det finns även en rad andra exempel på varför vissa förrättningslantmätare ansett sig jäviga och överlämnat ärenden. Intressanta exempel är ärenden där förrättningslantmätaren själv skulle blivit sakägare vilket är minst sagt olämpligt och en jävsgrundande situation. Dessa ärenden har då lämnats över till andra kontor vilket gör att någon kollega på samma kontor inte behöver ta ett beslut där en kollega är sakägare. En del situationer är enkla att konstatera att jäv föreligger medan andra är svårare. Det är nästan uteslutande jäv enligt först, andra eller 10e punkten i RB 4:13 som är aktuellt inom lantmäteriförrättningar.

Överlämnande av ett ärende när det föreligger delikatessjäv förutsätter att arbetet i ärendet inte gått alltför långt och växt sig för stort. Detta för att det både fördyrar och fördröjer förrättningen att lämna över ärendet till en annan förrättningslantmätare. Vid ett överlämnande av ett ärende som pågått en längre tid anser jag att det krävs mer än

en misstanke för att lämna över ärendet. Här måste en ordentlig utredning göras för att vara säker på att jäv verkligen föreligger.

En förrättningslantmätare tar upp ett annat intressant ärende där han trots att domstolen kom fram till att han inte var jävig ändå valde att lämna över ärendet eftersom han tyckte det var mest lämpligt. Det här tycker jag visar på att han vill vara extra tydlig med att det inte föreligger någon som helst partiskhet hos Lantmäteriet. Förrättningslantmätaren nämner även ett annat exempel när domstolen också kom fram till att han inte var jävig. Här ansåg han dock att det inte var lämpligt att byta handläggare. Detta motiverade han med att det hade inneburit onödigt dubbelarbete och fördyrningar. Det är som nämnts innan viktigt att det är försvarsbart att byta handläggare och vid en sådan här situation finns det ingen anledning att byta handläggare när jäv inte föreligger.

Andra exempel gäller en handläggare som hade haft omfattande rådgivning till ena parten innan ett klyvningsärende inkommit. Denna handläggare kom fram till att det inte var lämpligt att handlägga denna ansökan. Enligt min mening är det ett klokt beslut att avstå. Här har han antagligen tagit ställning i sak och rådgjort för ena parten hur parten skulle kunna göra vilket leder till att en jävssituation uppstår.

En av de intervjuade tar upp en situation gällande när en annan förrättningslantmätare är sakägare i ett tvistigt ärende. Han anser att det här är en av de svåraste situationerna eftersom det ska gå att hitta en handläggare som inte har någon koppling alls till den här personen. Detta grundar han på att det är en väldigt liten bransch. Jag kan delvis hålla med, men vid ett sådant tvistigt ärende går det ändå att välja ett kontor lite längre bort. En annan förrättningslantmätare tar upp ett liknande nämnt ärende som han fick ta över från ett annat kontor där en förrättningslantmätare varit sakägare. Detta visar på att det går att lösa på ett eller annat sätt.

Ett annat intressant fall en av de intervjuade tar upp gäller att en förrättningslantmätare på hennes kontor ansökte om förrättning och en annan kollega på kontoret handlade denna förrättning. Den intervjuade personen tycker att den borde lämnats över till ett annat kontor. Jag är villig att hålla helt med. Likt fallen nämnt ovan finns en relation som är ägnad att rubba förtroendet för förrättningslantmätaren enligt RB 4:13 1 st 10 p. Även om jäv enligt 10e punkten inte skulle vara uppfyllt föreligger ändå delikatessjäv. Jag anser att ärendet skulle lämnats över till ett annat kontor.

En förrättningslantmätare hade också ett intressant exempel gällande att han var ombedd att ta över en förrättning där aktuell förrättningslantmätare tyckte det var bäst att överlåta ärendet. Anledningen var att en annan förrättningslantmätaren vid hennes kontor skulle företräda sin far som ombud. Jag anser att detta inte är en helt enkel situation men eftersom det finns ett förhållande mellan aktuella förrättningslantmätare och ombudet är det bäst att byta handläggare för att minska jävsrisken.

En viktig sak som alla förrättningslantmätare inte verkar ha ordning på är vad som gäller vid återförvisning av ärenden. Här nämner en förrättningslantmätare att på deras kontor *brukar* de byta handläggare när domstolen återförvisar för ny prövning. En annan förrättningslantmätare nämner att han vid *ett* tillfälle känt sig alltför bunden av sina tidigare beslut vid en återförvisning från domstol. En tredje förrättningslantmätare nämner att det är bättre för alla parter om en ny handläggare tar vid vilket skett vid *några* tillfällen på handläggarens initiativ. Från tidigare nämnda rättsfall har Mark- och miljödomstolen tagit upp att jäv föreligger om en förrättningslantmätare tagit ett beslut i ett ärende eller på något sätt påverkat beslutsfattaren och därefter fortsätter att handlägga det återförvisade ärendet.

5.6 Åberopande av jäv från sakägare

Från svaren går det att dra slutsatsen att överlag åberopas jäv relativt sällan. Det går att se lokala skillnader i åberopandet av jäv. På en del ställen är det aldrig någon sakägare i ett enda ärende som åberopat jäv under väldigt många års tid. På andra ställen är det mer vanligt och där inkommer ett par jävsinvändningar per år. En del kommenterar det här sambandet med att på ställen där sakägare använder sig av ombud blir det även mer åberopande av jäv.

Anledningen till att sakägare åberopar jäv är olika. I första hand ska jävsinvändningar naturligtvis enbart användas vid tillfällen då sakägare verkligen anser att en jävssituation föreligger, detta är tyvärr inte fallet. Enligt några av de intervjuade förrättningslantmäterna åberopas i en del fall jäv enbart för att sakägare är missnöjda. Det finns också tillfällen då åberopandet av jäv används när sakägare inte kan hitta något annat sätt att stoppa processen.

Vid vilket skede av en förrättning som sakägare åberopar jäv är svaren varierande. Det vanligaste svaret är att det sker jävsinvändningar när sakägarna märker att besluten kommer gå emot dem. Det handlar då också oftast om osakliga jävsinvändningar. Några kommenterar att de tror att de sker direkt i början av ärendet eller vid sammanträdet. Några tror att det är vanligast att anföra jäv först när de överklagar förrättningsbeslutet. Det är inte uppseendeväckande att det vanligaste svaret är att när sakägarna märker att besluten kommer gå emot dem.

En förrättningslantmätare nämnde att en sakägare anförde jäv trots att det som hittills framkommit i ärendet inte skulle gå emot hans yrkanden. Denna sakägare valde ändå att anföra jäv. Det här trodde förrättningslantmätaren berodde på att han tidigare tagit beslut som gått emot den här sakägarens vilja och att denna sakägare kände agg mot honom. Jag anser att om det finns en uppenbar osämja mellan en viss sakägare och en förrättningslantmätare bör förrättningslantmätaren undvika att ta ärenden med denna sakägare igen.

Det är självklart inte en jävsgrundande situation i sig att ha tagit beslut i ärenden med samma sakägare innan. Men för att slippa åberopande av jäv anser jag att det i

möjligaste mån bör undvikas av denna förrättningslantmätare att ta ärenden med den sakägare som känner agg mot honom eller henne.

5.6.1 Missbrukas åberopandet av jäv?

Ungefär hälften av de intervjuade personerna är överens om att det definitivt finns tillfällen då sakägare missbrukar anförandet av jäv. Den andra hälften har knappt varit med om att någon sakägare anfört jäv. De anser därmed att det inte är något missbrukande av jävsinvändning. En förrättningslantmätare är inne på att de få gånger som någon anfört jäv har det aldrig varit något missbrukande av det.

De som är överens om att anförandet av jäv missbrukas anser inte att det sker ofta men att det händer ibland. De menar på att det alltid finns sakägare som försöker att komplicera till det för förrättningslantmätaren eller andra parter i förrättningen.

Ett intressant svar kom från intervjuerna med förrättningslantmätare som båda har över 40 år inom verksamhetsområdet. De är båda två inne på att det nu för tiden blivit allt vanligare med att sakägare anför jäv enbart för att förhala ärenden. En av förrättningslantmätarna anser att jurister idag använder sig av jäv för att skaffa sig själva rådrum eller enbart för att vara besvärliga. Den andre är inne på att det svenska rättssystemet är uppbyggt på det sätt att jävsmöjligheterna ska användas med omdöme och ansvar. Om någon skulle vilja missbruka systemet leder det till stora problem. Jag tycker inte att det här är optimalt. Det är för tillfället inget större problem eftersom jävsinvändningar som inkommer enbart för att förhala ärenden sker tämligen sällan. Skulle det i framtiden ske en ökning med ogrundade jävsinvändningar anser jag att det måste göras något åt det. Jag tror att det skulle krävas en lagändring för att få igenom en förändring.

5.6.2 Vilka problem kan åberopandet av jäv leda till?

Här är det genomgående svaret att de vanligaste problemen är att ärenden fördröjs och fördyras. Detta eftersom när någon anför jäv skall det beslutas ifall den aktuella förrättningslantmätaren är jävig och detta drar ut på tid och ökar kostnader. Det ska dock nämnas att inte alla ser detta som något problem. En förrättningslantmätare anser att detta är en nödvändig följd av medborgarnas rätt till saklig myndighetsutövning. Han vill påpeka att det är upp till medborgarna att ta ett eget ansvar och inte missbruka det. Han får medhåll av en annan förrättningslantmätare som är inne på att ärenden fördröjs och fördyras, om än inte i någon större omfattning. Förrättningslantmätaren anser att det är en rättssäkerhetsfråga och ska därför inte ses som något problem. Jag villig att hålla med till stor del i de här påståendena. Det ska dock påpekas att om sakägare skulle börja använda sig av osakliga jävsinvändningar i större utsträckning finns det ett problem. Detta eftersom anförandet av jäv då inte används på det sätt som är tanken med lagstiftningen.

Ett annat intressant problem som några förrättningslantmätare vill belysa är att när någon anför jäv vid ett sammanträde måste det avbrytas. De förrättningslantmätare som nämner detta är stationerade i Norrland och vet att det är extra känsligt här. Om

ett sammanträde avbryts är det inte bara Lantmäteriet som drabbas utan även alla andra sakägare vid sammanträdet. Kommer det då en helt osaklig jävsinvändning leder detta till bland annat ilska och irritation hos sakägarna. En del sakägare har ibland åkt långväga och tagit ledigt från jobbet. Vad jag förstått händer det här som tur är inte allt för ofta. Om sakägare skulle börja anföra jäv oftare utan någon som helst grund skulle det dock kunna bli ett stort problem.

En förrättningslantmätare är inne på att det finns sakägare som lyckats jäva alla förrättningslantmätare på enheten, enhetschefen samt överlantmätaren. Detta har då lett till svårigheter att avgöra jävsfrågan och medfört extra kostnader. Jag anser att ett sådant här exempel visar på att återopandet av jäv ibland inte används med det ansvar som den bör av sakägare.

5.7 Jävsproblematiken för lantmätare på mindre orter

Här är alla de intervjuade personerna inne på att bara för att man handlagt ett flertal ärenden med samma sakägare ligger inte detta till grund för jäv. De flesta tillägger dock att det är viktigt att tänka på hur förrättningslantmätare agerar för att verka opartisk. Detta är jag villig att hålla med om och det är en extra viktig fråga för Lantmäteriet som myndighet.

En av de intervjuade nämner att hon är en förrättningslantmätare som jobbat på en mindre ort i över 20 år. Hon är inne på att risken är större att någon hon har en närmare relation till då skulle kunna bli sakägare och att hon skulle anses jävig. Skulle detta hända lämnar hon helt enkelt enbart över ärendet till annan kollega eller ett annat kontor. En annan förrättningslantmätare som också arbetat på en mindre ort i många år är inne på att det här inte är några större problem och tillägger att det är mycket vanligt med att man känner en eller flera sakägare. Detta anser han i allmänhet inte utgöra något jävsskäl. Förrättningslantmätaren menar dock på att om det skulle vara en nära vän/ovän och det är tvistigt ärende finns det anledning att göra en annan bedömning. Det går då att be någon annan handlägga ärendet och finns det ingen annan på kontoret går det att vända sig till annat kontor. Jag är villig att hålla med att det krävs någon form av relation som nära vän/ovän för att jäv enligt RB 4:13 1 st 10 p ska vara uppfyllt, möjligtvis knappt då är 10:e punkten uppfylld. Även om inte 10:e punkten i RB 4:13 är uppfyllt ska Lantmäteriet även undvika delikatessjäv.

En annan förrättningslantmätare är också inne på att det krävs nära anknytningar. Den här förrättningslantmätaren tycker dock det är viktigt att det ska skiljas på sak och person. Han anser även att det är mycket viktigt att jävsfrågan behandlas snabbt och med beslutsamhet av Lantmäteriet och menar på att det kan vara frestande vid påstått jäv att byta handläggare för att slippa bråket. Förrättningslantmätaren tycker att det är helt fel att det går till på det sättet. Jag kan hålla med till viss del av det han säger. Är det en helt osaklig jävsinvändning utan någon som helst grund för jäv ska det inte bytas handläggare bara för att slippa bråket. Det är dock viktigt att tänka på att för att upprätthålla ett högt förtroende hos allmänheten anser jag att det bästa är att byta handläggare om det finns minsta lilla misstanke som skulle kunna ligga till grund för

opartiskhet. Detta under förutsättning att det är ekonomiskt försvarsbart och det ska därför göras en enskild bedömning i varje fall.

En förrättningslantmätare är inne på att vid ledningsrättsförrättningar där kommunen är sökande kan förrättningslantmätarens bekantskap med kommunens tjänstemän göra att objektiviteten ifrågasätts. Det går att hålla med till viss del men samtidigt anser jag det krävs mer än en arbetsbekantskap för att jäv ska föreligga. Jag anser att det krävs en närmare personlig relation. Det är självklart ingen optimal situation och det går att diskutera om inte delikatessjäv möjligtvis föreligger.

Något som en förrättningslantmätare också tar upp är de så kallade stämpelskattförrättningarna. Han menar på att relationen som skapas mellan statstjänstemännen och olika aktörer gör att det skapas ett hårt tryck på tjänstemännen. Förrättningslantmätaren menar på att fastighetsbildningsåtgärder som normalt inte hade tillåtits tillåts. Det här är utanför arbetets gränser men ändå en intressant sak att belysa och något för Lantmäteriet att utreda.

Slutsatsen av det hela är att det krävs en närmare relation för att jäv ska föreligga. Det blir därmed en bedömning i varje fall om relationen är tillräckligt nära för att anse att det är ägnad att rubba förtroendet för förrättningslantmätaren opartiskhet i ärendet. Det viktiga för Lantmäteriet är att tänka att de ska agera på ett sådant sätt att de uppfattas som helt opartiska. Ifall en förrättningslantmätare anser sig jävig finns det oftast andra lantmätare att tillgå, om inte på kontoret så oftast på något annat kontor. Därmed anser jag att det inte finns något större jävsproblem för förrättningslantmätare på mindre orter.

5.8 Behövs det en ändrad lagstiftning?

De flesta av de intervjuade personerna är överens om att lagstiftningen fungerar på ett tillfredsställande sätt. Det är dock några som anser att det behövs göra något för att få bort de onödiga jävsinvändningarna. En del påpekar att det idag går att märka av att vissa sakägare har börjat utnyttja anförandet av jäv för att förhala och sabotera ärenden.

En förrättningslantmätare hade en idé om att ifall hon visste att det var en sakägare som ofta anförde jäv skulle hon innan sammanträdet i samband med kallelsen skicka ut och meddela ifall det var någon som hade en jävsinvändning ska den inkomma innan ett visst datum. Enligt min mening skulle det här troligen inte fylla någon funktion eftersom möjligheten fortfarande finns att anförda jäv vid sammanträdet.

En annan förrättningslantmätare tycker att lagstiftningen fungerar men att det uppstått situationer som gjort att hanteringen tagit alltför stort utrymme och medfört extra stora kostnader för verksamheten. En annan förrättningslantmätare vill gå så långt att han anser att lagstiftningen bör ses över och det grundar han det här på att det idag är alldeles för lätt att sabotera processen. Förrättningslantmätaren är dock noga med att påpeka att stränga jävsregler är viktigt. Hans förslag på lagändring anser jag vara

Jäv i lantmäteriförrättning

relevant. Speciellt den delen angående att en förrättningslantmätare som påbörjat ett sammanträde planmässigt ska kunna genomföra det trots en eventuell jävsinvändning, men inte ta formella beslut i sakfrågor.

6 Slutsats

Utifrån mitt syfte och mina frågeställningar kommer jag att formulera slutsatserna för detta examensarbete.

För förrättningslantmätare gäller samma jävsregler som för domare enligt FBL 4:5 och denna paragraf hänvisar till RB 4:13. Hanteringen av jävsfrågor går att finna i FBL 4:6 som även hänvisar till FL 12 §. De vanligaste jävsanledningarna är antingen första, andra eller 10e punkten i RB 4:13. Första punkten behandlar jäv när förrättningslantmätare själva är part eller har del i saken. Detta gäller bland annat när en förrättningslantmätare äger mark och ansöker om förrättning eller blir sakägare. Andra punkten gäller när nära släktingar till förrättningslantmätaren ansöker om förrättning eller bli sakägare. Den 10e punkten är den så kallade generalklausulen. Denna punkt är inte helt enkel att tolka. Slutsatserna som går att dra från denna punkt är att kraven är högt ställda för att jäv ska föreligga. I många fall som nämns i arbetet föreligger inte jäv enligt 10e punkten, däremot delikatessjäv. Detta är något som inte är jäv enligt lagens mening men det ska ändå undvikas i möjligaste mån. Detta för att en myndighet ska vara helt opartisk och ha ett högt förtroende hos allmänheten. För att ha ett högt förtroende ska det därför inte finnas några som helst misstankar om att myndigheten skulle vara partisk.

Utifrån intervjuerna har det framkommit att Lantmäteriet har behandlat jävsfrågan seriöst och förrättningslantmätare har god kunskap om när jäv föreligger. De är duktiga på att motverka att jävssituationer uppstår. För Lantmäteriet gäller det att fortsätta utbilda sin personal och diskutera jävsfrågan. Denna fråga är och kommer ständigt att vara aktuell.

Jävsfrågor uppkommer i lantmäteriförrättningar men hur ofta är svårt att svara exakt på. Ifall en förrättningslantmätare anser sig jävig lämnas ärendet ofta över till en annan förrättningslantmätare. Hur många jävsinvändningar som bifalls är också svårt att svara på. Detta eftersom det oftast bara sker en notis om byte av förrättningslantmätare i dagboksbladet. Slutsatsen som går att dra utifrån intervjuerna är att det på vissa ställen sker en handfull jävsinvändningar per år och på andra ställen sker det knappt aldrig.

Det vanligaste tillfället för en sakägare att anföra jäv är när de märker att besluten håller på att gå emot dem. Detta beror enligt min mening på att nästan alla människor vet bäst och när deras åsikt inte delas av förrättningslantmätaren väljer sakägarna att anföra jäv.

Enligt några av de intervjuade personerna har utvecklingen gått emot att det idag blivit vanligare att sakägare använder sig av jävsinvändningar för att förhåla ärenden. Detta sker dock inte på alla platser runt om i Sverige. En del kontor har fortfarande knappt en enda jävsinvändning per år. På ställen där sakägare använder sig av ombud förekommer jävsinvändningar oftare. Skulle det i framtiden ske en fortsatt ökning av

osakliga jävsinvändningar anser jag att en utredning av lagstiftningen bör komma till för att se över hur det går att komma tillväga med problemet.

Något i lagstiftningen som jag däremot tycker bör ses över redan nu är möjligheterna till att kunna slutföra ett sammanträde trots en befogad jävsinvändning under sammanträdet. Detta för att det inte skulle inkräkta på rättssäkerheten att enbart hålla i ett sammanträde där inga beslut tas. Först efter sammanträdet kan ärendet pausas i väntan på ett jävsbeslut.

Avslutningsvis tycker jag det är extra viktigt att påpeka att jäv föreligger för den förrättningslantmätare som en gång tagit beslut i ett ärende och därefter fått ärendet återförvisat från domstolen. Vid dessa situationer ska alltid en ny förrättningslantmätare ta över ärendet.

Käll- & litteraturförteckning

Offentliga tryck

Prop 1969:128, *Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till fastighetsbildningslag*

Prop 1971:30, *Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om allmänna förvaltningsdomstolar, m.m.*

Prop 1973:30, *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m.m.*

SOU 1938:44, *Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk II*

Myndighetspublikationer

Lantmäteriet (2010), *Handbok FBL - fastighetsbildningslagen*, version 2010-01-04

Lagkommentar

Fitger, P., Sörbom, M., Eriksson, T., Hall, P., Palmkvist, R., Renfors, C., *Rättegångsbalken* (oktober 2012, Zeteo), Norstedts Juridik AB, 2012

Bonde, F., Dahlsjö, A., Julstad, B., *Fastighetsbildningslagen* (1 oktober 2011, Zeteo), Norstedts Juridik AB, 2011

Litteratur

Clevesköld, L. (2011), *Förvaltningslagen - en lagkommentar*, första upplagan, JP Infonet Förlag AB, Stockholm

Ekelöf, P. O. och Boman, R. (1990), *Rättegång - första häftet*, sjunde upplagan, Norstedts förlag AB, Lund

Ekelöf, P. O. och Edelstam, H. (2002), *Rättegång - första häftet*, åttonde upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm

Fitger, P. och Mellqvist, M. (2002), *Domstolsprocessen - En kommentar till rättegångsbalken*, Norstedts Juridik AB, Stockholm

Kallenberg, E. (1923), *Svensk civilprocessrätt I*, andra upplagan, Gleerupska univ.-bokhandeln, Lund

Nordh, R. och Lindblom, P. H. (2001), *Kommentar till RB - häfte 1 kapitel 1-9*, första upplagan, Iustus Förlag AB, Uppsala

Tiby, E. (1993), *Domarjäv*, första upplagan, Juristförlaget JB AB, Stockholm

Rättsfall

JO 1953 s 236

JO 1981/82 s 254

JO 1987/88 s 255

FD F 423-09

NJA 1914 s 193

NJA 2010 s 274

MMD F 1642-12

MMD F 1786-12

MMD F 1966-11

MMD F 2234-12

SvJT 1991 s 301

SvJT 1997 s 762

SvJT 2001 s 82

SvJT 2005 s 108

Muntliga källor

Bove Adam, förrättningslantmätare, Lantmäteriet Jönköping, intervju e-post, 2013-03-07

Bäckström Magnus, funktionschef, Lantmäteriet Göteborg, intervju e-post, 2013-03-13

Jäv i lantmäteriförrättning

Johansson Gerd, förrättningslantmätare, Lantmäteriet Lycksele, intervju telefon, 2013-03-13

Kågedal Sören, förrättningslantmätare, Lantmäteriet Stockholm, intervju e-post, 2013-03-13

Landgren Magnus, förrättningslantmätare, Lantmäteriet Malmö, intervju e-post, 2013-03-08

Lenman Lennart, förrättningslantmätare, Lantmäteriet Strömstad, intervju e-post, 2013-03-21

Regin Eva, förrättningslantmätare, Lantmäteriet Strömsund, intervju e-post, 2013-03-11

Ringbom Lars, förrättningslantmätare, Lantmäteriet Västerås, intervju e-post, 2013-03-12

Sundström Linda, funktionschef, Lantmäteriet Karlstad, intervju telefon, 2013-03-08

Suo Lars, förrättningslantmätare, Lantmäteriet Haparanda, intervju e-post, 2013-03-08

Svensson Karin, förrättningslantmätare, Lantmäteriet Visby, intervju telefon, 2013-03-06

Vilhelmsson Torsten, förrättningslantmätare, Lantmäteriet Årjäng, intervju e-post, 2013-03-22

Internetkällor

Juridik i fokus, *Jäv*

<http://www.juridikfokus.se/ordlista/jav/>, (hämtad 2013-01-28)

Nationalencyklopedin, *Jäv*

<http://www.ne.se/kort/jav>, (hämtad 2013-01-28)

Nationalencyklopedin, *Rättssäkerhet*

<http://www.ne.se/lang/rattssaekerhet>, (hämtad 2013-02-07)

Bilaga 1 - intervjuer

Intervju med Adam Bove

- **Hur hanterar ni jävsfrågan på ert kontor? Har frågan varit uppe till diskussion?**

Om ja, vad diskuterades?

Vi diskuterar sällan eller aldrig jävsfrågan på ett teoretiskt plan. Om någon däremot uppmärksammar en eventuell jävssituation är det troligt att en diskussion tas med kollegor och därefter närmaste chef.

- **Har du själv funderat kring om du är jävig vid något tillfälle?**

Vad var detta för tillfälle?

Vid ett tillfälle då jag var bekant med företrädaren för den som sökt förrättningen. Eftersom det inte var en nära bekantskap och då det inte fanns några skäl till motstridigheter i förrättningen fastslog jag i samråd med närmaste chef att det inte kunde vara fråga om en jävssituation.

- **Har du lämnat över något ärende?**

Om ja, varför tyckte du att du var jävig?

Nej. Endast tagit över ett ärende i förebyggande syfte då min kollega kunde ha anklagats för att ha varit jävig. Om jag minns rätt var han vän till en sakägare i förrättningen.

- **Har någon av dina kollegor ansett sig vara i en situation som varit svår att bedöma utifrån jävsreglerna? Vad var detta för situation?**

Om de ansåg sig jäviga, vet du varför?

Ofta vet man vid fördelningen av förrättningarna om man har en misstanke om jäv. Då fördelas det helt enkelt till en annan handläggare redan från början. Därför uppstår sällan dessa situationer.

- **Vid vilket skede av en förrättning uppfattar du att sakägare oftast överklagar på grund av jäv?**

Om frågan syftar på när i förrättningen som förrättningslantmätaren anklagas för att vara jävig skulle jag tro att det är under sammanträden eftersom det är då konflikter oftast ska lösas. Om sakägaren misstänker att Lantmäteriet beslutar mot hans vilja vänta till beslut har fattats och då överklaga förrättningsbeslut med jäv som grund.

- **Är förrättningslantmätare duktiga på att i ett inledande skede av en förrättning uppmärksamma på om han/hon skulle vara jävig i ärendet?**

Görs detta rutinmässigt?

Om inte, varför?

Vi har ingen rutin på att alltid ta upp frågan om jäv (vid till exempel sammanträden) som man tidigare ofta gjorde. Jag tror att förrättningslantmätare lätt kan känna av om det finns en anledning till att ta upp frågan. Om man har den minsta misstanke om att jäv föreligger eller vill försäkra sig om att ingen kan förhålla förrättningen bör man givetvis ta upp frågan. Personligen jobbar jag inte i den kommunen där jag bor och känner därför väldigt få fastighetsägare över huvud taget.

- **Missbrukas anförandet av jäv för att förhålla ärenden?**

På vilket sätt missbrukas det?

Jag har själv inga egna erfarenheter från detta men är ganska säker på att det förekommer, om än sällan. Självklart finns det de som letar efter sätt att försvåra antingen för lantmätaren, eller för motparten i en förrättning.

- **Vilka problem leder det till när sakägare anför jäv vid förrättning?**

Varför är detta ett problem?

Det enda problemet jag ser är att förrättningen fördröjs om anförandet sker under förrättningens gång. Anförs det på ett sammanträde är det troligt att sammanträdet avbryts och man behöver kalla sakägarna på nytt. Det kan innebära vissa svårigheter vid byte av ansvarig förrättningslantmätare för förrättningen då denne måste sätta sig in i ärendet, men det har liten eller ingen betydelse för utgången.

- **Hur ser du på problematiken kring lantmätare på mindre orter som har handlagt ett flertal anläggningsärenden och skapat band till många olika människor. Skulle det för en sakägare vara enkelt att jäva ut förrättningslantmätaren vid sådana här situationer?**

Om inte, varför?

Om ja, hur gå till väga för att sådana situationer inte ska uppstå?

Självklart kan man ta hand om förrättningar med sakägare man haft i tidigare jobb. Man bör dock vara uppmärksam på om det har funnits motstridigheter i de tidigare förrättningarna. För en lantmätare som jobbat på det sättet du beskriver finns det kanske anledning att rutinmässigt ta upp frågan om jäv med sakägarna.

- **Fungerar lagstiftningen på ett tillfredsställande sätt?**

Finns det något som skulle behöva ändras?

Ja, av mina erfarenheter och av det jag har hört av kollegor så är gällande lagstiftning inget som i sig orsakar problem.

Intervju med Magnus Bäckström

- **Hur hanterar ni jävsfrågan på ert kontor? Har frågan varit uppe till diskussion?**

Om ja, vad diskuterades?

Ja, sådana frågor diskuteras kontinuerligt. Dels blir ämnet aktuellt när/om någon flm blir jävsanmäld, dels bevakar vi olika domar som berör jävsfrågor. Vidare är frågan aktuell varje gång vi går igenom nyinkomna ansökningar. Vi sitter i helgrupp och alla tittar på alla ärenden, då kan frågan dyka upp om någon som känner någon etc. Vi tänker ganska kritiskt i dessa lägen.

- **Har du själv funderat kring om du är jävig vid något tillfälle? Vad var detta för tillfälle?**

Funderar gör jag väl alltid, men hittills har det inte varit någon jävsfråga för min del.

- **Har du lämnat över något ärende?**

Om ja, varför tyckte du att du var jävig?

Nej

- **Har någon av dina kollegor ansett sig vara i en situation som varit svår att bedöma utifrån jävsreglerna? Vad var detta för situation?**

Om de ansåg sig jäviga, vet du varför?

Det händer då och då. En kollega äger exempelvis mark inom vårt område och ville göra en förrättning, då blir han alltså både flm och sakägare. Egentligen inte så svår att bedöma, utan ärendet lämnades till en annan lantmäterigrupp. I andra fall känner man någon sakägare privat eller genom sin respektive eller liknande, då blir det mer svårbedömt. Ytterst sällan lämnas ett ärende bort av jävsorsaker.

- **Vid vilket skede av en förrättning uppfattar du att sakägare oftast överklagar på grund av jäv?**

Det händer väldigt sällan till att börja med. Och begreppet är väl egentligen inte "överklaga", utan "åberopa" eller "anföra". Däremot fattar flms chef ett beslut om flm är jävig eller inte, det beslutet går att överklaga.

Men oftast sker det när sakägaren märker att något beslut håller på att gå emot en. Och åberopandet av jäv sker enligt min erfarenhet oftare när sakägaren har ett ombud inkallat.

- **Är förrättningslantmätare duktiga på att i ett inledande skede av en förrättning uppmärksamma på om han/hon skulle vara jävig i ärendet?**

Görs detta rutinmässigt?

Om inte, varför?

Jag skulle säga mycket duktiga. Se ovan hur det går till hos oss.

- **Missbrukas anförandet av jäv för att förhala ärenden?**

På vilket sätt missbrukas det?

Enligt min åsikt görs det i vissa fall. Flm anmäls jävig helt utan någon grund, bara för att försena ärendet.

- **Vilka problem leder det till när sakägare anför jäv vid förrättning?**

Varför är detta ett problem?

Ärendet försenas och fördyras. Om exempelvis jävsanförandet kommer vid ett pågående sammanträde måste sammanträdet avbrytas, jävsanmälan ska tas om hand av berörd chef, därefter ska samma flm (om beslutat icke jävig) kalla till samma sammanträde igen alternativt en ny flm (om första flm jävig) läsa in sig på ärendet och därefter kalla till sammanträde igen.

- **Hur ser du på problematiken kring lantmätare på mindre orter som har handlagt ett flertal anläggningsärenden och skapat band till många olika människor. Skulle det för en sakägare vara enkelt att jäva ut förrättningslantmätaren vid sådana här situationer?**

Om inte, varför?

Om ja, hur går det till väga för att sådana situationer inte ska uppstå?

Jag tror inte det skulle vara enkelt. Det ska till ganska starka band i så fall, i alla fall innan jag som chef skulle besluta flm som jävig. Däremot finns ju alltid möjligheten att åberopa jäv och försena handläggningen av ärendet mer eller mindre.

Jämför återkommande sakägare såsom en kommun eller en konsult så träffar vi dem mycket oftare än en engångssakägare, i de fallen är det alltid viktigt att tänka sig för hur man agerar som flm gentemot de olika parterna. Vi måste ha den proffsigheten att kunna hantera dylika situationer.

- **Fungerar lagstiftningen på ett tillfredsställande sätt?**

Finns det något som skulle behöva ändras?

Det tycker jag. Jag bifogar ett färskt exempel på ett ärende vi haft

Intervju med Gerd Johansson

- **Hur hanterar ni jävsfrågan på ert kontor? Har frågan varit uppe till diskussion?**

Om ja, vad diskuterades?

Fråga har varit uppe till diskussion. Det gäller framförallt tillfällen då någon undrat om den är jävig och frågan har då kommit upp till diskussion. Det är framförallt släktskap, närmare bekantskap, kopplingar till viss mindre by etc. Vid minsta bekantskap vid tvistigt ärende har förrättningshandläggaren ansett sig jävig. Är det däremot en förrättning där sakägarna är överrens har det krävts mer för att anses jävig.

- **Har du själv funderat kring om du är jävig vid något tillfälle?**

Vad var detta för tillfälle?

Vid minsta lilla fundering om att jäv skulle föreligga väljer Gerd att lämna ifrån sig ärendet.

- **Har du lämnat över något ärende?**

Om ja, varför tyckte du att du var jävig

Hade en sommarstuga i området och hade blivit sakägare, släktingar som ansökte om avstyckning och undviker ansökningar från hemorten.

- **Har någon av dina kollegor ansett sig vara i en situation som varit svår att bedöma utifrån jävsreglerna? Vad var detta för situation?**

Om de ansåg sig jäviga, vet du varför?

Det hon har hört är att vissa personer som varit på orten i 30 år, handlagt ärenden och blivit nära bekant med många människor väljer att ta hand om ärendet så länge det inte är något tvistigt ärende. Ett fall hon kommer ihåg är när en medarbetare på kontoret ansökte om förrättning och detta ändå handlades av en annan kollega på kontoret. Här tycker Gerd att man är jävig och att de borde lämnats över till ett annat kontor.

- **Är förrättningslantmätare duktiga på att i ett inledande skede av en förrättning uppmärksamma på om han/hon skulle vara jävig i ärendet?**

Görs detta rutinmässigt?

Om inte, varför?

De väljer att inte ta ärenden där det finns minsta misstanke om att jäv föreligger.

- **Missbrukas anförandet av jäv för att förhala ärenden?**

På vilket sätt missbrukas det?

Under de fem år Gerd varit förrättningshandläggare har ingen sakägare anfört jäv. Gerd tror att på ställen där sakägare har ombud förekommer det oftare. De handlägger nästan inga förrättningar där sakägare har ombud.

- **Vid vilket skede av en förrättning uppfattar du att sakägare oftast överklagar på grund av jäv?**

Aldrig någon som anfört jäv.

- **Vilka problem leder det till när sakägare anför jäv vid förrättning?**

Varför är detta ett problem?

Ifall någon anför jäv på ett sammanträde är det bara att packa ihop och åka hem. En del sammanträden kan det vara 25 mil enkel resa. Detta drabbar även andra sakägare som åkt lång väg för att komma till sammanträdet. Lyckligtvis är de förskonade från jävsanklagelser som kommer enbart för att förhala ärenden..

- **Hur ser du på problematiken kring lantmätare på mindre orter som har handlagt ett flertal anläggningsärenden och skapat band till många olika människor. Skulle det för en sakägare vara enkelt att jäva ut förrättningslantmätaren vid sådana här situationer?**

Om inte, varför?

Om ja, hur gå till väga för att sådana situationer inte ska uppstå?

Hon tror att det krävs mer än det, men hon skulle förstå sakägarens syn. Det beror på hur man agerar. Hon nämner att i Vilhelmina sitter Lantmäteriet i samma hus som kommunen och det skulle kunna bli komplicerat. Hon tycker inte att det går att bli jävig bara för att man hanterat många förrättningar för en och samma person.

- **Fungerar lagstiftningen på ett tillfredsställande sätt?**

Finns det något som skulle behöva ändras?

Hon skulle vilja få bort de onödiga jävsinvändningar som kommer enbart för att förhala ärenden. Men å andra sidan är det en rättssäkerhetsfråga och hon har ingen lösning på hur det skulle kunna ordnas. Personligen tycker hon att det är viktigt med förtroendet för myndigheten. Ifall det var en jurist som ofta kom med jävsinvändningar skulle hon börjat i samband med kallelse till sammanträdet att skicka ut om det finns några jävsinvändningar får ni komma in med det innan ett visst datum. Hon nämner också att det inte finns några skyldigheter att behöva göra det men hon skulle i vilket fall försöka.

Intervju med Sören Kågedal

- **Hur hanterar ni jävsfrågan på ert kontor? Har frågan varit uppe till diskussion?**

Om ja, vad diskuterades?

Frågan har diskuterats på arbetsplatsträffar och utbildningsdagar. En typ av jäv som vi kan undvika att hamna i är när vi t ex ser till att vi inte åker med ena parten till en förrättning. Denna typ av jäv är reglerad i rättegångsbalken 4 kap 13 § punkt 10 dvs att det finns särskilda omständigheter som är ägnade att rubba förtroendet för förrättningslantmätarens opartiskhet. Även övriga jävsanledningar har vi diskuterat på kontoret.

- **Har du själv funderat kring om du är jävig vid något tillfälle?**

Vad var detta för tillfälle?

När jag skulle handlägga ett ärende som berörde en kompis och frågan var tvistig, överlämnade jag ärendet till en kollega. Detta för att undvika att frågan om jäv skulle uppkomma och även för min egen och min kompis skull. Har någon gång också funderat över jäv när jag skulle handlägga ett ärende där en ingift faster som gift om sig var berörd. Jag kom fram till att jag inte var jävig, dessutom var det inte någon knepig förrättning, inga motsäende intressen, en avstyckning av en tomt till ett befintligt hus.

Frågan om jäv har också uppkommit när kollegor sökt förrättningar och velat att de ska genomföras på ett visst sätt. Sådana ärenden måste hanteras med integritet. De två förrättningar jag tänker på handlade om avstyckningar av fritidstomter till mätingenjörer, en på mitt kontor där jag var chef och en på ett annat kontor där jag arbetat tidigare. Båda ställde krav på att få mäta sina förrättningar och jag lät dem göra det, så avstyckningarna blev därför billigare än normalt. Risken kan ju ha varit att de utformade tomterna på ett sätt som normalt inte skulle tillåtas men det blev bra. Jag hade inte möjlighet att delegera till någon och mätingenjörerna ville också att jag skulle handlägga förrättningarna.

- **Har du lämnat över något ärende?**

Om ja, varför tyckte du att du var jävig?

I ett fall uppe i Skellefteå där jag var förrättningslantmätare anfördes jäv mot mig då man ansåg att jag tagit ställning för ena parten genom att under ett sammanträde komma med förslag på hur frågan skulle lösas. Domstolen ansåg inte att jag var jävig men jag överlämnade ändå ärendet till en kollega vilket är lämpligt i sådana fall. I det andra fallet var det inte lämpligt att lämna över till någon annan för att ärendet var så stort och komplicerat och att kostnaden och

tidsutdräkten skulle bli för stor. Det var ett ledningsrättsärende på Arlanda flygplats där parterna var oense. Det var en mängd frågor att lösa i ärendet. Om vi bytt förrättningslantmätare skulle det ha inneburit en hel del dubbelarbete och fördyringar, dessutom svårt att hitta någon som ville ta på sig uppgiften. Markägaren Luftfartsverket ansåg att jag var jävig för att jag handlagt ett liknande ärende tidigare med samma sakägarkrets och de menade då att jag skulle fatta ett liknande beslut i det aktuella ärendet. Domsolen ansåg dock inte att jag var jävig och jag fortsatte handläggningen sedan domstolen avgjort jävsfrågan. Skälen till att jag fortsatte framgår ovan. I samma ärende blev en förordnad sakkunnig anmäld för jäv. Jag valde då att upphäva hans förordnande och fortsätta förrättningen utan sakkunnig.

- **Har någon av dina kollegor ansett sig vara i en situation som varit svår att bedöma utifrån jävsreglerna? Vad var detta för situation?**

Om de ansåg sig jäviga, vet du varför?

Det förekommer nu och då men inte så ofta. En kollega hade innan ett klyvningsärende kom in haft omfattande rådgivning till ena parten och bedömde bl a därför att han inte skulle handlägga ärendet. Om frågan uppkommer bör man om det är praktiskt möjligt ta det säkra före det osäkra.

- **Vid vilket skede av en förrättning uppfattar du att sakägare oftast överklagar på grund av jäv?**

När de börjar ana att besluten i ärendet kan komma att gå dem emot.

- **Är förrättningslantmätare duktiga på att i ett inledande skede av en förrättning uppmärksamma på om han/hon skulle vara jävig i ärendet?**

Svårt att svara generellt på detta. Vi är ju så många förrättningslantmätare på kontoret. Min bedömning är ändå att förrättningslantmätarna är bra på detta när frågan uppkommer. Någon särskild rutin för detta som fanns i äldre fastighetsbildninglagstiftning finns dock inte. Däremot arbetar vi proaktivt genom att inte utse förrättningslantmätare att handlägga ärenden där det finns risk för jäv.

Görs detta rutinmässigt?

Nej

Om inte, varför?

Fråga om jäv uppkommer väldigt sällan.

- **Missbrukas anförandet av jäv för att förhala ärenden?**

På vilket sätt missbrukas det?

I de fall jag stött på jävsinvändningar i mina ärenden kan jag inte påstå att det varit missbruk av jäv. Även om jag inte bedömts som jävig kan jag inte tycka att det varit solklart att det använts för att förhala ärendet.

- **Vilka problem leder det till när sakägare anför jäv vid förrättning?**

Varför är detta ett problem?

Problemen är att ärendena fördröjs och fördyras om än inte vare sig tidsmässigt eller kostnadmässigt i någon större omfattning. Det är ju ändå en rättssäkerhetsfråga att dessa frågor klaras ut i förrättningarna och ska nog inte ses som ett problem.

- **Hur ser du på problematiken kring lantmätare på mindre orter som har handlagt ett flertal anläggningsärenden och skapat band till många olika människor. Skulle det för en sakägare vara enkelt att jäva ut förrättningslantmätaren vid sådana här situationer?**

Om inte, varför?

Om ja, hur gå till väga för att sådana situationer inte ska uppstå?

Att en förrättningslantmätare handlägger flera ärenden med samma eller liknande sakägarkrets är inte jävsgrund enligt fall som jag själv varit berörd av och som fastighetsdomstolen i Nacka tagit ställning i. Det är ändå lämpligt att försöka undvika att hamna i sådana situationer.

- **Fungerar lagstiftningen på ett tillfredsställande sätt?**

Finns det något som skulle behöva ändras?

Jag tycker att den fungerar tillfredsställande. Samma lagstiftning gäller ju också för domare. Det är dock viktigt att förrättningslantmätarna påminns om reglerna inklusive lantmäteriets interna anvisningar om hur vi ska hantera jävsfrågorna.

Intervju med Magnus Landgren

- **Hur hanterar ni jävsfrågan på ert kontor? Har frågan varit uppe till diskussion?**

Jag uppfattar klimatet som så öppet att man själv tar upp och varnar för känsliga fall, så att ärendet istället får en annan handläggare. Principfrågor diskuteras ibland, men främst på centrala kurser.

Om ja, vad diskuterades?

Exempelfall på olika typer av jäv.

- **Har du själv funderat kring om du är jävig vid något tillfälle?**

Vad var detta för tillfälle?

Indirekt i varje ärende, men se fråga 6. Inget ärende där jag tycker det varit nära att betraktas som jäv.

- **Har du lämnat över något ärende?**

Om ja, varför tyckte du att du var jävig?

Nej (Förrättningsärenden som varit i domstol och där domstolen undanröjer flm:s beslut och återförvisar för ny prövning brukar vi byta handläggare på av flera skäl, där ett är att den som tagit det första beslutet har en förutfattad mening om ärendet, även om den inte kan fatta samma beslut igen)

- **Har någon av dina kollegor ansett sig vara i en situation som varit svår att bedöma utifrån jävsreglerna? Vad var detta för situation?**

Om de ansåg sig jäviga, vet du varför?

Inte som jag känner till, men en av de svåraste situationerna borde vara när en annan flm är sakägare i ett tvistigt ärende, då det kan vara svårt att hitta någon handläggare som inte har någon koppling alls till personen, särskilt eftersom det är en väldigt liten bransch.

- **Vid vilket skede av en förrättning uppfattar du att sakägare oftast överklagar på grund av jäv?**

Ingen uppfattning pga inte stött på situationen. Men känslan är att antingen direkt i början, eller när sakägaren märker att beslutet verkar komma att inte gå ens väg.

- **Är förrättningslantmätare duktiga på att i ett inledande skede av en förrättning uppmärksamma på om han/hon skulle vara jävig i ärendet?**

Ja det tror jag, men det redovisas inte på samma tydliga sätt som förr i tiden då protokollsmallen gjorde att jävsprövningen i princip alltid redovisades även om det inte ens varit nära att anföras jäv.

Görs detta rutinmässigt? Om inte, varför?

Inte på det sätt att man har med det i checklistor, utan snarare att man har det i bakhuvudet och tanken slår en om man får en förrättning med tex någon person som man känner. Oftast kommer det nog till och med upp innan ärendet fördelas, så att någon annan istället tar ärendet.

- **Missbrukas anförandet av jäv för att förhala ärenden?**

På vilket sätt missbrukas det?

Har inte upplevt det, men det tror jag förekommer.

- **Vilka problem leder det till när sakägare anför jäv vid förrättning?**

Fördröjning och visst merarbete att utreda om jäv föreligger/lämna över ärendet till annan handläggare.

Varför är detta ett problem?

Ser det inte som ett problem utan en nödvändig följd av medborgarnas rätt till saklig myndighetsutövning. Sedan finns det också ett ansvar hos medborgarna att inte missbruka det.

- **Hur ser du på problematiken kring lantmätare på mindre orter som har handlagt ett flertal anläggningsärenden och skapat band till många olika människor. Skulle det för en sakägare vara enkelt att jäva ut förrättningslantmätaren vid sådana här situationer?**

Nja, det tror jag inte.

Om inte, varför?

Om ja, hur gå till väga för att sådana situationer inte ska

uppstå?

Att ha stött på samma människor flera gånger i stora förrättningar tror jag inte ensamt ökar risken för jäv. I större förrättningar med motstående intressen och många olika viljor är det snarare mindre risk att någon "alltid får som den vill" än om det är en flm som handlägger alla fastighetsbildningar inom en viss kommun, då det oftast inte blir en enda som får som den vill utan den är bara en av många i en gruppering.

Den förhöjda risken i anläggningsärenden är möjligen om det varje gång är samma sökande, till exempel Trafikverket, som ofta har så tydligt behov av de förrättningar de söker att de sällan blir inställda. Där kan drabbade markägare nog lätt få uppfattningen att "nu kommer Lantmäteriet och Trafikverket igen och ska hjälpas åt att ta min mark/stänga min väg" om man inte är pedagogisk och förklarar att Lantmäteriet är frikopplat från Trafikverket även om båda är myndigheter, och att även övriga sakägare har samma ställning vad gäller rätt att få sina yrkanden prövade.

- **Fungerar lagstiftningen på ett tillfredsställande sätt?**

Finns det något som skulle behöva ändras?

Det tycker jag.

Intervju med Lennart Lenman

- **Hur hanterar ni jävsfrågan på ert kontor? Har frågan varit uppe till diskussion?**

Om ja, vad diskuterades?

Jävsfrågan har inte varit uppe till ngn allmän diskussion men frågan om jäv har förekommit vid enstaka tillfällen och då gällt den aktuella handläggaren. Om jäv anförts har saken hänskjutits till cheferna för hantering.

- **Har du själv funderat kring om du är jävig vid något tillfälle?**

Vad var detta för tillfälle?

Det kan ha hänt att man ägnat detta en tanke men jag har inget minne exakt av när detta inträffade. Oftast uppmärksammas ju ev jävssituation i samband med att handläggare av ärendet utses och då uppkommer aldrig frågan. Man får väl också skilja på jäv enl lagens mening och då man ändock kan vara olämplig att handlägga ett ärende av annan anledning än om formellt jäv föreligger.

- **Har du lämnat över något ärende?**

Om ja, varför tyckte du att du var jävig

Ja. Men det är ju inte alltid fråga om jäv enligt lagens mening, ex återförvisade ärenden från domstol där domstolen kommit fram till en annan ståndpunkt och handläggningen skall fortsättas med åtgärder som inte är i överensstämmelse med handläggarens uppfattning. Det är då bättre för alla parter att ny handläggare tar vid vilket har skett vid några tillfällen (på handläggarens initiativ).

- **Har någon av dina kollegor ansett sig vara i en situation som varit svår att bedöma utifrån jävsreglerna? Vad var detta för situation?**

Om de ansåg sig jäviga, vet du varför?

Redan misstanke om jäv gör ju att man avstår att handlägga ärendet och man behöver då aldrig analysera huruvida jäv egentligen föreligger enl lagens mening eller inte. Det kan ha varit fråga om för nära bekanskap.

- **Vid vilket skede av en förrättning uppfattar du att sakägare oftast överklagar på grund av jäv?**

Det är ju relativt sällsynt med överklagningar p.g.av jäv. För min del har det förekommit i samband med återförvisning och överklagan av det nya beslutet. Det har också förekommit i något tillfälle under handläggningens inledning – men har då inte varit fråga om jäv enl lagens mening. Alla har ändock varit eniga

om att ett byte av handläggare bedömts lämpligt.

- **Är förrättningslantmätare duktiga på att i ett inledande skede av en förrättning uppmärksamma på om han/hon skulle vara jävig i ärendet?**

Görs detta rutinmässigt?

Om inte, varför?

Vi är nog inte bättre på det än någon annan. Chefer o handläggare har nog blivit mera uppmärksamma på fenomenet under de senaste åren och väjer då i ett tidigt skede så att jäv inte uppkommer.

- **Missbrukas anförandet av jäv för att förhala ärenden?**

På vilket sätt missbrukas det?

Oftast är det inte fråga om jäv enl lagens mening. Man vill helt enkelt ha en annan handläggare o chefsskapet hanterar då detta enl jävsbestämmelserna. Det kan ju bli problematiskt när det gäller ett mellan parterna tvistigt ärende att den ena parten kan begära en annan handläggare. Jag vet dock inget tillfälle att inte problemet har blivit löst utan att det slutat i en tvist mellan parterna/LM om jäv.

- **Vilka problem leder det till när sakägare anför jäv vid förrättning?**

Varför är detta ett problem?

För handläggarens del så är det väl inget särskilt problem. Sakägarna måste ju få väcka fråga om jäv och även få denna prövad om det är så att de anser jäv föreligga.

- **Hur ser du på problematiken kring lantmätare på mindre orter som har handlagt ett flertal anläggningsärenden och skapat band till många olika människor. Skulle det för en sakägare vara enkelt att jäva ut förrättningslantmätaren vid sådana här situationer?**

Om inte, varför?

Om ja, hur gå till väga för att sådana situationer inte ska uppstå?

Det är väl något som måste tas tag i men jag vet inte om det är speciellt för al-förrättningar. Det är oftast många inblandade med olika intressen och ev jävssituation är då inte lika påtaglig som i ett 2-partsärende. En annan situation gäller dock ledningsrätter och kommunen är sökande. Där kan ju handläggarens närmare bekantskap med kommunens tjänstemän göra att hans objektivitet ifrågasätts. Det bör också uppmärksammas att det vid s.k stämpelskatteförrättningar, och där det kan vara mycket pengar att

spara, vara ett hårt tryck på handläggaren. En strikt tillämpning av FBL skulle kanske inte tillåta den krystade fastighetsbildning man begär men eftersom det är det allmänna som går miste om skatteintäkter så är det ingen som ifrågasätter tillåtligheten. Den närmare bekantskap som det blir på en mindre ort med tjänstemän och olika aktörer kan då vara ett problem.

- **Fungerar lagstiftningen på ett tillfredsställande sätt?**

Finns det något som skulle behöva ändras?

När det gäller stämpelskatteförrättningar så måste något göras så att avarten av fastighetsregleringar kommer bort (olämplig fastighetsbildning konstateras vara lämplig och i överensstämmelse med planer fastän de egentligen inte är det)

Om det innebär att jävsreglerna bör ändras får väl LMV grunna på.

I övrigt är väl det viktiga att LM uppmärksammar och arbetar med jävsfrågorna och den vägen förhindrar att jäv av olika slag uppkommer eller att en situation föreligger som innebär att handläggarens objektivitet ifrågasätts.

I de flesta ärenden är ju bekantskap inget större problem då det handlar om ärenden som inte är tvistiga eller strider mot allmänna intressen. I andra ärenden däremot tycker jag att jävsfrågorna bör uppmärksammas mera.

Intervju med Eva Regin

- **Hur hanterar ni jävsfrågan på ert kontor? Har frågan varit uppe till diskussion?**

Om ja, vad diskuterades?

Vi är medvetna om frågan. Någon direkt diskussion har inte varit på länge då det inte varit aktuellt

- **Har du själv funderat kring om du är jävig vid något tillfälle?**

Vad var detta för tillfälle?

Ja tidigare arbetade min man på byggnadsnämnden med handläggning av bland annat förhandsbesked och samrådsfrågor. Vi tyckte inte själva att vi var jäviga då vi inte hade någon koppling till den enskilde fastighetsägaren utan handlade frågorna som anställd i var sin opartisk myndighet men efter att situationen hade påtalats så ordnade vi frivilligt så att vi aldrig deltog i handläggningen av samma ärende

- **Har du lämnat över något ärende?**

Om ja, varför tyckte du att du var jävig?

Jag har själv varit sakägare och då lämnat över ärendet till annat kontor. Ärendet var inte tvistigt och inte heller svårbedömt vad gäller lämpligheten. Hade det varit det hade jag väl fått lämna det till något kontor längre bort

- **Har någon av dina kollegor ansett sig vara i en situation som varit svår att bedöma utifrån jävsreglerna? Vad var detta för situation?**

Om de ansåg sig jäviga, vet du varför?

Vet ej

- **Vid vilket skede av en förrättning uppfattar du att sakägare oftast överklagar på grund av jäv?**

Det vanligaste är nog att sakägare påstår att det är jäv först när de överklagar förrättningsbeslutet. När jag då i vanlig ordning överlämnat klagoskrivelsen och ärendet till Mark och Miljödomstolen så har jag någon gång kommenterat min syn på varför jag inte bedömt att jag varit jävig.

- **Är förrättningslantmätare duktiga på att i ett inledande skede av en förrättning uppmärksamma på om han/hon skulle vara jävig i ärendet?**

Görs detta rutinmässigt?

Om inte, varför?

Jag hoppas och tror att vi alla är medvetna om frågan och redan från början ser till att vi inte får ett ärende där vi kan vara jäviga. Detta görs formlöst. I äldre tiders förrättningar syns av protokollet att lantmätaren som regel tagit upp frågan med sakägarna och skrivit in det i protokollet men det tror jag inte förekommer numera.

- **Missbrukas anförandet av jäv för att förhala ärenden?**

På vilket sätt missbrukas det?

Jag har hört talas om att sådant har skett men har aldrig varit utsatt för det och tror inte heller att det är vanligt. De gånger det har hänt så är det nog fråga om sakägare som gör allt för att uppskjuta beslut i ett ärende där man tror att beslutet kommer att gå sakägaren emot. Ibland kan man nog kalla dem som gör något sådant för rättshaverister.

- **Vilka problem leder det till när sakägare anför jäv vid förrättning?**

Varför är detta ett problem?

Ärendet tar längre tid och blir förmodligen dyrare.

- **Hur ser du på problematiken kring lantmätare på mindre orter som har handlagt ett flertal anläggningsärenden och skapat band till många olika människor. Skulle det för en sakägare vara enkelt att jäva ut förrättningslantmätaren vid sådana här situationer?**

Om inte, varför?

Om ja, hur gå till väga för att sådana situationer inte ska uppstå?

Jag är själv en sådan förrättningslantmätare som arbetat i över 20 år på en liten ort. Risken är väl då större att någon som jag har en nära relation till blir sakägare och att jag då kan bedömas vara jävig men med hänvisning till vad jag sagt på tidigare frågor så svarar jag att jag om en sådan situation uppkommer så kommer jag att överlämna ärendet till någon annan, beroende på situationen någon annan på kontoret eller om det är mycket känsligt till någon på ett kontor längre bort

- **Fungerar lagstiftningen på ett tillfredsställande sätt?**

Finns det något som skulle behöva ändras?

Jag tycker den lagstiftning vi har är bra.

Intervju med Lars Ringbom

- **Hur hanterar ni jävsfrågan på ert kontor? Har frågan varit uppe till diskussion?**

Om ja, vad diskuterades?

Vi har bl a haft diskussioner i hela gruppen på APT om jäv, mutor och bestickning med stöd av centralt producerat material. Vi har även diskuterat en del cases som tagit fram av vår etikgrupp inom Lantmäteriet. Det har under många år funnits sådana exempel för diskussion på vår interna webb. Jävsfrågor behandlas med jämna mellanrum i den etikgrupp Lantmäteriet har och som bl a jag varit med i under många år.

- **Har du själv funderat kring om du är jävig vid något tillfälle?**

Vad var detta för tillfälle?

Ja, jag tar inte på mej ärenden i min hembyggd eller där jag anser att jag har bindningar som skulle kunna påverka min opartiskhet.

- **Har du lämnat över något ärende?**

Om ja, varför tyckte du att du var jävig?

I så fall redan från början om det rör sig om ärenden enligt föregående punkt. Vad jag minns har det aldrig hänt att jag överlämnat ett ärende under pågående handläggning av den anledningen.

- **Har någon av dina kollegor ansett sig vara i en situation som varit svår att bedöma utifrån jävsreglerna? Vad var detta för situation?**

Om de ansåg sig jäviga, vet du varför?

Ja, jag har tagit över ärende från annat kontor i annat län där flm haft en kollega på kontoret som sakägare och därför hamnat i en besvärlig situation där. Kollegans yrkande skulle prövas gentemot grannar intressen i en gemensamhetsanläggning.

- **Vid vilket skede av en förrättning uppfattar du att sakägare oftast överklagar på grund av jäv?**

Kanske inte överklagar, men anför jäv vid sammanträden, t ex p.g.a. att flm tidigare ärende i samma område med delvis samma sakägare eller i samband med återförvisande av ett ärende från FD.

- **Är förrättningslantmätare duktiga på att i ett inledande skede av en förrättning uppmärksamma på om han/hon skulle vara jävig i ärendet?**

Görs detta rutinmässigt?

Om inte, varför?

Självklart är alla medvetna om detta, är försiktiga och diskuterar med kollegor och chef om man är tveksam.

- **Missbrukas anförandet av jäv för att förhala ärenden?**

På vilket sätt missbrukas det?

Ja, jag upplever att det blivit allt vanligare att t ex jurister tar till jäv som en möjlighet att få andrum eller vara besvärlig. I slutändan leder det ändå oftast till samma slutresultat.

- **Vilka problem leder det till när sakägare anför jäv vid förrättning?**

Varför är detta ett problem?

Stoppar upp, fördröjer och fördyrar ärendena. Medför extra kostnader i alla instanser. Det finns exempel på "rätts haverister" som lyckats jäva alla flm på enheten, enhetschef samt överlantmätaren, vilket medfört svårigheter att avgöra jävsfråga.

- **Hur ser du på problematiken kring lantmätare på mindre orter som har handlagt ett flertal anläggningsärenden och skapat band till många olika människor. Skulle det för en sakägare vara enkelt att jäva ut förrättningslantmätaren vid sådana här situationer?**

Om inte, varför?

Om ja, hur gå till väga för att sådana situationer inte ska uppstå?

Nej jag tycker inte att man kan bli jävig p.g.a. att man handlägger flera förrättningar på samma ort eller i ett område. Jag tror inte att någon i vårt område fått igenom ett jäv av den anledningen. Däremot har vi ibland tagit hänsyn till att någon vill ha en annan flm på grund av att man varit missnöjd med flms handläggning i tidigare ärenden.

- **Fungerar lagstiftningen på ett tillfredsställande sätt?**

Finns det något som skulle behöva ändras?

Ja, men det har uppstått situationer där jag tycker att hanteringen tagit alltför stort utrymme och medfört stora extra kostnader för verksamheten.

Intervju med Linda Sundström

- **Hur hanterar ni jävsfrågan på ert kontor? Har frågan varit uppe till diskussion?**

Om ja, vad diskuterades?

Denna fråga har varit uppe till diskussion. Anledningen till att en diskussion om jäv uppkom var för att en jävsinvändning inkommit. Det som diskuterades var bland annat själva formalian kring vad som gäller när man får en jävsinvändning och i vilka situationer man är jävig. Då togs en större diskussion för att hela kontoret skulle få en djupare kunskap om jävsreglerna. Utgången av diskussion var att en jävsinvändning endast är giltig i väldigt sällsynta fall.

- **Har du själv funderat kring om du är jävig vid något tillfälle?**

Vad var detta för tillfälle?

För Linda personligen har hon inte aldrig ställts inför en situation där hon behövt fundera kring om hon är jävig.

- **Har du lämnat över något ärende?**

Om ja, varför tyckte du att du var jävig?

Linda har därför aldrig behövt lämna över något ärende eftersom hon aldrig varit i någon situation där hon ansett att hon är jävig.

- **Har någon av dina kollegor ansett sig vara i en situation som varit svår att bedöma utifrån jävsreglerna? Vad var detta för situation?**

Om de ansåg sig jäviga, vet du varför?

På kontoret där Linda jobbar har inte heller någon kollega tagit upp jävsfrågan till diskussion angående någon svårbedömd situation.

- **Vid vilket skede av en förrättning uppfattar du att sakägare oftast överklagar på grund av jäv?**

Under Lindas cirka 10 år har hon varit med om att de fått in två stycken jävsinvändningar.

Angående den ena jävsinvändningen gällde det två sakägare där den ene sakägaren 1 trodde att den andre sakägaren 2 hade fått mycket mer information av förrättningshandläggaren än vad han själv fått. Detta grundade sakägare 1 på att sakägare 2 uttryckte sig på samma sätt som förrättningshandläggaren tyckte.

- **Är förrättningslantmätare duktiga på att i ett inledande skede av en förrättning uppmärksamma på om han/hon skulle vara jävig i ärendet?**

Görs detta rutinmässigt?

Om inte, varför?

Hon anser att de från första början är väldigt noga med att inte dela ut något ärende till en förrättningshandläggare där minsta tvekan om att opartiskhet skulle föreligga. Ingen tar på sig något ärende där minsta lilla tanke på jäv skulle förekomma, vare sig det gäller förrättningar som är tvistiga eller inte är det. På Lindas kontor i Karlstad handlägger de hela södra Värmland. Det gäller nio olika kommuner och inte Karlstadsområdet där de sitter. På kontoret jobbar cirka 12-13 personer och vid minsta lilla tvekan om jäv finns oftast annan handläggare att tillgå.

- **Missbrukas anförandet av jäv för att förhala ärenden?**

På vilket sätt missbrukas det?

Linda tycker inte att anförandet av jäv missbrukas eftersom det under hennes tio år enbart varit två stycken sakägare som framfört en jävsinvändning.

- **Vilka problem leder det till när sakägare anför jäv vid förrättning?**

Varför är detta ett problem?

Om sakägare skulle börja anförda jäv vid förrättning utan egentliga skäl bara för att förhålla ärenden skulle det leda till ökade kostnader och mer tidsåtgång eftersom förrättningen stoppas upp.

- **Hur ser du på problematiken kring lantmätare på mindre orter som har handlagt ett flertal anläggningsärenden och skapat band till många olika människor. Skulle det för en sakägare vara enkelt att jäva ut förrättningslantmätaren vid sådana här situationer?**

Om inte, varför?

Om ja, hur gå till väga för att sådana situationer inte ska uppstå?

Tycker inte det skulle falla in under de formella grunderna för jäv.

Jobbar man på en mindre ort som förrättningshandläggare tycker hon att man bör tänka sig för och fundera på hur man agerar för att inte uppfattas som partisk.

- **Fungerar lagstiftningen på ett tillfredsställande sätt?**

Finns det något som skulle behöva ändras?

Har inte så mycket erfarenhet av jävsproblematiken och kan därför inte riktigt ta ställning i frågan. Det hon hittills tagit del av tycker hon att lagstiftningen fungerar på ett tillfredsställande sätt.

Intervju Lars Suo

- **Hur hanterar ni jävsfrågan på ert kontor? Har frågan varit uppe till diskussion?**

Om ja, vad diskuterades?

Den är väl inte ett samtalsämne dagligen men när vi har nyanställda tar vi ofta upp jävsfrågor till diskussion och visar t.ex. genom exempel vad som är viktigt att tänka på för att vi som representanter för Lantmäteriet alltid skall uppfattas som oväldiga.

Det kan handla om att vi i kontroversiella ärenden inte skall resa i samma fordon som en av parter i ett ärende, att vi vänligt men bestämt tackar nej till att bli inbjudna på kaffe eller liknande om inte alla parter blir inbjudna, att vid lantmäterisammanträden se till att sakägare i förhållande till förrättningslantmätaren sitter neutralt etc. Det sistnämnda kan innebära att representant för en kommun eller Trafikverket som är med som sakägare inte sitter vid podiet bredvid lantmätaren utan med liknande placering som övriga parter.

- **Har du själv funderat kring om du är jävig vid något tillfälle?**

Vad var detta för tillfälle?

Ja, det är klart att det har inträffat under ett 40-årigt lantmätarliv. Det har närmast ha handlat om att det bland sakägarna funnits vänner eller personer som kan uppfattas som mina vänner eller någon sakägare som jag misstänker kan känna agg mot mig efter något tidigare beslut.

- **Har du lämnat över något ärende?**

Om ja, varför tyckte du att du var jävig?

Ja, vid något tillfälle då sakägare har anfört jäv mot mig (obefogat men man har varit missnöjd över det beslut man anat att jag skall fatta). Vid ett annat tillfälle då domstolen återförvisat ett ärende för ny handläggning och där jag känt mig alltför bunden vid mina tidigare ställningstaganden.

- **Har någon av dina kollegor ansett sig vara i en situation som varit svår att bedöma utifrån jävsreglerna? Vad var detta för situation?**

Om de ansåg sig jäviga, vet du varför?

Det har förekommit att kollegor av ungefär samma skäl som jag har ifrågasatt sin opartiskhet. Jag minns inga konkreta exempel.

- **Vid vilket skede av en förrättning uppfattar du att sakägare oftast överklagar på grund av jäv?**

Du menar kanske när sakägare framför jävsanmärkning? Överklagar gör man ju först sedan beslut meddelats. Det är nog vanligast att jävsanmärkning framförs när en sakägare börjar misstänka att beslutet kommer att gå honom emot. Då handlar det nog ofta om osakliga jävsanmärkningar. Men det förekommer förstås också att det sker i tidigt skede. Nyligen inträffade det att en sakägare efter första sammanträdet anförde jäv trots att det knappast var något som framkom vid detta tillfälle som pekade mot att beslut skulle fattas som gick emot hans yrkanden. Där var nog anledningen att jag under lång tid handlagt många förrättningar med honom som sakägare och där besluten inte alltid gått hans väg. Handläggningen överläts till annan förrättningslantmätare.

- **Är förrättningslantmätare duktiga på att i ett inledande skede av en förrättning uppmärksamma på om han/hon skulle vara jävig i ärendet?**

Görs detta rutinmässigt?

Om inte, varför?

Jag tror att förrättningslantmätare i allmänhet är ganska duktiga på att hantera jävsfrågor. Om jag förstått det rätt läggs stor vikt vid dessa frågor i de utbildningar som nyanställda förrättningslantmätare får. Även tidigare lades stor vikt på jävsfrågor, dels vid interna kurser, dels i mentorverksamhet och "fikapausdiskussioner" på arbetsplatserna.

- **Missbrukas anförandet av jäv för att förhala ärenden?**

På vilket sätt missbrukas det?

Ja, jag tror det. Eller snarare vet jag det. Det finns en jurist, som råkar ha sina rötter i min dalgång, som närmast satte det i system. Han är väl medveten om skörheten i de svenska reglerna om jäv där en domstols- eller förrättningsprocess lätt kan saboteras genom att man kastar ut ordet "jäv" också helt utan skäl. Systemet bygger på att jävsmöjligheterna skall användas med omdöme och ansvar men om någon vill missbruka systemet så leder det till stora problem.

- **Vilka problem leder det till när sakägare anför jäv vid förrättning?**

Varför är detta ett problem?

Tidsutdräkt, kostnader, irritation etc. En förrättningsprocess skall i princip omedelbart avbrytas när en jävsanmärkning anföras. Om ett sammanträde hålls på en plats dit många berörda har fått färdas lång väg och en jävsanmärkning, som kan vara helt ogrundad, framförs skall sammanträdet inställas för prövning av jävsfrågan. Redan detta får stora konsekvenser i form av resekostnader, kostnader för frånvaro från arbeten m.m.

- **Hur ser du på problematiken kring lantmätare på mindre orter som har handlagt ett flertal anläggningsärenden och skapat band till många olika människor. Skulle det för en sakägare vara enkelt att jäva ut förrättningslantmätaren vid sådana här situationer?**

Om inte, varför?

Om ja, hur gå till väga för att sådana situationer inte ska

uppstå?

Inget större problem! Jag har länge jobbat på mindre orter och visst är det mkt vanligt att man känner en eller många sakägare men det är inte något problem med det, det är i allmänhet inget jävsskäl. Är det någon som är en nära vän (eller

ovän) och ärendet är kontroversiellt så finns anledning att göra en annan bedömning och be någon annan handlägga ärendet. Då kan det innebära att ingen annan på samma kontor finns att tillgå men då får man se till att någon i (den relativa) närheten tar över ärendet.

- **Fungerar lagstiftningen på ett tillfredsställande sätt?**

Finns det något som skulle behöva ändras?

Om jag utgår ifrån att inget har ändrats sedan jag var i full gång och bättre uppdaterad med regelverket (jag är pensionär sedan ett par år och arbetar bara några timmar i veckan med besvärliga ärenden) så tycker jag det finns anledning att se över lagstiftningen. Det är nu alltför lätt att sabotera processen för den som bara vill göra det för saboterandets skull. Visserligen förekommer nog detta relativt sparsamt och stränga jävsregler är viktiga men det borde i vart fall finnas möjlighet för en förrättningslantmätare att fortsätta ett sammanträde som påbörjats och genomföra det enligt plan trots en eventuell jävsanmärkning men inte ta formella beslut i sakfrågor. Sedan kan handläggningen få göra en paus för prövningen av jävsfrågan. En domstol bör ges möjlighet att straffa den som uppenbart har gjort jävsanmärkning för att sabotera handläggningen (jag vet inte om sådan möjlighet redan finns men jag tror inte det).

Intervju med Karin Svensson

- **Hur hanterar ni jävsfrågan på ert kontor? Har frågan varit uppe till diskussion?**

Om ja, vad diskuterades?

Enligt Karin har det förekommit smådiskussioner på kontoret i Visby angående jäv. På dessa har det framkommit att förrättningslantmätarna har olika uppfattning om när jäv föreligger i vissa fall. Eftersom det är en liten ort kommer förrättningslantmätarna i kontakt med många människor runt omkring sig och lär känna mycket människor. Det är oundvikligt att som förrättningshandläggare komma i kontakt med bland annat sina egna grannar vid vissa förrättningar. En del på kontoret tycker inte att jäv föreligger och handlägger ärenden där deras grannar är sakägare. Anledningen till att de handlägger dessa typer av ärenden är för att de anser sig oförbitliga och att de inte gynnar någon mer eller mindre. Karin är däremot av motsatt uppfattning och anser att man ska vara försiktig vid sådana här situationer. Hon tycker att dessa situationer ligger till grund för jäv.

- **Har du själv funderat kring om du är jävig vid något tillfälle?**
Vad var detta för tillfälle?
Det händer ofta att Karin funderar kring om hon är jävig. Oftast är det vid situationer där släkt och vänner är inblandat.
- **Har du lämnat över något ärende?**
Om ja, varför tyckte du att du var jävig
Karin uppskattar att hon lämnar över i snitt två ärenden per år för att hon anser sig jävig. Anledningen till att hon anser sig jävig är för att det är folk hon känner, är släkt med eller fått en relation till del. Karin har känt tveksamheter kring om hon är jävig när det är sakägare som återkommer i nya förrättningar. Detta för att sakägarna fått en såpass nära relation till henne att de börjat ringa till henne på hennes direktnummer. Karin har därmed valt att kliva åt sidan och lämna över ärendet för att kunna upprätthålla ett högt förtroende.
- **Har någon av dina kollegor ansett sig vara i en situation som varit svår att bedöma utifrån jävsreglerna? Vad var detta för situation?**
Om de ansåg sig jäviga, vet du varför?
Gällande hennes kollegor har jävsfrågan varit uppe till diskussion någon gång. Karin tycker att frågan borde varit uppe till diskussion fler gånger.
- **Vid vilket skede av en förrättning uppfattar du att sakägare oftast överklagar på grund av jäv?**
Det är inte en enda sakägare som anfört jäv under Karins 27 år på kontoret.
- **Är förrättningslantmätare duktiga på att i ett inledande skede av en förrättning uppmärksamma på om han/hon skulle vara jävig i ärendet?**
Görs detta rutinmässigt?
Om inte, varför?
Karin anser att hon rutinmässigt i ett inledande skede av förrättningen uppmärksammar på om hon är jävig eller ej.
- **Missbrukas anförandet av jäv för att förhala ärenden?**
På vilket sätt missbrukas det?
På kontoret i Visby är detta inget problem alls iom att det under de senaste 27 åren aldrig anförts jäv från en enda sakägare.

- **Hur ser du på problematiken kring lantmätare på mindre orter som har handlagt ett flertal anläggningsärenden och skapat band till många olika människor. Skulle det för en sakägare vara enkelt att jäva ut förrättningslantmätaren vid sådana här situationer?**

Om inte, varför?

Om ja, hur gå till väga för att sådana situationer inte ska uppstå?

Det skulle bli ogörligt om detta var en jävssituation och de skulle behöva ge bort ärenden till andra kontor. Detta eftersom det bara är en kommun och man stöter på kommuntjänstemän och stora sakägare som återkommer. Försöker variera handläggare för att vara så opartiska som möjligt. Sakägarna upplever däremot att det är rationellt om det är samma förrättningshandläggare. Karin tror att de skulle vika ner sig rätt snabbt om någon sakägare skulle anföra jäv för att upprätthålla ett högt förtroende.

- **Fungerar lagstiftningen på ett tillfredsställande sätt?**

Finns det något som skulle behöva ändras?

Karin tycker att lagstiftningen fungerar på ett tillfredsställande sätt. Det är upp till varje förrättningshandläggare att tolka lagen. Karin menar på att det finns olika sätt att tolka lagen och inte alla har samma uppfattning om vad som är innanför jävsreglerna.

Intervju med Torsten Vilhelmsson

- **Hur hanterar ni jävsfrågan på ert kontor? Har frågan varit uppe till diskussion?**

Om ja, vad diskuterades?

Vad jag vet har frågan inte diskuterats. I vart fall inte när jag varit närvarande. Säkerligen vid kaffebordet.

- **Har du själv funderat kring om du är jävig vid något tillfälle?**

Vad var detta för tillfälle?

Ja. Vid en förrättning med många sakägare inblandade där en kollega till mej företrädde sin sambo. Jag hade t.o.m. övertagit ärendet från min kollega. Jag ställde då frågan till mötet om de hade någon jävsinvändning.

- **Har du lämnat över något ärende?**

Om ja, varför tyckte du att du var jävig?

Nej. Jag har inte lämnat över något ärende.

- **Har någon av dina kollegor ansett sig vara i en situation som varit svår att bedöma utifrån jävsreglerna? Vad var detta för situation?**
Om de ansåg sig jäviga, vet du varför?
Jag har just häromdagen blivit ombedd ta en förrättning där vederbörande förrättningslantmätare tyckte det var bäst att för undanröjande av varje jävsfundering överlåta ärendet. Skälet var att en lantmätare vid hennes kontor skulle företräda sin far som ombud. Enligt riktlinjerna till FBL gör detta ju inte flm jävig men väl ombudet. Men även delikatessjäv vill vi ju undvika.
- **Vid vilket skede av en förrättning uppfattar du att sakägare oftast överklagar på grund av jäv?**
Då de inte kan hitta på något annat sätt att stoppa processen helt enkelt. Det används som en effektiv bromsmedicin
- **Är förrättningslantmätare duktiga på att i ett inledande skede av en förrättning uppmärksamma på om han/hon skulle vara jävig i ärendet?**
Görs detta rutinmässigt?
Om inte, varför?
Jag tror det sker helt spontant. Dålig intuition. Bristande kännedom om regelverket kanske.
- **Missbrukas anförandet av jäv för att förhala ärenden?**
På vilket sätt missbrukas det?
Se ovan. Jävsanmärkning och JO-anmälan används enligt min erfarenhet i brist på andra sätt att haverera processen.
- **Vilka problem leder det till när sakägare anför jäv vid förrättning?**
Varför är detta ett problem?
Så länge jävsfrågan inte är avgjord kan vi inte fortsätta handläggningen.
- **Hur ser du på problematiken kring lantmätare på mindre orter som har handlagt ett flertal anläggningsärenden och skapat band till många olika människor. Skulle det för en sakägare vara enkelt att jäva ut förrättningslantmätaren vid sådana här situationer?**
Om inte, varför?
Om ja, hur gå till väga för att sådana situationer inte ska uppstå?
Enbart det skälet att vi haft en person som sakägare många gånger gör oss inte jäviga. Har vi däremot mycket nära anknytningar med

beroende av olika skäl är situationen problematisk förstås. Det handlar mest om att skilja på sak och person.

Skilj på sak och person. Det är framför allt väldigt viktigt att frågan behandlas snabbt och med beslutsamhet av lantmäteriet. Det kan vara frestande att vid påstått jäv snabbt byta handläggare för att slippa bråket. Så får det inte gå till. Vi har varit med om att jäv anføres enbart för att sakägarna ett flertal gånger har kontaktat flm utan att övriga sakägare vetat om det. Vi kan inte kommunicera varje kontakt som tages men väl föra upp det i dagboken.

- **Fungerar lagstiftningen på ett tillfredsställande sätt?**

Finns det något som skulle behöva ändras?

Jag har inte i detalj läst vare sig lagens regler i FBL, rättegångsbalken eller lantmäteriets riktlinjer från 2008-06-27 men min uppfattning är att reglerna är både omfattande och klara. Lantmäteriet har seriöst behandlat frågan.